

Likvärdig utbildning

*– riksrekryterande gymnasial utbildning
för vissa ungdomar med funktionsnedsättning*

*Slutbetänkande av Utredningen
om en flexibel specialskola*

Stockholm 2012

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2012:24

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Tryckt av Elanders Sverige AB.
Stockholm 2012

ISBN 978-91-38-23715-1
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Utbildningsdepartementet

Regeringen beslutade den 22 april 2010 att ge en särskild utredare i uppdrag att utreda och föreslå hur en flexibel specialskola ska kunna införas. Den 22 december 2010 beslutade regeringen att utvidga utredarens uppdrag till att också se över den riksrekryterande gymnasiala utbildningen för vissa ungdomar med funktionsnedsättning. Ann-Marie Begler, generaldirektör, Skolinspektionen förordnades som särskild utredare den 29 april 2010.

Som experter förordnades fr.o.m. den 11 oktober 2010 departementssekreterarna Leo Gumpert, Utbildningsdepartementet, Andreas Hermansson, Finansdepartementet, Lars Nilsson, Socialdepartementet, Marie Törn, Utbildningsdepartementet och Anders Widholm, Utbildningsdepartementet samt kanslirådet Ulrika Åkerdahl, Utbildningsdepartementet.

Från och med den 24 maj 2011 förordnades kanslirådet Merja Strömberg som expert. Samma dag entledigades departementssekreterarna Leo Gumpert, Marie Törn och Anders Widholm från uppdraget som experter. Ämnesrådet Gudrun Wirmark, Utbildningsdepartementet, förordnades som expert fr.o.m. den 5 september 2011. Departementssekreteraren Carolina Östgren, Utbildningsdepartementet, förordnades som expert fr.o.m. den 8 november 2011. Kanslirådet Per Eriksson, Utbildningsdepartementet, förordnades som expert fr.o.m. den 31 januari 2012. Kanslirådet Ulrika Åkerdahl entledigades från uppdraget som expert från och med samma dag.

Som sekreterare anställdes fr.o.m. den 19 maj 2010 föredraganden Karin Flemström och fr.o.m. den 1 juni 2010 undervisningsrådet Gabriel Brandström. Utredaren Eva Wallberg anställdes som sekreterare fr.o.m. 1 april 2011. Gabriel Brandströms anställning upphörde samma dag och Karin Flemströms upphörde fr.o.m.

den 15 augusti 2011. Undervisningsrådet Hampus Strömberg anställdes som sekreterare för perioden fr.o.m. den 15 september t.o.m. den 30 november och juristen Malin Rothlin anställdes som sekreterare fr.o.m. den 1 december 2011.

Utredningen som antagit namnet Utredningen om en flexibel specialskola överlämnade i mars 2011 delbetänkandet *Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp* (SOU 2011:30).

Utredningen överlämnar härmed slutbetänkandet *Flexibel utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning* (SOU 2012:24).

Utredningens uppdrag är härmed slutfört.

Stockholm i april 2012

Ann-Marie Begler

/ Eva Wallberg
Malin Rothlin

Innehåll

Förkortningar	11
Sammanfattning	13
Sammanfattning på lättläst svenska	23
Författningsförslag	37
1 Inledning	65
1.1 Uppdrag.....	65
1.2 Utredningens arbete.....	66
1.3 Gammal fråga i ny tid.....	67
1.4 Utgångspunkter för utredningens arbete.....	68
1.5 Begreppen har betydelse.....	70
2 Riksgymnasieutbildning för ungdomar med svåra rörelsehinder	73
2.1 Målgruppen.....	73
2.2 Elevutvecklingen vid RgRh.....	75
2.2.1 Stora regionala skillnader.....	75
2.2.2 Elevantalet minskar vid RgRh.....	78
2.3 Utbildningen – verksamhet och kvalitet.....	78
2.3.1 Studieresultat.....	79
2.3.2 Vad händer efter RgRh?.....	82

2.3.3	Utbildningens organisering	86
2.3.4	Lärartätheten är hög.....	89
2.3.5	Nästan alla elever har elevassistans	90
2.4	Habiliteringen – verksamhet och kvalitet.....	92
2.4.1	Vad är habilitering vid RgRh?	93
2.4.2	Habiliteringens omfattning varierar	95
2.4.3	Hög personaltäthet inom habiliteringen	96
2.5	Elevhemsboendet – verksamhet och kvalitet.....	97
2.5.1	Allt färre elever i boendet	97
2.5.2	Mångfacetterad verksamhet	97
2.5.3	Personaltätheten är hög	99
2.6	Förslag till framtida RgRh	100
2.6.1	Behovet av RgRh bedöms minska.....	100
2.6.2	Målgruppen förtydligas	102
2.6.3	Den särskilda bestämmelsen om långsammare studietakt tas bort	106
2.6.4	Reglerna om specialinriktad ämnesplan tas bort.....	108
3	Riksgymnasieutbildning för ungdomar med dövhet, hörselskada, dövblindhet eller språkstörning	111
3.1	RGD/RGH:s målgrupper	111
3.1.1	Ungdomar med dövhet och hörselskada	112
3.1.2	Ungdomar med dövblindhet	112
3.1.3	Ungdomar med språkstörning	113
3.2	Elevutveckling	115
3.3	Elever från hela landet	120
3.4	Utbildningen – verksamhet och kvalitet.....	122
3.4.1	Studieresultat.....	123
3.4.2	Antalet studieår varierar mellan de olika elevgrupperna	129
3.4.3	Hög frånvaro påverkar möjligheterna att nå målen.....	130
3.4.4	Avbrott sker av olika anledningar	133
3.4.5	Vad händer efter RGD/RGH?	133
3.4.6	Utbildningens organisering	136
3.4.7	Personal och personaltäthet	138

3.4.8	Anpassning, teknik och hjälpmedel.....	140
3.4.9	Elever om utbildningen vid RGD/RGH.....	141
3.5	Förslag om en tvåspråkig riksgymnasieutbildning	141
3.5.1	Rätt till den riksrekryterande utbildningen regleras i skollagen.....	141
3.5.2	Tydligare målgrupp och ett mer samlat uppdrag.....	143
3.5.3	Teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne för elever som tillhör målgruppen för RgT.....	148
3.5.4	Bestämmelsen om nödvändiga avvikelser från styrdokumenten tas bort.....	150
3.5.5	Den särskilda bestämmelsen om förlängning av utbildningstiden tas bort	151
3.6	Elevboende	152
3.7	Fritidsverksamhet	157
4	Riksrekryterande utbildning i gymnasiesärskolan för vissa ungdomar med ytterligare funktionsnedsättning... 159	
4.1	Målgrupp	159
4.2	Elevutveckling.....	161
4.3	Utbildningen – verksamhet och kvalitet	162
4.3.1	Utbildning huvudsakligen på individuella program	162
4.3.2	Hög personaltäthet.....	163
4.4	Förslag till riksrekryterande gymnasiesärskola.....	164
4.4.1	Rätt till riksrekryterande utbildning regleras i skollagen.....	164
4.4.2	Målgrupperna definieras i skollagen	165
4.4.3	Behov av anpassade ämnes- och kursplaner.....	168
4.5	Boende i elevhem och omvårdnad i boendet.....	170
4.5.1	Merparten av eleverna bor på elevhem	170
4.5.2	Personaltätheten är hög.....	171
4.5.3	Förslag om rätt till boende för vissa elever	171
4.6	Elevresor	172

5	Antagningsprocessen	173
5.1	Dagens antagningsprocess	173
5.1.1	Antagningen till RgRh	173
5.1.2	Antagningen till RGD/RGH	174
5.1.3	Antagningen till Rgsär	175
5.2	Förslag till en enhetligare antagningsprocess	176
5.2.1	Gemensamt beslutsorgan	177
5.2.2	Prövning av ansökan om utbildning	179
5.2.3	Prövning av rätt till boende	183
6	Ansvar för finansiering	187
6.1	Dagens kostnader och finansiering	187
6.2	Förslag till en mer likvärdig finansiering	190
6.2.1	Utbildningen	191
6.2.2	Habiliteringen	198
6.2.3	Elevboende	201
6.2.4	Resor	209
6.2.5	Sammantaget	211
7	Styrning och avtal	215
7.1	Övergripande om styrningen av den riksrekryterande gymnasiala verksamheten	215
7.2	Dagens avtal och överenskommelser	218
7.3	Tidigare utredningar och förslag	222
7.4	En tydligare och mer samordnad styrning med avtal	223
7.5	Avtalens utformning	228
7.6	Utökat ansvar för SPSM	232
8	Statligt stöd till kommunala och fristående huvudmän..	233
8.1	Kommunala och fristående alternativ	233
8.1.1	Gymnasieutbildning för elever med svåra rörelsehinder	233

8.1.2	Gymnasieutbildning för elever med dövhet, hörselskada eller språkstörning.....	237
8.1.3	Gymnasiesärskoleutbildning för elever med utvecklingsstörning i kombination med ytterligare funktionsnedsättning	240
8.2	Förslag om utvecklat statligt stöd till kommunala och fristående skolhuvudmän.....	242
8.2.1	Förstärkt och förlängd tidsbegränsad satsning.....	242
8.2.2	Aktivare roll för Specialpedagogiska skolmyndigheten	247
8.2.3	SIS-anlaget bör ses över.....	250
9	Konsekvenser av förslagen.....	253
9.1	Ekonomiska konsekvenser.....	253
9.1.1	Kostnadskonsekvenser för den riksrekryterande utbildningen	253
9.1.2	Utvecklat statligt stöd till kommunala och fristående huvudmän	257
9.1.3	Sammantaget över tid.....	258
9.2	Konsekvenser för den unga.....	259
9.3	Den kommunala självstyrelsen.....	260
9.4	Övriga konsekvenser	260
10	Författningskommentar	261
	Litteratur	275
	Bilagor	
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2010:47.....	281
Bilaga 2	Tilläggsdirektiv 2010:48.....	291
Bilaga 3	Internationella deklARATIONER och överenskommelser ..	297
Bilaga 4	Kostnader och finansiering.....	299
Bilaga 5	Kostnadskonsekvenser för den riksrekryterande gymnasiala utbildningen	317

Förkortningar

ADHD	Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder
AKK	Alternativ och kompletterande kommunikation
ALL	Arbetsordning för Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning
CI	Cochleaimplantat
CP	Cerebral pares
CSN	Centrala Studiestödsnämnden
DAISY	Digital Accessible Information System (Digitalt Anpassat InformationsSystem)
dir.	direktiv
Dnr	diarienummer
EU	Europeiska unionen
FB	föräldrabalken
FN	Förenta nationerna
LSS	lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
prop.	proposition
ref.	referat
RGD	Riksgymnasiet för döva
RGH	Riksgymnasiet för hörselskadade
RgRh	Riksrekryterande Rh-anpassad utbildning

Rgsär D/H	Riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildning för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada
RgsärT	Riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildning för tvåspråkiga
RgT	Riksgymnasiet för tvåspråkiga
Rh	rörelsehinder
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SCB	Statistiska centralbyrån
SKOLFS	Skolverkets författningssamling
SFB	socialförsäkringsbalken
SFS	Svensk författningssamling
SIS	Särskilda insatser på skolområdet
SOU	Statens offentliga utredningar
SPSM	Specialpedagogiska skolmyndigheten
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser
UbU	Utbildningsutskottet
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Sammanfattning

Med anledning av utredningens ursprungliga uppdrag¹ överlämnades i mars 2011 delbetänkandet *Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp* (SOU 2011:30). Enligt utredningens tilläggsdirektiv² ska utredningen nu se över den riksrekryterande gymnasiala utbildningen för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar. De utbildningar som avses är den Rh-anpassade gymnasieutbildningen i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå för elever med svåra rörelsehinder (RgRh), gymnasieutbildningen för elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet och språkstörning i Örebro (RGD/RGH) samt utbildningen för elever med dövhet och hörselskada i Örebro kommuns gymnasiesärskola (Rgsär D/H).

Utgångspunkter

Alla ungdomar har rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet i delaktighet och gemenskap med andra. Det gäller oberoende av om eleven får sin utbildning i hemkommunens skola, i en annan kommun eller i en fristående skola, eller om eleven går på en riksrekryterande utbildning. Ungdomar med funktionsnedsättning ska i första hand ges möjlighet att få sin utbildning i eller i anslutning till sin hemkommun, med möjlighet att bo hemma med sin familj. För en liten grupp ungdomar med svåra funktionsnedsättningar låter sig detta inte alltid göras med en tillfredsställande kvalitet. Riksrekryterande gymnasie- eller gymnasiesärskola för elever med vissa funktionsnedsättningar blir då ett alternativ som dock endast bör användas när det finns särskilda skäl. En ungdom med funktionsnedsättning ska dessutom som andra ungdomar ha möjlighet att välja skola. Utgångspunkten ska vara den unga personens bästa.

¹ Dir. 2010:47 (se bilaga 1).

² Dir. 2010:137 (se bilaga 2).

Regelverkets struktur skiljer sig mellan de olika riksrekryterande gymnasiala utbildningarna för elever med vissa funktionsnedsättningar. Det som för vissa målgrupper regleras i lag, regleras för andra i förordning och för ytterligare andra endast i avtal. Utredningens ambition är att rätt sak ska regleras på rätt ställe och att det ska ske på ett likartat sätt för de olika verksamheterna. Vidare ska ansvaret för att finansiera den riksrekryterande verksamheten inte innebära att det är mer förmånligt för en kommun att ha en ungdom vid någon av de riksrekryterande gymnasiala utbildningarna än i den egna gymnasie- eller gymnasiesärskolan. Det ska inte finnas ekonomiska incitament för kommunen att avstå från att investera i en anpassad studiemiljö av hög kvalitet i hemkommunen.

Dagens riksrekryterande gymnasiala verksamhet har goda förutsättningar för hög kvalitet

Samtliga riksrekryterande gymnasiala utbildningar har goda förutsättningar att erbjuda en hög kvalitet. Det gäller för utbildning, boende och omvårdnad i boendet samt, i förekommande fall, habilitering. I mycket beror detta på att det handlar om resursstarka verksamheter med anpassad miljö, hög personaltäthet och personal som kompetensutvecklas.

Studieresultaten vid RgRh är sämre än i gymnasieskolan generellt. Detta måste dock bedömas mot bakgrund av att eleverna i många fall har stora studiesvårigheter till följd av sina funktionsnedsättningar. Andelen elever som från början saknat behörighet till gymnasieskolan är hög. Det är inte heller så vanligt att ursprungligt obehöriga elever uppnår behörighet till gymnasieskolan under utbildningstiden, även om det förekommer. Få elever från RgRh studerar vidare. Att alltför få får arbete efter studierna kan i stor utsträckning förklaras av hur arbetsmarknaden fungerar.

Även om studieresultaten vid RGD/RGH är sämre än i gymnasieskolan generellt bedöms utbildningen bidra positivt till elevernas kunskapsutveckling. Andelen elever som från början saknat behörighet till gymnasieskolan är hög. Andelen som uppnår behörighet till nationellt program under studierna måste dock anses vara en framgång. Relativt många elever läser vidare i någon form. Uppgifter om tidigare elevers inkomster indikerar att deras etablering på arbetsmarknaden inte skiljer sig särskilt från den för andra ungdomars. Det framgår inte av uppgifterna om eleven har lönebidrag eller annat stöd.

Inom samtliga riksrekryterande verksamheter finns utvecklingsområden som bör tas upp i samband med att nya avtal sluts mellan stat och anordnande kommuner.

Rätt till utbildningen och tydligare målgrupper

Utredningen bedömer att det finns ett fortsatt behov av riksrekryterande gymnasial utbildning för en liten grupp elever i de aktuella målgrupperna. Det ska framgå tydligt av skollagen att elever som tillhör utbildningarnas målgrupper har rätt till utbildningen. I dag gäller det endast för RgRh. Målgrupperna ska samtidigt förtydligas.

För utbildningen vid RgRh ska det sammansatta behovet av en Rh-anpassad gymnasieutbildning och av en omfattande habilitering på skoltid definiera målgruppen. Med nuvarande bestämmelser framgår inte att elevens behov av habilitering ska vara omfattande. Vissa elevers behov av boende i elevhem och omvårdnad i boendet ska inte som i dag ingå i definitionen av målgruppen utan rätten till boende och omvårdnad i boendet för vissa elever vid RgRh ska regleras i särskild ordning (se nedan).

Målgruppen för det tvåspråkiga riksgymnasiet (RgT) föreslås vara ungdomar med dövhet och hörselskada med behov av en teckenspråkig undervisningsmiljö, ungdomar med grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation samt elever med dövblindhet. Dagens uppdelning på antingen RGD eller RGH är enligt utredningen otidsenlig. Andelen elever som har både talad svenska och teckenspråk som undervisningsspråk ökar i dag vid de regionala specialskolorna, vilket bör återspeglas även vid RgT. Den lilla grupp elever med grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation ska ha möjlighet att få sin utbildning vid RgT, på motsvarande sätt som dessa elever får det vid de regionala specialskolorna. För elever med hörselskada och elever med grav språkstörning som inte tillhör målgruppen behövs kraftfulla insatser för att stödja etableringen av anpassade utbildningsmiljöer lokalt och regionalt.

Målgruppen för den tvåspråkiga riksrekryterande gymnasiesärskolan (RgsärT) ska vara ungdomar med utvecklingsstörning och dövhet eller hörselskada som har behov av en teckenspråkig undervisningsmiljö, ungdomar med utvecklingsstörning och grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation

samt elever med utvecklingsstörning och dövblindhet. Dessutom föreslås att målgruppen ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med synskada och ytterligare funktionsnedsättning ska tas emot vid en riksrekryterande gymnasiesärskola (RgsärSyn). Det handlar här om en ytterst liten elevgrupp med mycket sammansatta och komplexa behov.

Särskilda bestämmelser för utbildningen bör undvikas

Det är en fråga om likvärdighet att de bestämmelser som behövs för att anpassa utbildningen för elever med funktionsnedsättning ska kunna tillämpas oberoende av vilken skola eleven går i. Särskilda bestämmelser för den riksrekryterande utbildningen bör därför undvikas så långt som möjligt.

För RgRh föreslås därför att bestämmelsen om långsammare studietakt och bestämmelsen om specialinriktad ämnesplan ska tas bort. För RgT föreslås att bestämmelsen som i dag gäller för RGD/RGH om förlängd utbildningstid och bestämmelsen om att Skolverket får meddela föreskrifter om nödvändiga avvikelser från läroplanen, examensmålen, ämnesplanerna och poängplanen för nationella program ska tas bort.

I stället ska liksom för andra elever i målgrupperna de generella bestämmelserna i gymnasieförordningen (2010:2039) om stödåtgärder tillämpas vid RgRh och RgT. Det gäller till exempel bestämmelserna om reducerat program och om förlängd undervisning samt bestämmelsen om individuellt anpassat program liksom den generella bestämmelsen i skollagen (2010:800) om att det vid betygssättningen får bortses från enstaka delar av kunskapskraven om det finns särskilda skäl för detta.

Särskilda gymnasiegemensamma ämnen tillgängliga för alla i målgrupperna för RgT och RgsärT

Utredningen föreslår att teckenspråk ska förekomma som gymnasiegemensamt ämne på alla nationella program som anordnas vid RgT. Kurser i *svenskt teckenspråk* som gymnasiegemensamt ämne ska kunna ersätta en eller flera kurser i studievägen, med undantag för kurser i svenska. I stället för svenska eller svenska som andraspråk och engelska ska elever vid RgT som gymnasiegemensamt

ämne kunna läsa enligt de kursplaner som i dag benämns *svenska för döva* respektive *engelska för döva*. Bestämmelserna om gymnasiegemensamma ämnen ska även få tillämpas för elever som tillhör målgruppen för RgT, men som går i en annan gymnasieskola. Skolverket föreslås få i uppdrag att anpassa ämnes- och kursplanerna till målgruppen för RgT och ge dem i förhållande till målgruppen mer adekvata benämningar.

Vidare föreslås att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram kursplaner för gymnasiesärskolan i *svenskt teckenspråk*, *svenska för teckenspråkiga* och *engelska för teckenspråkiga* samt att dessa ämnen på motsvarande sätt som för gymnasieskolan ska få ersätta gymnasiesärskolegemensamma ämnen vid RgsärT samt för elever som tillhör målgruppen för RgsärT, men som går i en annan gymnasiesärskola.

Rätt till boende och omvårdnad i boendet

Det ska framgå av skollagen att elever som tagits emot vid RgRh respektive vid Rgsär, om de behöver det, ska ha rätt till boende och omvårdnad i boendet. I dag framgår det indirekt för elever vid RgRh.

Frågor om anordnandet av boende för elever vid RgRh, RgT och Rgsär ska regleras i avtal mellan staten och den anordnande kommunen. Det innebär att det är genom avtal staten ser till att det finns ett boende för elever vid de riksrekryterande utbildningarna.

En enhetligare antagningprocess

Beslutsprocessen vid mottagande och antagning ska så långt möjligt vara enhetlig för RgRh, RgT och Rgsär. Dagens nämnd för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning föreslås svara för prövningen av målgruppstillhörighet för såväl RgRh, RgT som Rgsär. Mot bakgrund av att uppdraget utvidgas föreslås att nämnden ska heta Nämnden för mottagande i specialskolan och till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning.

Nämnden ska utöver att besluta om rätten till utbildning vid RgRh respektive RgT även pröva om eleven uppfyller de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan. Nämnden ska också besluta om rätten till utbildning vid Rgsär och därvid även pröva om eleven

tillhör målgruppen för gymnasiesärskolan. Nämnden ska vidare få fatta beslut om rätt till boende och omvårdnad i boendet för elever vid RgRh och vid Rgsär.

Anordnande kommun ska pröva behörigheten till och svara för mottagande och antagning till sökt program för RgRh och RgT samt svara för mottagande och antagning till Rgsär. Dagens särskilda urvalsregel vid RGD/RGH om att företräde ska ges till den som har störst behov ska tas bort. Bestämmelsen har enligt uppgift aldrig tillämpats.

Ett beslut i nämnden om rätt till utbildning vid RgRh, RgT eller Rgsär och ett beslut om rätt till boende och omvårdnad i boendet vid RgRh eller Rgsär ska kunna överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd. Anordnande kommuns beslut ska kunna överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd på samma villkor som för annan utbildning i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

En mer likvärdig finansiering

Ansvar för att finansiera kostnaderna för elever vid den riksrekryterande gymnasiala utbildningen är i dag delat mellan elevernas hemkommuner, landstingen, staten och, för elever vid Rgsär, i vissa fall eleven eller elevens vårdnadshavare. Staten står för en stor del av finansieringen. Skillnaderna i hur stor del staten svarar för varierar dock mellan dagens olika riksrekryterande verksamheter. Utredningen föreslår en mer likvärdig finansiering mellan de olika verksamheterna RgRh, RgT och Rgsär. Huvudprincipen föreslås vara att staten ska svara för merkostnader som uppstår till följd av att eleverna går på just en riksrekryterande gymnasial utbildning för elever med vissa funktionsnedsättningar. Det innebär att huvudprincipen är att

- hemkommunerna ska stå för utbildningskostnaderna,
- landstingen ska finansiera habiliteringen,
- staten ska stå för elevboende och, i förekommande fall, omvårdnad i boendet,
- staten ska stå för elevers resor till och från studieorten för de elever som är tillfälligt boende och
- hemkommunerna ska stå för elevernas dagliga resor på studieorten.

Från huvudprincipen föreslås några undantag. Hemkommunerna föreslås exempelvis på motsvarande villkor som för gymnasieskolan i övrigt betala inackorderingsbidrag för boende elever vid RgT. För elever med boende och omvårdnad i boendet vid RgRh föreslås att hemkommunerna ska stå för ett verksamhetsbidrag motsvarande kostnaderna för 20 timmars personlig assistans i veckan under terminstid. Elever som tillhör målgruppen för RgRh bedöms ha behov av sådan assistans om de bott hemma. För Rgsär föreslås att hemkommunerna ska stå för ett belopp motsvarande högst 20 timmars personlig assistans i veckan för boende och omvårdnad i boendet. Elever som tillhör målgruppen för Rgsär bedöms i de flesta fall ha behov av personlig assistans om de bott hemma. Elever med lättare utvecklingsstörning bedöms dock inte alltid ha ett sådant omfattande behov. Eleven eller elevens vårdnadshavare föreslås stå för en kostavgift, som inte ersätts med bidrag. Detta är en kostnad eleven eller elevens vårdnadshavare skulle haft om eleven bott hemma. Det statliga Rg-bidraget föreslås i vissa fall även fortsatt kunna svara för kostnader för dagliga resor för elever vid RgRh och RgT.

Dessutom bör det vara möjligt att avtala om ersättningar till de anordnande kommunerna för vissa overheadkostnader för riksgymnasieverksamheten, kompensation för påtagliga extra kostnader på grund av överrepresentation av elever i verksamheten folkbokförda i den anordnande kommunen samt särskilt bidrag för elever med dövblindhet.

Med ett undantag föreslås statens ersättningar samlas hos SPSM. Undantaget gäller Rg-bidraget som föreslås vara ett fortsatt ansvar för Centrala studiestödsnämnden (CSN).

En tydligare och mer samordnad styrning med avtal

SPSM ska för staten svara för avtalen med de anordnande kommuner som regeringen bestämmer. I uppdraget ska även ingå att följa upp avtalen med avseende på såväl resursanvändning som verksamheternas kvalitet.

Avtalen med de kommuner som anordnar riksrekryterande gymnasial utbildning ska avse utbildning, boende samt, i förekommande fall, habilitering och omvårdnad i boendet. Det ska också framgå att kommunen är fri att, om man anser det lämpligt, i sin tur sluta avtal med annan huvudman att svara för boende och

omvårdnad i boendet samt habilitering och på vilka villkor detta kan ske.

Förslagen innebär ett utökat ansvar för SPSM.

Förstärkt statligt stöd till kommunala och fristående skolhuvudmän

Den tidsbegränsade nationella samordnare som föreslås i utredningens delbetänkande för åren 2012–2014 föreslås få ett utvidgat uppdrag att omfatta utbildning även i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan för elever med svåra rörelsehinder, dövhet, hörselskada, dövblindhet och grav språkstörning. Ytterligare medel föreslås med totalt 137 miljoner kronor för perioden 2014–2016. I satsningen ska ingå

- ett statsbidrag på totalt 30 miljoner kronor med krav på medfinansiering för kvalitetshöjande åtgärder inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, t.ex. personalförstärkningar, kompetenshöjande åtgärder, utveckling av pedagogiska metoder, etc; kvalitetshöjande insatser som syftar till en ökad samverkan mellan skola och habilitering bör prioriteras,
- ett statsbidrag på totalt 9 miljoner kronor för fortbildning i teckenspråk på akademisk nivå för lärare i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan med grundläggande kunskaper i ämnet samt
- ett statsbidrag på totalt 90 miljoner kronor för att stödja etableringen av lokala eller regionala anpassade undervisningsmiljöer i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan för elever med svåra rörelsehinder, dövhet, hörselskada, dövblindhet och grav språkstörning; i uppdraget ska ingå att identifiera lämpliga orter och lämpliga skolhuvudmän, att aktivt verka för att verksamhet etableras samt att fördela bidraget utifrån tydliga kriterier.

SPSM föreslås dessutom få medel för att möta de lokala och regionala insatserna med förstärkta nationella utvecklingsinsatser för den gymnasiala nivån, främst avseende undervisning i språk för elever som använder teckenspråk samt för utbildning av elever med svåra rörelsehinder i kombination med ytterligare funktionsnedsättningar och för elever med grav språkstörning. Statskontoret föreslås få i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att effektivisera verksamheten i syfte att frigöra resurser för utvecklingsinsatser.

Som del av utvecklingsarbetet bör möjligheterna undersökas att göra bland annat de riksrekryterande utbildningarnas kunskap om

utbildning av elever i de berörda målgrupperna tillgänglig för andra skolhuvudmän och andra elever.

Ekonomiska konsekvenser

Sammantaget beräknas förslagen innebära ökade kostnader för kommuner och landsting med 116 miljoner kronor och minskade kostnader för staten med 128 miljoner kronor. Utredningen föreslår att den tidsbegränsade satsningen ska finansieras med delar av statens minskade kostnader. Därigenom återförs medlen till kommunsektorn och kommer under en period stanna kvar inom området utbildning för ungdomar med funktionsnedsättning. De permanent minskade kostnaderna med 12 miljoner kronor per år ska tillföras SPSM för främst ovan nämnda nationella utvecklingsinsats.

Genom utredningens förslag till tidsbegränsad satsning omfördelas således under perioden 2014–2016 resurser från att stödja vissa kommuner genom bidrag till den riksrekryterande utbildningen till att stödja fler kommuner med insatser för elever i målgrupperna. Vissa medel förs också till kommunsektorn via det generella statsbidraget. Från och med 2017 ska kommuner och landsting ersättas fullt ut via det generella statsbidraget.

Sammanfattning på lättläst svenska

Utredningen har undersökt den riksrekryterande gymnasiala utbildningen för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar.

Utredningen har undersökt den Rh-anpassade gymnasieutbildningen i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå för elever med svåra rörelsehinder. Utbildningen förkortas med RgRh.

Utredningen har undersökt gymnasieutbildningen för elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet och språkstörning i Örebro. Utbildningen förkortas med RGD/RGH.

Utredningen har också undersökt utbildningen för elever med dövhet eller hörselskada i Örebro kommuns gymnasiesärskola. Utbildningen förkortas med Rgsär D/H.

Det här har utredningen tänkt på

Alla ungdomar i Sverige har rätt till lika bra utbildning antingen om eleven får sin utbildning i hemkommunens skola, i en annan kommuns skola eller i en fristående skola, eller om eleven går på en riksrekryterande skola.

Ungdomar med funktionsnedsättning
ska alltid om det går
kunna få sin utbildning
i sin egen hemkommun
eller nära sin hemkommun,
så att de kan bo kvar hemma med sin familj.
Men för en liten grupp ungdomar
med svåra funktionsnedsättningar
kanske inte det går.
Då ska de ungdomarna gå
i Riksrekryterande gymnasieskola
eller gymnasiesärskola
för elever med vissa funktionsnedsättningar.
Men bara när det finns särskilda skäl.

En ungdom med funktionsnedsättning
ska som andra ungdomar kunna välja skola.
Man ska alltid tänka på
vad som är bäst för den unga personen.

Reglerna är idag olika
hos de olika riksrekryterande gymnasiala skolorna.
För några elever finns lagar,
för andra elever finns förordningar
och för vissa elever bara avtal.
Utredningen vill att de olika verksamheterna
ska ha likadana regler för alla elever.

Utredningen vill inte heller
att en kommun ska kunna spara pengar
på att ha en ungdom
vid någon av de riksrekryterande gymnasiala skolorna
istället för i kommunens egna gymnasie- eller gymnasiesärskola.

Dagens riksrekryterande gymnasiala verksamhet ska kunna ge bra undervisning

Alla riksrekryterande gymnasiala utbildningar ska kunna ge bra utbildning, bra boende och bra omvårdnad i boendet och om det behövs, även bra habilitering.

Utbildningarna har mycket pengar, anpassad miljö, mycket personal och personal som hela tiden får lära sig mer.

Men eleverna lär sig inte lika mycket som elever från andra gymnasieskolor. Då ska man också tänka på att eleverna ofta har svårt att studera eftersom de har stora funktionsnedsättningar.

Många av eleverna vid RgRh har inte haft behörighet att söka till gymnasieskolans nationella program. De flesta av eleverna vid RgRh kommer heller inte att få behörighet till gymnasieskolans nationella program under utbildningstiden, även om några klarar det.

Få elever från RgRh studerar vidare efter gymnasiet.
Få elever får arbete efter studierna.

Även om eleverna vid RGD/RGH lär sig mindre än elever i gymnasieskolan tycker utredningen att utbildningen vid RGD/RGH är bra för eleverna.
Många av eleverna har från början saknat behörighet till gymnasieskolan

men får behörighet till nationellt program medan de studerar.
Det tycker utredningen är bra.
Ganska många av eleverna läser vidare i någon form.
De har inte svårare eller lättare att få arbete om man jämför med andra ungdomar.

I alla gymnasieskolorna finns sådant som kan bli bättre och som man ska prata om när skolorna skriver nya avtal mellan staten och kommunen som ordnar utbildningen.

Rätt till utbildning och tydligare målgrupper

Utredningen tycker att riksrekryterande gymnasial utbildning fortfarande behövs för en liten grupp elever. Skollagen ska ha tydliga regler som säger att elever som tillhör utbildningarnas målgrupper har rätt till utbildningen.

Elever som behöver Rh-anpassad utbildning och mycket habilitering ska få utbildning vid RgRh. Dagens regler säger inte tydligt att eleven ska ha stora behov av habilitering.

Det ska finnas särskilda regler för rätten till boende och omvårdnad i boendet för vissa elever vid RgRh.

Det tvåspråkiga riksgymnasiet, RgT, ska vara för ungdomar med dövhet och hörselskada som har behov av en teckenspråkig skola. RgT ska också vara för ungdomar med grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för att kunna tala med andra och för ungdomar med dövblindhet. Utredningen tycker att dagens uppdelning

på antingen RGD eller RGH är gammaldags.
Allt fler elever använder idag både talad svenska
och teckenspråk i undervisningen
vid de regionala specialskolorna.
Det ska de kunna få även vid RgT, tycker utredningen.

Den lilla grupp elever med grav språkstörning
som är beroende av teckenspråk
ska kunna få sin utbildning vid RgT,
på samma sätt
som de ska kunna få det
vid den regionala specialskolan.

För elever med hörselskada
och elever med grav språkstörning
behöver man göra mycket
för att det ska finnas anpassade utbildningar i kommunerna.

De elever som ska få gå
den tvåspråkiga riksrekryterande gymnasiesärskolan, RgsärT,
ska vara ungdomar med utvecklingsstörning
som också har dövhet eller hörselskada
och som har behov av en teckenspråkig skola
och ungdomar med grav språkstörning
som är beroende av teckenspråk för att kunna tala med andra.
RgsärT ska också vara
för elever med dövblindhet.

Utredningen föreslår också
att ungdomar med utvecklingsstörning
i kombination med synskada
och ytterligare funktionsnedsättning
ska gå i en riksrekryterande gymnasiesärskola, RgsärSyn.
De är en mycket liten elevgrupp
med mycket olika och svåra behov.

Ta bort särskilda bestämmelser för utbildningen

Reglerna för att anpassa utbildningen ska vara lika för alla elever med funktionsnedsättning vilken skola eleverna än går i. Därför ska det inte finnas så många särskilda bestämmelser för de riksrekryterande skolorna.

Utredningen föreslår att ta bort bestämmelsen om långsammare studietakt och bestämmelsen om specialinriktad ämnesplan för RgRh.

Utredningen föreslår att man ska ta bort bestämmelsen om förlängd utbildningstid för RgT. Utredningen föreslår också att ta bort bestämmelsen om att Skolverket får meddela avvikelser från läroplanen, examensmålen, ämnesplanerna och poängplanen för nationella program.

I stället ska RgRh och RgT följa bestämmelserna i gymnasieförordningen om stödåtgärder. Det gäller till exempel bestämmelserna om reducerat program och om förlängd undervisning. Det gäller också bestämmelsen om individuellt anpassat program. Det finns också en bestämmelse i skollagen om att läraren i särskilda fall inte behöver sätta betyg på en del av kursen som eleven på grund av sin funktionsnedsättning inte kan genomföra.

Särskilda gymnasiegemensamma ämnen för alla i målgrupperna för RgT och RgsärT

Utredningen föreslår
att teckenspråk ska finnas
som gemensamt ämne
på alla nationella program som RgT ordnar.
Kurser i svenskt teckenspråk
som gemensamt ämne
ska kunna ersätta
en eller flera kurser utom kurser i svenska.

I stället för svenska
eller svenska som andraspråk
och engelska
ska elever vid RgT
som gemensamt ämne
kunna läsa det
som i dag kallas svenska för döva
eller engelska för döva.

Bestämmelserna om gemensamma ämnen i gymnasiet
ska även gälla för elever
som tillhör målgruppen för RgT,
men som går i en annan gymnasieskola.

Utredningen föreslår att myndigheten Skolverket
ska anpassa kursplanerna till målgruppen för RgT
och även ge kursplanerna nya namn.

Utredningen föreslår också
att myndigheten Skolverket
ska ta fram kursplaner
för gymnasiesärskolan i svenskt teckenspråk,
svenska för teckenspråkiga
och engelska för teckenspråkiga.
Dessa ämnen ska ersätta
gemensamma ämnen vid RgsärT
samt för elever som tillhör målgruppen för RgsärT,
men som går i en annan gymnasiesärskola.

Boende och omvårdnad i boendet rätt för vissa elever vid RgRh och Rgsär

Skollagen ska tydligt säga
att elever som tagits emot vid RgRh och vid Rgsär
ska ha rätt till boende
och omvårdnad i boendet
om de behöver det.
Regeringen ska få besluta om regler
för vilka elever som har rätt till
ett sådant boende.

Regler för boende för elever vid RgRh,
RgT och Rgsär ska skrivas i avtal
mellan staten och de den anordnande kommunen.
Staten kan då genom avtalet
se till att det finns ett boende
för elever vid de riksrekryterande utbildningarna.

Mer lika regler för eleverna

När man beslutar
om vilka elever som ska få gå i skolan
ska reglerna vara lika för RgRh, RgT och Rgsär.
Den nämnd som idag beslutar om
att emot elever i specialskolan och till RgRh
ska också besluta om
att ta emot elever till RgRh, RgT som Rgsär.

Eftersom nämnden får nya arbetsuppgifter
ska nämnden byta namn
till Nämnden för mottagande i specialskolan
och till gymnasial utbildning
för vissa ungdomar med funktionsnedsättning.

Nämnden ska besluta
om rätten till utbildning vid RgRh och vid RgT.
Nämnden ska då se
om eleven har behörighet för gymnasieskolan.

Nämnden ska också besluta om rätten till utbildning vid Rgsär och då också om eleven tillhör målgruppen för gymnasiesärskolan. Nämnden ska få besluta om rätt till boende och omvårdnad i boendet för elever vid RgRh och vid Rgsär.

Kommunen ska sköta antagningen till programmen för RgRh och RgT. Kommunen ska också sköta antagningen till Rgsär.

Man ska ta bort dagens regel vid RGD/RGH som säger att den elev som har störst behov får komma in först. Man har aldrig använt regeln.

Eleven ska kunna överklaga nämndens beslut om rätt till utbildning vid RgRh, RgT eller Rgsär. Eleven ska också kunna överklaga beslut om rätt till boende och omvårdnad i boendet vid RgRh eller Rgsär. Eleven överklagar till Skolväsendets överklagandenämnd.

Man ska kunna överklaga anordnande kommuns beslut till Skolväsendets överklagandenämnd på samma sätt som för annan utbildning i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Vem ska betala för vad?

Idag delar hemkommunen, landstinget och staten på kostnaden för elever vid den riksrekryterande gymnasiala utbildningen. För elever vid Rgsär är det också ibland eleven eller elevens vårdnadshavare som är med och betalar för boende och mat.

Staten betalar en stor del av kostnaden.
Men staten betalar olika stor del
för dagens olika riksrekryterande verksamheter.
Utredningen föreslår
att betalningen ska bli mer lika
för de olika verksamheterna RgRh, RgT och Rgsär.
Utredningen föreslår
att staten ska betala för merkostnader
när eleverna går
på en riksrekryterande gymnasial utbildning
för elever med vissa funktionsnedsättningar.

Det betyder
att hemkommunerna ska betala utbildningskostnaderna,
landstingen ska betala habiliteringen,
och att staten ska betala för elevboende
och omvårdnad i boendet.

Staten ska betala elevers resor till och från studieorten.
Hemkommunerna ska betala
för elevernas dagliga resor på studieorten.

Utredningen föreslår ett par undantag.
Utredningen föreslår att hemkommunerna
ska betala inackorderingsbidrag
för boende elever vid RgT.
Utredningen föreslår att hemkommunen
ska betala ett verksamhetsbidrag
för elever med boende och omvårdnad i boendet vid RgRh.
Verksamhetsbidraget ska vara samma
som kostnaden för 20 timmars personlig assistans i veckan
under terminstid.
Utredningen tror
att elever som tillhör målgruppen för RgRh
behöver sådan assistans om de bott hemma.

Utredningen föreslår att hemkommunerna
ska betala ett belopp
på högst 20 timmars personlig assistans
för boende och omvårdnad i boendet för elever vid Rgsär.

Utredningen tror att de flesta elever som tillhör målgruppen för Rgsär behöver personlig assistans om de bott hemma. Men utredningen tycker inte att de elever som har en lättare utvecklingsstörning har ett sådant behov.

Utredningen föreslår att eleven eller elevens vårdnadshavare får betala en kostavgift, som de inte kan få bidrag för. Detta är en kostnad som eleven eller elevens vårdnadshavare skulle haft om eleven bott hemma. Utredningen föreslår att det statliga Rg-bidraget i vissa fall även i fortsättningen ska kunna betala för kostnader för dagliga resor för elever vid RgRh och RgT.

Staten ska avtala om vissa ersättningar till de anordnande kommunerna. Kommunerna kan då få ersättning för vissa extra kostnader för riksgymnasieverksamheten, om till exempel väldigt många elever är folkbokförda i den anordnande kommunen. Kommunerna kan också få extra bidrag för elever med dövblindhet.

Utredningen föreslår att myndigheten SPSM ska betala alla ersättningar utom Rg-bidraget som Centrala studiestödsnämnden, CSN, ska fortsätta att betala ut.

En tydligare styrning med avtal

Myndigheten SPSM ska svara för staten i avtal med de anordnande kommunerna så som regeringen bestämmer. SPSM ska följa upp avtalen för att se hur kommunerna använder statsbidraget och hur bra verksamheterna är.

Avtalen med kommuner som anordnar riksrekryterande gymnasial utbildning ska handla om utbildning, boende, och ibland om omvårdnad i boendet och habilitering.

Kommunen ska vara fri att skriva avtal med någon annan som sköter boende, omvårdnad i boendet och habilitering.

Mer statligt stöd

Utredningen tycker att en nationell samordnare ska arbeta med utbildning även i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan för elever med svåra rörelsehinder, dövhet, hörselskada, dövblindhet och grav språkstörning. Utredningen föreslår att samordnaren ska göra det under åren 2014 till 2016.

Staten ska ge ett statsbidrag på 30 miljoner kronor. För att få statsbidraget ska gymnasieskolan och gymnasiesärskolan själva arbeta för och betala för att skolorna ska bli bättre med mer personal, och mer utbildning av personalen bland annat.

Ett statsbidrag på 9 miljoner kronor ska gå till utbildning i teckenspråk på högskola eller universitet för lärare i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Ett statsbidrag på 90 miljoner kronor ska betala för att bygga upp anpassade undervisningsmiljöer i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan

för elever med svåra rörelsehinder,
dövhet, hörselskada, dövblindhet och grav språkstörning.

Utredningen föreslår också
att myndigheten SPSM ska få pengar
för att ge stöd med metoder för att undervisa i språk
för elever som använder teckenspråk.
SPSM ska ge stöd för utbildning av elever
med svåra rörelsehinder
i kombination med ytterligare funktionsnedsättningar
och för elever med grav språkstörning.

Vad kommer förändringarna att kosta?

Förslagen om Riksgymnasierna
kommer att kosta kommuner
och landsting 116 miljoner kronor
och minska kostnaderna för staten
med 128 miljoner kronor.

Utredningen föreslår
att de förändringar som tar en bestämd tid
ska betalas med delar
av statens minskade kostnader.
Då kommer de pengarna tillbaka till kommunerna.
Pengarna kan då också under en tid
stanna kvar i kommunerna
för att ordna utbildning
för ungdomar med funktionsnedsättning.

De pengar som staten kommer att spara för all framtid
ska staten ge till SPSM
så att SPSM kan ge det stöd
som utredningen föreslår.

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)

dels att rubriken före 15 kap. 34 a § ska lyda "Riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar",

dels att 7 kap. 15 §, 15 kap. 1, 9, 12, 32, 35, 36, 37 och 38–40 §§, 18 kap. 1, 4, 12, 31 och 32 §§ och 28 kap. 17 § samt rubrikerna närmast före 15 kap. 35 och 38 §§ respektive 28 kap. 17 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny rubrik närmast före 18 kap. 38 § som ska lyda "Riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar",

dels att det i lagen ska införas 18 nya paragrafer, 15 kap. 34 a, 35 a, 37 a–37 c och 41 §§, 18 kap. 9 a och 38–48 §§ samt nya rubriker närmast före 15 kap. 34 a, 37 a–37 c och 41 §§ och 18 kap. 38–48 §§ av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

15 §

En elev i grundskolan, grundsärskolan eller specialskolan har rätt att slutföra den högsta årskursen, även om skolplikten upphör dessförinnan.

En elev i grundskolan, grundsärskolan eller specialskolan har också rätt att efter skolpliktens upphörande slutföra utbildningen under ytterligare två år, om eleven inte har nått upp till de kunskapskrav som minst ska uppnås för respektive skolförhållande. En elev i grundsärskolan har under denna tid rätt till minst 800 timmars undervisning utöver den i 11 kap. 7 § första stycket garanterade

undervisningstiden, om eleven inte dessförinnan uppnått kunskapskraven.

En elev som har tagits emot i specialskolan enligt 6 § första stycket 1 och som på grund av sina funktionsnedsättningar inte kan få tillfredsställande förhållanden i gymnasiesärskolan eller gymnasieskolan, får efter det att skolplikten har upphört och i mån av plats genomgå ytterligare utbildning i specialskolan till och med vårterminen det kalenderår eleven fyller 21 år, om eleven inte bedöms ha förmåga att fullfölja utbildningen enligt andra stycket.

15 kap.

1 §

I detta kapitel finns

- allmänna bestämmelser (2–20 §§),
- bestämmelser om betyg (21–29 §§),
- bestämmelser om gymnasieskola med offentlig huvudman (30–32 §§),
- bestämmelser om fristående gymnasieskola (33 och 34 §§),
- och
- *bestämmelser om Rh-anpassad utbildning (35–40 §§).*
- *bestämmelser om riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar (35–41 §§).*

9 §

För ungdomar med ett svårt rörelsehinder får de kommuner som regeringen beslutar anordna speciellt anpassad utbildning (gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning) i sin gymnasieskola. För dessa utbildningar gäller särskilda bestämmelser i 35–40 §§. Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om sådan

För ungdomar med vissa funktionsnedsättningar får de kommuner som regeringen bestämmer anordna särskilt anpassad utbildning i sin gymnasieskola (riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar). För dessa utbildningar gäller särskilda bestämmelser i 35–41 §§.

utbildning.

Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om *sådana utbildningar.*

Regeringen får meddela föreskrifter om utbildning i gymnasieskolan för elever som är döva, hörselskadade eller dövblinda eller har en språkstörning.

Föreskrifter enligt första och andra styckena får innebära undantag från vad som annars gäller för utbildning i gymnasieskolan.

Föreskrifter enligt första stycket får innebära undantag från vad som annars gäller för utbildning i gymnasieskolan.

12 §

Huvudmannen ansvarar för antagningen till de olika utbildningar som anordnas av huvudmannen.

I 38 § finns särskilda bestämmelser om antagning till Rh-anpassad utbildning.

I 38 § finns särskilda bestämmelser om *prövningen av målgruppstillhörighet till riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar.*

32 §¹

Hemkommunen ska lämna ekonomiskt stöd till elever i en gymnasieskola med offentlig huvudman som behöver inackordering på grund av skolgången. Denna skyldighet gäller dock inte

1. elever som har tagits emot i andra hand till ett nationellt program enligt 16 kap. 47 §,

2. elever som har tagits emot enligt 17 kap. 19 § andra stycket,

3. elever på Rh-anpassad utbildning, eller 3. elever på *riksrekryterande Rh-anpassad utbildning, eller*

4. utlandssvenska elever som får studiehjälp i form av inackorderingstillägg enligt studiestödslagen (1999:1395).

Skyldigheten gäller till och med första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år.

Stödet ska avse boende, fördyrat uppehälle och resor till och från hemmet. Det ska ges kontant eller på annat sätt som ska framgå av beslutet om stöd. Om stödet ges kontant, ska det lämnas

¹ Senaste lydelse 2011:876.

med lägst 1/30 av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken för varje hel kalendermånad som eleven bor inackorderad. Beloppet får avrundas till närmast lägre hela tiotal kronor.

Definition

34 a §

För ungdomar med funktionsnedsättningar enligt 35 och 35 a §§ anordnas särskilt anpassade utbildningar (riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar).

Målgrupper

35 §

I detta kapitel avses med ett svårt rörelsehinder ett rörelsehinder som ensamt eller i kombination med en annan funktionsnedsättning medför att en ungdom

1. för att kunna följa ett program i gymnasieskolan behöver tillgång till en skola med Rh-anpassad utbildning, och

2. har behov av habilitering och i vissa fall av boende i elevhem och omvårdnad i boendet.

Riksrekryterande gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning anordnas för ungdomar som har ett svårt rörelsehinder som ensamt eller i kombination med en annan funktionsnedsättning medför att en ungdom

1. för att kunna följa en utbildning i gymnasieskolan behöver tillgång till en gymnasieskola med anpassad utbildning, och

2. har omfattande behov av habilitering i anslutning till utbildningen.

35 a §

Riksrekryterande gymnasieskola med undervisning på teckenspråk anordnas för ungdomar med

1. dövhet och hörselskada som

har behov av en teckenspråkig undervisningsmiljö,

2. grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation, och

3. dövblindhet.

36 §

Ungdomar som *har ett svårt rörelsehinder* har rätt att få utbildning vid en gymnasieskola med *Rb-anpassad* utbildning om de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande,

2. kan påbörja utbildningen senast under det första kalenderhalvåret det år de fyller 21 år, och

3. uppfyller de övriga grundläggande behörighetsvillkor som följer av 16 kap. 29–34 §§, när det gäller nationella program.

Första stycket 1 gäller inte utbildning i form av ett introduktionsprogram. För att ha rätt till sådan utbildning krävs att grundskoleutbildning eller motsvarande har avslutats.

Ungdomar som *tillhör målgrupperna enligt 35 och 35 a §§* har rätt att få utbildning vid en gymnasieskola med *särskilt anpassad* utbildning om de *uppfyller gymnasieskolans gemensamma behörighetsvillkor som följer av 15 kap. 5 och 6 §§.*

37 §

En gymnasieskola med Rb-anpassad utbildning ska ta emot sökande från hela landet till den speciellt anpassade utbildningen.

Utbildningar vid riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar ska vara öppna för sökande från hela landet.

Boende och omvårdnad vid riksrekryterande gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning

37 a §

Elever vid riksrekryterande gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning har rätt till boende och omvårdnad i boendet om sådant behövs med hänsyn till avståndet till elevens ordinarie bostad, funktionsnedsättningen eller någon annan särskild omständighet.

Ansökan

37 b §

Ansökan till riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar görs hos en särskild nämnd.

Avtal

37 c §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får sluta avtal med en sådan kommun som avses i 9 § om att, i enlighet med detta kapitel, anordna riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar i sin gymnasieskola.

Beslut om rätt till utbildning

38 §

Frågor om *antagning till Rh-anpassad utbildning vid vissa gymnasieskolor och andra frågor om rätt till sådan utbildning* prövas av en särskild nämnd.

Frågor om *prövning av målgruppsstillhörighet till riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar, om grundläggande behörighet till sådana utbildningar samt, avseende Rh-anpassad gymnasieskola, om boende och omvårdnad i boendet* prövas av en särskild nämnd.

39 §

Avgifter får inte tas ut för insatser för omvårdnad i boendet eller habilitering som *tillhandahålls av staten, en kommun eller ett landsting* i anslutning till en gymnasieskola med *Rh-anpassad utbildning*.

Avgifter får inte tas ut för insatser för omvårdnad i boendet eller habilitering som *tillhandahålls enligt denna lag* i anslutning till en *riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar*.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för kost och logi.

40 §

Hemkommunen ska betala ersättning för kostnader för boende och omvårdnad i boendet för elever på Rh-anpassad utbildning. Hemlandstinget eller, i förekommande fall hemkommunen, ska betala ersättning för kostnader för habilitering. Ersättningarna ska betalas till den huvudman som enligt avtal med staten svarar för verksamheten.

Hemkommunen ska betala ersättning för kostnader för utbildning för de elever som avses i 35 och 35 a §§. Hemlandstinget eller, i förekommande fall hemkommunen, ska betala ersättning för kostnader för habilitering för *elever enligt 35 §.* *Hemkommunen ska betala ersättning för kostnader för boende och omvårdnad i boendet enligt 37 a §.* Ersättningarna ska betalas till den huvudman som enligt avtal med staten svarar för verksamheten.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättningar enligt första stycket.

Övriga regler om gymnasieskolan

41 §

De bestämmelser i denna lag som gäller för gymnasieskolan i övrigt ska tillämpas även i fråga om riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar, om inte något annat särskilt anges.

18 kap.²

1 §

I detta kapitel finns
 – allmänna bestämmelser (2–20 §§),
 – bestämmelser om betyg (21–26 §§),
 – bestämmelser om gymnasiesärskola med offentlig huvudman (27–33 §§), och
 – bestämmelser om fristående gymnasiesärskola (34–37 §§).

I detta kapitel finns
 – allmänna bestämmelser (2–20 §§),
 – bestämmelser om betyg (21–26 §§),
 – bestämmelser om gymnasiesärskola med offentlig huvudman (27–33 §§)
 – bestämmelser om fristående gymnasiesärskola (34–37 §§), och
 – bestämmelser om riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar (38–48 §§).

² Senaste lydelse 2012:109.

4 §

Utbildningen i gymnasiesärskolan ska vara öppen för ungdomar vars skolplikt har upphört och som inte bedöms ha förutsättningar att nå upp till gymnasieskolans kunskapskrav därför att de har en utvecklingsstörning.

De ungdomar som tillhör målgruppen för gymnasiesärskolan har rätt att bli mottagna i gymnasiesärskola om utbildningen påbörjas före utgången av det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år.

De ungdomar som tillhör målgruppen för gymnasiesärskolan har rätt att bli mottagna i gymnasiesärskola om utbildningen påbörjas före utgången av det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år *eller, i fall som avses i 40 §, 21 år.*

Utbildning anpassad för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar

9 a §

För ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar får den kommun som regeringen bestämmer anordna särskilt anpassad utbildning i sin gymnasiesärskola (riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar). För denna utbildning gäller särskilda bestämmelser i 38–48 §§. Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om sådan utbildning.

Föreskrifter enligt första stycket får innebära undantag från vad som annars gäller för utbildning i gymnasiesärskolan.

12 §

Huvudmannen ansvarar för antagningen till de olika utbildningar som anordnas av huvudmannen.

Huvudmannen ansvarar för antagningen till de olika utbildningar som anordnas av huvudmannen.

I 45 § finns särskilda bestämmelser om prövningen av målgruppstillhörighet till riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar.

31 §

En elev som med stöd av 19 kap. 35–37 §§ går i gymnasiesärskola i en annan kommun än sin hemkommun och som på grund av skolgången måste övernatta i den kommunen, har rätt till skolskjuts mellan den tillfälliga bostaden och den plats där utbildningen bedrivs under samma förutsättningar som gäller för elever som är hemmahörande i kommunen.

En elev som med stöd av 39 § eller 19 kap. 35–37 §§ går i gymnasiesärskola i en annan kommun än sin hemkommun och som på grund av skolgången måste övernatta i den kommunen, har rätt till skolskjuts mellan den tillfälliga bostaden och den plats där utbildningen bedrivs under samma förutsättningar som gäller för elever som är hemmahörande i kommunen.

Den kommun som anordnar utbildningen ska ombesörja att skolskjuts anordnas enligt första stycket. Kommunens kostnader för detta ska ersättas av elevens hemkommun.

32 §

Hemkommunen ska lämna ekonomiskt stöd till elever i en gymnasiesärskola med offentlig huvudman som behöver inackordering på grund av skolgången.

Hemkommunen ska lämna ekonomiskt stöd till elever i en gymnasiesärskola med offentlig huvudman som behöver inackordering på grund av skolgången. Denna skyldighet gäller dock inte

1. elever som har tagits emot i andra hand till ett nationellt program enligt 19 kap. 39 §, eller

2. elever på riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar.

Denna skyldighet gäller dock inte elever som har tagits emot i andra hand till ett nationellt program enligt 19 kap. 39 §.

Stödet ska avse boende, fördyrat uppehälle och resor till och från hemmet. Det ska ges kontant eller på annat sätt som ska framgå av beslutet om stöd. Om stödet ges kontant, ska det lämnas med lägst 1/30 av prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken för varje hel kalendermånad som eleven bor inackorderad. Beloppet får avrundas till närmast lägre hela tiotal kronor.

Definition

38 §

För ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar enligt 39 § anordnas särskilt anpassad utbildning (riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar).

Målgrupper

39 §

Riksrekryterande gymnasiesärskola anordnas för ungdomar med utvecklingsstörning och

1. dövhet eller hörselskada som har behov av en tecken-språkig undervisningsmiljö,

2. grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation,

3. dövblindhet, och

4. synskada i kombination med ytterligare funktionsnedsättning.

Rätt till utbildning

40 §

Ungdomar som tillhör målgrupperna enligt 39 § har rätt att få utbildning vid en riksrekryterande gymnasiesärskola med särskilt anpassad utbildning om de uppfyller de villkor som följer av 4 §.

Riksrekrytering

41 §

Riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar enligt 39 § ska vara öppen för sökande från hela landet.

Boende och omvårdnad i boendet

42 §

Elever enligt 39 § har rätt till boende och omvårdnad i boendet om sådant behövs med hänsyn till avståndet till elevens ordinarie bostad, funktionsnedsättningen eller någon annan särskild omständighet.

Ansökan

43 §

Ansökan till riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar görs hos en särskild nämnd.

Avtal

44 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får sluta avtal med en sådan kommun som avses i 9 a § om att, i enlighet med detta kapitel, anordna riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar i sin gymnasiesärskola.

Beslut om rätt till utbildning

45 §

Frågor om målgruppstillhörighet till riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar, frågor om boende på elevhem och omvårdnad i boendet prövas av en särskild nämnd.

Avgifter

46 §

Avgifter får inte tas ut för insatser för omvårdnad i boendet som tillhandahålls enligt denna lag i anslutning till en riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om avgifter för kost och logi.

Interkommunal ersättning

47 §

Hemkommunen ska betala ersättning för kostnader för utbildning vid en gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar. Hemkommunen ska betala ersättning för kostnader för boende och omvårdnad i boendet enligt 42 §. Ersättningarna ska betalas till den huvudman som enligt avtal med staten svarar för verksamheten.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om ersättningar enligt första stycket.

Övriga regler om gymnasie-
särskolan

48 §

De bestämmelser i denna lag som gäller för gymnasiesärskolan i övrigt ska tillämpas även i fråga om riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar, om inte något annat särskilt anges.

28 kap.

Beslut av den nämnd som avses i
15 kap. 38 § och 18 kap. 45 §

17 §

Beslut av den nämnd som avses i 15 kap. 38 § i fråga som avses i samma paragraf får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. Beslutet får överklagas endast av den som har begärt utbildningen. Ett beslut om placering vid en viss skolenhet får dock inte överklagas.

Beslut av den nämnd som avses i 15 kap. 38 § och 18 kap. 45 § i frågor som avses i samma paragrafer får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. Beslutet får överklagas endast av den som har begärt utbildningen. Ett beslut om placering vid en viss skolenhet får dock inte överklagas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2013 och tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2014.

2. Äldre föreskrifter gäller dock fortfarande för utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2014.

2 Förslag till förordning om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039)

Härigenom föreskrivs i fråga om gymnasieförordningen (2010:2039)

dels att 10 kap. 4, 6–10 §§, 11 kap. 3, 4 och 8 §§ samt rubriken närmast före 10 kap. 10 § ska upphöra att gälla,

dels att 11 kap. 1 och 2 §§ ska betecknas 11 kap. 2 och 3 §§,

dels att 1 kap. 1 §, 10 kap. 1–3, 5, 11 och 12 §§ och 11 kap. 5–7 §§ samt rubrikerna närmast före 10 och 11 kap. och 10 kap. 11 § ska ha följande lydelse,

dels att det i förordningen ska införas fyra nya paragrafer, 9 kap. 10 §, 10 kap. 11 a §, 11 kap. 1 § och 13 kap. 28 a § av följande lydelse samt nya rubriker närmast före 9 kap. 10 § och 13 kap. 28 a § av följande lydelse,

dels att det i förordningen ska införas ett nytt kapitel, 13 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
	1 kap.
	1 §
Förordningen innehåller följande kapitel:	Förordningen innehåller följande kapitel:
(---)	(---)
– utbildning för döva och hörselskadade (10 kap.),	– gymnasieskola med undervisning på teckenspråk (10 kap.),
– utbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar (Rh-anpassad utbildning) (11 kap.),	– Rh-anpassad gymnasieskola (11 kap.),
– elever (12 kap.),	– elever (12 kap.),
– gymnasiesärskolan (13 kap.),	– gymnasiesärskolan (13 kap.),
	– gymnasiesärskola för vissa ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med ytterligare funktionsnedsättning (13 a kap.),
– bidrag till huvudmän för fristående gymnasieskolor och gymnasiesärskolor (14 kap.), och	– bidrag till huvudmän för fristående gymnasieskolor och gymnasiesärskolor (14 kap.), och

– övriga
(15 kap.).

bestämmelser

– övriga
(15 kap.).

bestämmelser

9 kap.

Elever med dövhet eller hörselskada

10 §

Teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne får förekomma på alla nationella program som anordnas för elever med en funktionsnedsättning enligt 15 kap. 35 a § skollagen (2010:800).

Kurser i teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne får för elever med en funktionsnedsättning enligt första stycket ersätta en eller flera kurser i studievägen med undantag för kurser i svenska.

I stället för svenska eller svenska som andraspråk respektive engelska får elever enligt första stycket läsa svenska för döva respektive engelska för döva som gymnasiegemensamma ämnen.

Beslut enligt andra och tredje stycket fattas av rektorn.

10 kap. Riksrekryterande gymnasieskola med undervisning på teckenspråk

1 §

Örebro kommun får i sin gymnasieskola anordna utbildning för elever som

1. är döva och hörselskadade och är beroende av en teckenspråkig miljö,

2. är hörselskadade och trots användningen av tekniska hjälpmedel och andra stödinsatser inte kan följa reguljär undervisning i gymnasieskolan,

3. har en språkstörning och behöver insatser av samma slag som döva, eller

4. är dövblinda.

Utbildningarna kallas riksgymnasiet för döva (RGD) eller riksgymnasiet för hörselskadade (RGH). När det i denna förordning talas om döva elever avses även elever enligt första stycket 3 och 4.

Örebro kommun får i sin gymnasieskola anordna utbildning för elever enligt 15 kap. 35 a § skollagen (2010:800).

Utbildningen enligt första stycket kallas riksgymnasiet för teckenspråkiga (RgT).

2 §

Utbildningen för döva och hörselskadade ska så långt det är möjligt integreras med motsvarande utbildning i gymnasieskolan.

Den riksrekryterande gymnasieskolan med undervisning på teckenspråk ska så långt det är möjligt integreras med motsvarande utbildning i gymnasieskolan.

3 §

Nationella program, nationella inriktningar och särskilda varianter samt introduktionsprogram i form av programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion som är

Nationella program, nationella inriktningar och särskilda varianter samt introduktionsprogram i form av programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion som är

utformade för en grupp elever får anordnas särskilt som utbildning för *döva och hörselskadade*, om antalet elever är minst fyra.

utformade för en grupp elever får anordnas särskilt som *riksrekryterande gymnasieskola med undervisning på teckenspråk*, om antalet elever är minst fyra.

5 §³

Teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne ska förekomma på alla nationella program som anordnas för *döva* elever.

Teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne ska förekomma på alla nationella program som anordnas för elever *vid riksrekryterande gymnasieskola med undervisning på teckenspråk*.

Kurser i teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne får ersätta en eller flera kurser i studievägen för döva elever med undantag för kurser i svenska. Beslut fattas av rektorn.

I stället för svenska eller svenska som andraspråk respektive engelska får döva elever läsa svenska för döva respektive engelska för döva som gymnasiegemensamma ämnen.

Boende och omvårdnad

11 §

För elever som vill och har behov av det ska Örebro kommun anvisa kost och logi. Kommunen ska även ansvara för att eleverna har tillgång till den hjälp i övrigt som föranleds av deras funktionsnedsättning.

Frågor om boende i anslutning till utbildning enligt detta kapitel regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen.

³ Senaste lydelse 2011:521.

11 a §

Specialpedagogiska skolmyndigheten får meddela föreskrifter om avgifter för kost för elever som bor i elevhem i anslutning till en riksrekryterande gymnasieskola med undervisning på teckenspråk.

12 §

De bestämmelser i denna förordning som gäller för gymnasieskolan i övrigt ska tillämpas även i fråga om utbildning för döva och hörsel-skadade, om inte något annat särskilt anges.

De bestämmelser i denna förordning som gäller för gymnasieskolan i övrigt ska tillämpas även i fråga om riksrekryterande gymnasieskola med undervisning på teckenspråk, om inte något annat särskilt anges.

11 kap. Riksrekryterande gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning

1 §

Goteborgs, Kristianstads, Stockholms och Umeå kommuner får i sin gymnasieskola anordna utbildning för ungdomar enligt 15 kap. 35 a § skollagen (2010:800).

Utbildningen enligt första stycket kallas riksgymnasiet med Rh-anpassad utbildning (RgRh).

Organisation, avgifter och interkommunal ersättning för boende, omvårdnad och habilitering

5 §

Sådana särskilda omvårdnadsinsatser som avses i 15 kap. 35 § skollagen (2010:800) regleras i avtal mellan staten och den kommun eller annan huvudman som ansvarar för omvårdnaden.

Boende, omvårdnad i boendet och habilitering enligt 15 kap. 37 a § skollagen (2010:800) regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen.

6 §

Specialpedagogiska skolmyndigheten får meddela föreskrifter om avgifter för kost och logi för elever som bor i elevhem i anslutning till en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten får meddela föreskrifter om avgifter för kost och logi för elever som bor i elevhem i anslutning till en riksrekryterande gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning.

7 §

Ersättning enligt 15 kap. 40 § skollagen (2010:800) för kostnader för boende, omvårdnad i boendet och habilitering ska motsvara en tredjedel av de genomsnittliga kostnaderna för insatserna per elev.

Ersättning enligt 15 kap. 40 § skollagen (2010:800) för kostnader för boende och omvårdnad i boendet ska motsvara *kostnaden för personlig assistans enligt 51 kap. 11 § socialförsäkringsbalken motsvarande 20 timmar per vecka under terminstid.*

Specialpedagogiska skolmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om sådan ersättning som avses i första stycket.

Specialpedagogiska skolmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om ersättning för kostnader för boende, omvårdnad i boendet och habilitering enligt 15 kap. 40 § skollagen.

13 kap.

Elever med dövhet eller
hörselskada

28 a §

Teckenspråk som gymnasiesärskolegemensamt ämne får förekomma på alla nationella program som anordnas för elever med en funktionsnedsättning enligt 18 kap. 39 § 1–4 skollagen (2010:800).

Kurser i teckenspråk som gymnasiesärskolegemensamt ämne får för elever med en funktionsnedsättning enligt första stycket ersätta en eller flera kurser i studievägen med undantag för kurser i svenska.

I stället för svenska eller svenska som andraspråk respektive engelska får elever enligt första stycket läsa svenska för teckenspråkiga respektive engelska för teckenspråkiga som gymnasiegemensamma ämnen.

Beslut enligt andra och tredje stycket fattas av rektorn.

13 a kap. Riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med vissa ytterligare funktionsnedsättningar*Utbildningens innehåll och organisation*

1 § Örebro kommun får i sin gymnasiesärskola anordna utbildning enligt 18 kap. 39 § skollagen (2010:800). Utbildningen kallas riksgymnasiesärskolan (Rgsär).

2 § Den riksrekryterande utbildningen för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktions-

nedsättningar ska så långt det är möjligt integreras med motsvarande utbildning i gymnasiesärskolan.

3 § Teckenspråk som gymnasiesärskolegemensamt ämne ska förekomma på alla nationella program som anordnas för elever vid riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar.

Organisation, avgifter och interkommunal ersättning för boende och omvårdnad

4 § Boende och omvårdnad enligt 18 kap. 42 § skollagen (2010:800) samt hemresor för elever med sådant boende regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen.

5 § Specialpedagogiska skolmyndigheten får meddela föreskrifter om avgifter för kost och logi för elever som bor i elevhem i anslutning till en gymnasieskola med riksrekryterande utbildning för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar.

6 § Ersättning enligt 18 kap. 47 § skollagen (2010:800) för kostnader för boende och omvårdnad i boendet ska motsvara kostnaden för personlig assistans enligt 51 kap. 11 § socialförsäkringsbalken motsvarande högst 20 timmar per vecka under terminstid.

Specialpedagogiska skolmyndigheten får meddela ytterligare föreskrifter om sådan ersättning som avses i första stycket.

Övriga regler om gymnasieskolan

7 § De bestämmelser i denna förordning som gäller för gymnasiesärskolan i övrigt ska tillämpas även i fråga om riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar, om inte något annat särskilt anges.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2014 och tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2014.

3 Förslag till förordning om ändring av förordning (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan

Härigenom föreskrivs i fråga om förordning (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan att 1 och 5 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Bidrag enligt denna förordning lämnas till dels elever i utbildning för döva eller hörselskadade enligt 9 kap. gymnasieförordningen (1992:394), dels elever i utbildning som är speciellt anpassad för svårt rörelsehindrade ungdomar (Rh-anpassad utbildning) enligt 10 kap. gymnasieförordningen.

Bidrag lämnas för elevens kostnad för kost och logi på utbildningsorten.

För elever vid riksgymnasierna i Örebro lämnas också ersättning för kostnad för annan service i samband med boendet.

Ersättning lämnas endast för skäliga kostnader.

Föreslagen lydelse

1 §

Bidrag enligt denna förordning lämnas till dels elever i riksrekryterande gymnasieskola med undervisning på teckenspråk enligt 10 kap. gymnasieförordningen (2010:2039), dels elever i riksrekryterande gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning enligt 11 kap. gymnasieförordningen.

5 §

För elever vid riksgymnasiet i Örebro lämnas bidrag för kostnad för

1. boende och fördyrat uppehälle, och

2. annan service i samband med boendet.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2014.

4 Förslag till förordning om upphävande av förordning om extra ersättning för vissa handikappade elever vid studier i gymnasieskola, SKOLFS 1992:44

Regeringen föreskriver att förordningen om extra ersättning för vissa handikappade elever vid studier i gymnasieskola, SKOLFS 1992:44, ska upphöra att gälla vid utgången av juni månad 2014.

-
1. Denna förordning ska kungöras i Statens skolverks författningssamling (SKOLFS).
 2. För utbildning som har påbörjats tidigare än 1 juli 2014 gäller äldre föreskrifter.

5 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2011:130) med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2011:130) med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten

dels att 4 och 20 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i förordningen ska införas en ny paragraf, 12 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Myndigheten ska bistå de huvudmän som svarar för verksamheten med särskilda omvårdnadsinsatser för elever som går en sådan Rh-anpassad utbildning som avses i 15 kap. skollagen (2010:800) med administrativa tjänster i samband med att hemkommuner och hemlandsting betalar ersättning för vissa kostnader för eleverna till dessa huvudmän enligt 15 kap. 40 § skollagen.

Föreslagen lydelse

4 §

Myndigheten ska bistå de huvudmän som svarar för verksamheten med särskilda omvårdnadsinsatser för elever som går en sådan Rh-anpassad utbildning som avses i 15 kap. skollagen (2010:800) *och en sådan gymnasiesärskoleutbildning för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar som avses i 18 kap. skollagen* med administrativa tjänster i samband med att hemkommuner och hemlandsting betalar ersättning för vissa kostnader för eleverna till dessa huvudmän enligt 15 kap. 40 § skollagen.

12 a §

Myndigheten ska för statens räkning sluta sådana avtal som avses i 15 kap. 37 c och 18 kap. 44 §§ skollagen (2010:800).

20 §

Inom myndigheten finns det ett särskilt beslutsorgan som benämns Nämnden för mottagande i specialskolan och för *Rh-anpassad utbildning*. Nämnden ska pröva frågor om

1. mottagande i specialskolan enligt 7 kap. 6 § skollagen (2010:800), *och*

2. antagning till Rh-anpassad utbildning vid vissa gymnasieskolor och andra frågor om rätt till sådan utbildning enligt 15 kap. 36 § skollagen.

Inom myndigheten finns det ett särskilt beslutsorgan som benämns Nämnden för mottagande i specialskolan och *till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning*. Nämnden ska pröva frågor om

1. mottagande i specialskolan enligt 7 kap. 6 § skollagen (2010:800),

2. *målgruppsstillhörighet och grundläggande behörighet till riksrekryterande gymnasieskola för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar* enligt 15 kap. 36 § skollagen *samt boende och omvårdnad i boendet enligt 15 kap. 37 a § skollagen, och*

3. *målgruppsstillhörighet till riksrekryterande gymnasiesärskola för ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med vissa ytterligare funktionsnedsättningar* enligt 18 kap. 39 § skollagen *samt boende och omvårdnad i boendet enligt 18 kap. 42 § skollagen.*

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2014.

1 Inledning

1.1 Uppdrag

Utredningens ursprungliga uppdrag (dir. 2010:47) var att föreslå hur en flexibel utbildning för elever i specialskolans målgrupp ska kunna införas (se bilaga 1). Utredningen redovisade i mars 2011 sina förslag i denna del i delbetänkandet *Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp* (SOU 2011:30).

Enligt tilläggsdirektiv (dir. 2010:137) ska utredningen nu se över den gymnasiala utbildningen för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar (se bilaga 2). Uppdraget gäller utbildning för elever som tillhör målgrupperna för dagens riksrekryterande gymnasieutbildning för dels elever med svåra rörelsehinder, dels elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet eller med språkstörning och behov av insatser av samma slag som elever med dövhet. Dessutom omfattas utbildning för elever som tillhör målgruppen för dagens riksrekryterande gymnasiesärskola för elever med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada.

Utredningen ska beskriva utvecklingen av elevgruppernas sammansättning vid de aktuella riksrekryterande gymnasiala utbildningarna och bedöma om utbildningen är ändamålsenlig samt beskriva det framtida behovet av riksrekryterande utbildning och eventuellt andra typer av särskilda insatser inom utbildningsområdet för de aktuella målgrupperna. Såväl utbildnings- som omvårdnadsinsatserna ska omfattas och utredningen ska fokusera på kvalitet, utbildningsresultat, etablering på arbetsmarknaden och fortsatta studier.

Utredningen ska föreslå hur ansvaret för boende, habilitering och resor i anslutning till utbildningarna ska fördelas mellan staten och skolhuvudmännen samt föreslå hur verksamheten ska finansieras. Utredningen ska därutöver göra en översyn av regelverket för de riksrekryterande utbildningarna och lämna författningsförslag samt lämna förslag till hur antagningen av elever ska regleras, bedöma

om enbart kommuner ska kunna vara huvudmän för riksgymnasieverksamhet samt ta fram underlag för att staten ska kunna revidera och upprätta avtal med anordnande kommuner om riksgymnasieverksamhet. Utredningen ska särskilt belysa utbildningssituationen för elever med språkstörning och bedöma vilka konsekvenser utvidgningen av specialskolans målgrupp till att omfatta även elever med grav språkstörning har för gymnasie- och gymnasiesärskolan.

1.2 Utredningens arbete

I arbetet med tilläggsdirektiven har utredningen utgått från befintlig kunskap om de berörda målgrupperna och utbildningen för dem. Det innebär att vi har studerat rapporter från myndigheter och andra organisationer samt relevant forskning. Vidare har vi tagit fram nytt underlag för att kunna beskriva och bedöma de aktuella riksrekryterande gymnasiala verksamheterna. I detta har vi främst samarbetat med anordnande kommuner och skolor samt Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). För att kunna ge en bild av vad eleverna gör efter utbildningen har uppgifter beställts av Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Skatteverket.

Utredningen har också besökt samtliga riksrekryterande gymnasieutbildningar, dvs. de Rh-anpassade gymnasieutbildningarna i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå samt den riksrekryterande gymnasieutbildningen i Örebro för elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet eller med språkstörning och behov av insatser av samma slag som elever med dövhet (RGD/RGH). När det gäller den riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildningen i Örebro för elever med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada (Rgsär D/H) har vi haft kontakt med rektor och förvaltningen i Örebro kommun. Vi har även besökt en regional Rh-anpassad gymnasieutbildning i Linköpings kommun och informerat oss om den regionala gymnasieutbildningen för elever med hörselskada i Göteborgs stad.

Flera möten har anordnats med företrädare för berörda intresseorganisationer. Representanter har deltagit från Barnplantorna (Riksförbundet för barn med cochleaimplantat och barn med hörapparat), Förbundet Sveriges dövblinda (FSDB), Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft, Hörselskadades riksförbund (HRF), Riksförbundet Attention, Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn (DHB), Talknuten (Afasiförbundet i Sverige),

Sveriges dövas riksförbund (SDR), Sveriges dövas ungdomsförbund (SDU), Unga hörselskadade och Unga rörelsehindrade. Utredningen har dessutom träffat företrädare för Riksförbundet för rörelsehindrade barn och ungdomar (RBU).

Utredningen har deltagit i ett seminarium anordnat av SDR och SDU i Örebro i samverkan med RGD/RGH.

Utredningen har också besökt norska Statped, dvs. den statliga organisationen för specialpedagogiskt stöd i Norge.

Utredningen har vidare samrått med berörda myndigheter och med Sveriges kommuner och landsting (SKL).

Utredningens expertgrupp har haft fyra möten under arbetet med tilläggsdirektiven. Expertgruppen har bestått av representanter för Finansdepartementet, Socialdepartementet och Utbildningsdepartementet.

1.3 Gammal fråga i ny tid

Frågan om den riksrekryterande gymnasiala utbildningen för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar är långt ifrån ny. Under senare år har utredningen om statliga specialskolor i slutbetänkandet *Ökad likvärdighet för elever med funktionshinder* (SOU 2007:87) lämnat förslag om avtalsstyrningen av de riksrekryterande gymnasiala utbildningarna.

SPSM har senare på regeringens uppdrag¹ i en rapport² lämnat förslag till förändringar av bland annat styrningen av den riksrekryterande utbildningen för elever med vissa funktionsnedsättningar. Dessutom har även Statskontoret utrett frågan³ på regeringens uppdrag⁴.

Samtliga dessa utredningar har utgjort underlag för utredningen i dess arbete. Sedan utredningarna genomförts har dock en del förutsättningar förändrats. En ny skollag (2010:800) har ersatt 1985 års skollag. Den reformerade gymnasieskolan innebär från och med läsåret 2011/12 delvis nya villkor för eleverna. Riksdagen har dessutom nyligen beslutat om en reformerad gymnasiesärskola från och med läsåret 2013/14.

¹ U209/7489/G.

² ALL 2009/402, *Redovisning av regeringsuppdrag angående gymnasieutbildning för elever med funktionshinder*.

³ Statskontoret (dnr. 2009/113-5) *Kostnadsfördelningen för elever vid riksgymnasierna och principer för statens ersättning till de anordnande kommunerna*.

⁴ U2010/1231/G.

1.4 Utgångspunkter för utredningens arbete

Direktiven väcker frågor både om behovet av riksrekryterande utbildning, befintliga utbildningars kvalitet och ändamålsenlighet samt styrningen och finansieringen av den riksrekryterande utbildningen. För att närma sig dessa frågor behövs några utgångspunkter för utredningens arbete.

Ur elevens perspektiv

- *Utbildningen ska vara likvärdig och ha hög kvalitet*

Alla ungdomar har rätt till en likvärdig utbildning av hög kvalitet. För ungdomar med funktionsnedsättning ställer detta i de allra flesta fall krav på både extra resurser och särskild kompetens. Det gäller oberoende av om eleven får sin utbildning i hemkommunens skola, i en annan kommuns eller i en fristående skola, eller om eleven går på en riksrekryterande utbildning. För att utbildningen ska kunna sägas vara likvärdig bör bestämmelser om anpassning för elever med funktionsnedsättning kunna tillämpas oberoende av i vilken skola eleven går. Särskilda bestämmelser om utbildningen vid de riksrekryterande skolorna bör därför så långt möjligt undvikas.

- *Ungdomar ska kunna gå i skola nära hemmet*

Ungdomar ska erbjudas utbildning i den egna kommunen eller inom kommunens samverkansområde. Utgångspunkten är att elever i gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan ska ha möjlighet att bo med sin familj. I vissa fall kan det dock vara svårt att upprätthålla denna princip och samtidigt erbjuda eleven en tillräckligt anpassad undervisningsmiljö.

- *Särlösningar ska vara starkt motiverade*

Varje kommun ansvarar för att ungdomarna i kommunen erbjuds gymnasieutbildning av god kvalitet. Det bästa vore om alla ungdomar kunde få sin utbildning i den vanliga gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan på samma sätt som andra. Det finns emellertid

en liten grupp ungdomar med svåra funktionsnedsättningar för vilka detta inte alltid låter sig göras med en tillfredsställande kvalitet. Den typ av särlösningar som riksrekryterande gymnasie- eller gymnasiesärskola för elever med vissa funktionsnedsättningar representerar blir då ett alternativ, som dock endast bör anordnas när det finns starka motiv. Stöd för vissa särlösningar finns i internationella deklARATIONER och konventioner (se bilaga 3) och gäller då i första hand för elever som behöver teckenspråk för sin kommunikation. Utgångspunkten ska vara den unga personens bästa.

- *Inkludering är målsättningen*

Målsättningen för utbildningen av elever med funktionsnedsättning är en inkluderande utbildning. Eleverna ska erbjudas en utbildning anpassad till deras individuella förutsättningar inom den ordinarie skolan och i full delaktighet och gemenskap med andra. I betänkandet används i huvudsak begreppet integrering. De förslag utredningen lämnar om exempelvis integrering av elever vid de riksrekryterande gymnasiala utbildningarna syftar dock till inkludering.

- *Ungdomar ska också ha möjlighet att välja skola*

Ungdomar har generellt en relativt stor möjlighet att välja skola. En ung person med funktionsnedsättning ska också ha rätt att göra val mellan program och olika inriktningar samt mellan skolor. Hemkommunerna bör ges större möjlighet att tillgodose dessa ungdomars behov så att de får en reell möjlighet att välja en likvärdig utbildning i anslutning till sin hemmiljö. Riksrekryterande utbildningsalternativ kan i vissa fall behövas för att det ska finnas en reell valmöjlighet för en elev med svåra funktionsnedsättningar.

Ur ett styrningsperspektiv

- *Styrningen och ansvarsfördelningen mellan huvudmännen vara tydlig och transparent*

En orsak till att utredningen tillsatts är att regelverkets struktur skiljer sig mellan de olika riksrekryterande gymnasiala utbildningarna för elever med vissa funktionsnedsättningar. Det som för vissa

målgrupper regleras i lag, regleras för andra i förordning och för ytterligare andra endast i avtal. Utredningens ambition är att rätt sak ska regleras på rätt ställe och att det ska ske på ett likartat sätt för de olika verksamheterna.

- *Elevens olika utbildningsalternativ ska vara kostnadsneutrala för hemkommunen*

Kostnaden för ett utbildningsalternativ ska inte vara avgörande för hemkommunens agerande. Det ska inte vara mer förmånligt för en kommun att ha en ungdom vid någon av de riksrekryterande gymnasiala utbildningarna än i den egna gymnasie- eller gymnasiesärskolan. Framför allt ska det inte finnas ekonomiska incitament för kommunen att avstå från att investera i en anpassad studiemiljö av hög kvalitet i hemkommunen. En sådan studiemiljö innebär att både den fysiska och pedagogiska miljön anpassas till elevens behov.

1.5 Begreppen har betydelse

Över tid har begrepp med anknytning till funktionsnedsättning ändrats. Begrepp som tidigare använts, t.ex. funktionshindrade barn, unga och vuxna, benämns i dag barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning. Utvecklingen innebär två förändringar.

Den första gäller användningen av begreppet funktionsnedsättning. I sin termbank⁵ rekommenderar Socialstyrelsen sedan 2007 att begreppet *funktionsnedsättning* ska användas för att beskriva en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Begreppet *funktionshinder* rekommenderas för att beskriva den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att normera och rekommendera termer inom områdena hälso- och sjukvård samt socialtjänst.

Den andra förändringen gäller att fokus förskjutits från att personen *är* funktionsnedsatt till att personen *har* en funktionsnedsättning. I skollagen (2010:800) har detta följts upp genom att bland annat begreppet utvecklingsstörda eller *är* utvecklingsstörd har ersatts med elever eller vuxna *med* utvecklingsstörning. Fortfarande används dock den äldre formen för personer med dövhet, hörselskada, dövblindhet

⁵ Socialstyrelsens webbplats.

och synskada, däremot inte för elever med grav språkstörning eller med svårt rörelsehinder. I bestämmelserna om specialskolan används till exempel begrepp som att barn är dövblinda, är synskadade respektive är döva eller hörselskadade.

Utredningen har konstaterat att exempelvis begreppen dövhet respektive dövblindhet används allt mer frekvent av myndigheter som SPSM, Socialstyrelsen och Hjälpmedelsinstitutet. Vi har valt att genomgående använda begreppen ungdomar eller elever med dövhet, med dövblindhet, med hörselskada respektive med synskada i texterna och i författningsförslaget. Undantag från detta görs vid hänvisningar till äldre texter.

2 Riksgymnasieutbildning för ungdomar med svåra rörelsehinder

Kommunen är skyldig att erbjuda alla ungdomar gymnasieutbildning av god kvalitet, genom att anordna den själv eller genom samverkan med annan kommun eller landsting.¹ För ungdomar med svåra rörelsehinder anordnas dessutom riksrekryterande så kallad Rh-anpassad utbildning i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå².

I sin nuvarande form har den Rh-anpassade utbildningen funnits sedan början av 1990-talet³. I anslutning till utbildningen erbjuds habilitering samt, för de ungdomar som har behov av det, anpassat boende. Utbildningen ska ta emot sökande från hela landet⁴. Det finns också särskilda bestämmelser om elevresor. Dessa tas dock upp först i kapitel 6 om ansvar och finansiering.

2.1 Målgruppen

För att tillhöra målgruppen för den riksrekryterande Rh-anpassade utbildningen (RgRh) ska eleven ha ett svårt rörelsehinder som ensamt eller i kombination med en annan funktionsnedsättning medför att eleven för att kunna följa ett program i gymnasieskolan behöver tillgång till en skola med Rh-anpassad utbildning. Eleven ska också ha behov av habilitering och i vissa fall boende i elevhem och omvårdnad i boendet⁵.

Innevarande läsår har nästan en tredjedel av eleverna vid RgRh Cerebral pares (CP-skada), en fjärdedel ryggmärgsbråck och en

¹ 15 kap. 30 § första och andra stycket skollagen (2010:800).

² 15 kap. 35–40 §§ skollagen (2010:800) och 11 kap. gymnasieförordningen (2010:2039).

³ Detta som en följd av de beslut som fattades med anledning av 1989 års handikapputredning (SOU 1989:54).

⁴ 15 kap. 37 § skollagen (2010:800).

⁵ 15 kap. 35 § skollagen (2010:800).

fjärdedel någon form av muskelsjukdom. Ett mindre antal har förvärvade hjärnskador till följd av sjukdom eller yttre våld. Därutöver finns enstaka elever med mer ovanliga diagnoser. Ett stort antal av eleverna har utöver sin primära diagnos även kompletterande diagnoser.

Ofta är det inte rörelsehindret i sig som ensamt gör att eleven väljer en Rh-anpassad riksgymnasieutbildning. Konsekvenserna av en motorisk funktionsnedsättning kan till stor del kompenseras med tekniska hjälpmedel och, vid behov, med förlängd studiegång. Behovet av anpassad utbildning är i stället i många fall en konsekvens av de ytterligare funktionsnedsättningar som kan följa med den primära diagnos som är orsaken till rörelsehindret. Det är snarast dessa som direkt påverkar elevens pedagogiska situation. Exempelvis har många elever vid RgRh kognitiva svårigheter, som kan visa sig genom att eleven har bristande arbetsminne, uppmärksamhetsproblem, svårt att ta initiativ och bristande tidsuppfattning. Till detta kommer i vissa fall perceptionsproblem, dvs. svårigheter att registrera, organisera och tolka olika slags sinnesintryck. Läs- och skrivsvårigheter samt kommunikativa svårigheter är vanliga. Det finns även elever som inte har något tal alls.

Elever vid riksgymnasierna har i kontakter med utredningen i några fall ändå pekat på att bristande tillgänglighet i hemkommunens skola är en anledning till att de valt riksgymnasiet. Behovet av habilitering på skoltid har också nämnts. Vanligt är att eleverna uppger att de valt riksgymnasiet för att det ger dem en möjlighet att träffa andra ungdomar i samma situation som de själva. Eleverna har ofta känt sig isolerade under grundskoletiden. Personalen uppger att det också finns exempel på elever som varit utsatta för mobbning.

Målgruppen i behov av Rh-anpassad gymnasieutbildning har inte förändrats nämnvärt sedan början av 1990-talet då verksamheten etablerades i sin nuvarande form. Vissa smärre förändringar kan dock iakttas. Samtidigt som antalet barn med ryggmärgsbråck minskar till följd av förbättrad fosterdiagnostik ökar antalet barn med förvärvade hjärnskador. Det senare beror bland annat på att läkarvetenskapen i dag räddar fler barn och ungdomar som utsätts för allvarliga trauman. Förekomsten av CP-skada är relativt konstant.

Enligt personalen vid riksgymnasierna är den mest påtagliga förändringen över tid att det tillkommit ytterligare diagnoser hos eleverna. Elevernas kognitiva och perceptuella svårigheter samt andra

neuropsykiatriska problem uppmärksammas nu på ett annat sätt än tidigare.⁶

Det kan i vissa fall vara svårt att avgöra om en elev tillhör målgruppen för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen eller gymnasiesärskolans målgrupp. Det gäller bland annat för elever med bristande arbetsminne, koncentrationssvårigheter, perceptuella och kommunikativa svårigheter. Ungdomar med CP-skada kan till exempel ha svårigheter med planering, att få till det och att hålla tråden. Cirka en tredjedel av ungdomar med CP-skada uppskattas ha en så låg begåvning att det motsvarar utvecklingsstörning, vilket gör att de tillhör gymnasiesärskolans målgrupp. Den Rh-anpassade utbildningen har inte uppdraget att erbjuda utbildning anpassad för utvecklingsstörning.

2.2 Elevutvecklingen vid RgRh

Det saknas offentlig statistik på hur stor målgruppen för den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen är. Enligt bedömningar av landstingens habiliteringar⁷ tillhör i snitt cirka 100 elever per årskull målgruppen, vilket motsvarar 0,8 promille.

I genomsnitt börjar knappt 40 procent av de ungdomar som habiliteringen bedömt tillhör den presumtiva målgruppen vid RgRh. Det motsvarar i snitt drygt 0,3 promille av en årskull. Andelen har varierat något över tid.

2.2.1 Stora regionala skillnader

Underlaget från habiliteringarna visar också att rekryteringen till riksgymnasierna skiljer sig mycket mellan olika kommuner och olika regioner. Lägst är andelen i den region som ligger till grund för rekryteringen till RgRh i Stockholm och högst i den som ligger till grund för rekryteringen till RgRh i Kristianstad.⁸

⁶ Huvudmannamöte för RgRh anordnat av SPSM 2011-04-14.

⁷ Sedan 2004 har Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) och senare Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) samlat in bedömningar från landstingets habiliteringar om hur många ungdomar födda vissa år som tillhör målgruppen. Uppgifterna bör tolkas med försiktighet med tanke på att det rör sig om få individer och att enskilda uppgiftslämnares bedömningar får stort genomslag.

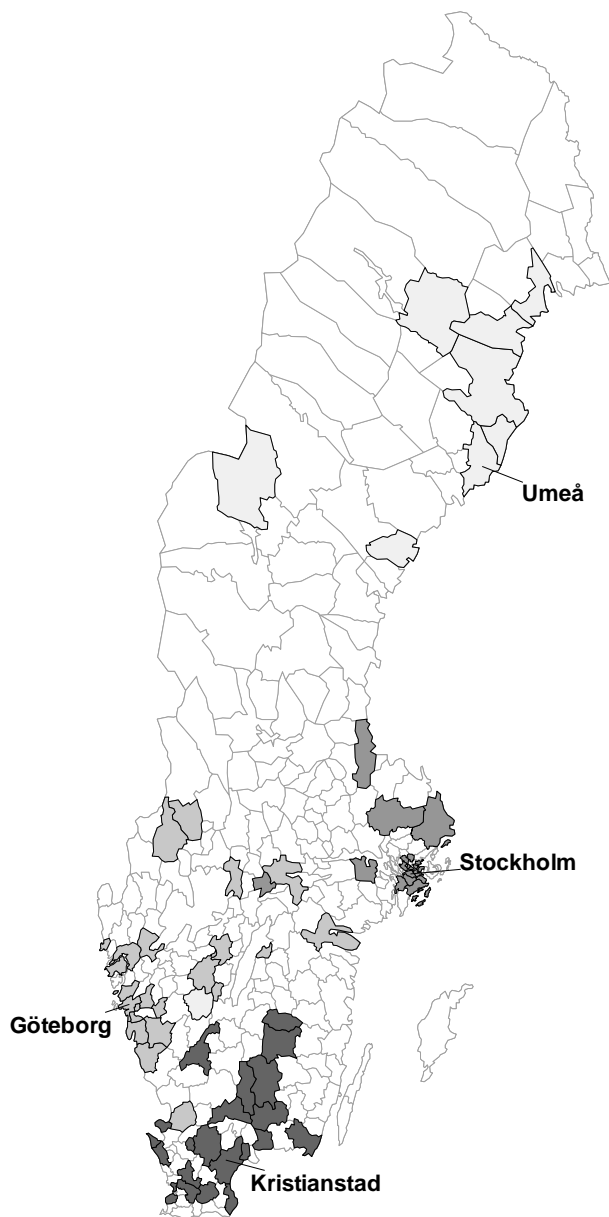
⁸ Varken kommungrupp eller kommunstorlek ger några entydiga utslag. Tydligast är i stället de geografiska sambanden, i viss mån i kombination med kommungruppstillhörighet. I exempelvis Stockholm och många av Stockholms förorts- och pendlingskommuner är andelen elever vid riksgymnasiet lågt. Andelen elever vid RgRh av de som bedömts tillhöra målgruppen är 13 procent i Stockholm, 43 procent i Umeå, 57 procent i Göteborg och 65 procent i Kristianstad.

Av figur 2.1 framgår att de elever som faktiskt går på RgRh med några undantag kommer från län i relativt nära anslutning till de riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieskolorna i Göteborg, Kristianstad, Stockholm och Umeå. Uppgifterna avser läsåret 2011/12. Det bör observeras att markerade kommuner i figuren kan ha en eller flera elever vid den riksrekryterande utbildningen och att de kommuner från vilka elever rekryteras i många fall ligger i tätbefolkade områden.

Ett större antal ungdomar som bedömts tillhöra målgruppen men som ändå valt att *inte* söka sig till RgRh återfinns i Stockholms län, Sörmlands län, Uppsala län, Östergötlands län, i den nordöstra delen av Västra Götalands län samt i vissa enstaka kommuner.

Förklaringen till att ett större antal ungdomar från Östergötlands län valt att inte söka sig till RgRh är att Linköpings kommun har en verksamhet med Rh-anpassad gymnasieutbildning som tar emot ungdomar från hela länet (se vidare avsnitt 8.1.1).

Figur 2.1 Kommuner med elever vid de respektive Rh-anpassade riksgymnasierutbildningarna

2.2.2 Elevantalet minskar vid RgRh

1990-talets början innebar en uppbyggnadsfas för den Rh-anpassade riksgymnasieutbildningen (RgRh). Verksamheten växte på tio år från 67 elever läsåret 1991/92 till 174 elever läsåret 2001/02. Utvecklingen de senaste tio åren framgår av tabell 2.1. Minskningen i antalet elever innebär även en relativ minskning, mätt som andel av det totala antalet elever i gymnasieskolan.

Tabell 2.1 Antal elever vid RgRh läsåren 2001/02–2011/12

Läsår	Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Totalt
2001/02	50	49	49	26	174
2002/03	52	47	53	23	175
2003/04	50	46	50	32	178
2004/05	44	45	51	27	167
2005/06	44	44	63	23	174
2006/07	41	47	60	25	173
2007/08	48	47	57	27	179
2008/09	50	47	49	22	168
2009/10	46	47	40	26	159
2010/11	43	46	31	26	146
2011/12	41	46	25	24	136

Källa: SPSM och RgRh.

Särskilt stor har nedgången varit i Stockholm. Det kan förklaras av att den ursprungliga värdskolans Skärholmens gymnasium lagts ned, vilket bland annat har lett till svårigheter att integrera elever i stor klass. Det finns nu planer på att flytta verksamheten från och med hösten 2012.

2.3 Utbildningen – verksamhet och kvalitet

Utredningens bedömning: Utbildningen vid den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen (RgRh) har goda förutsättningar att erbjuda en hög kvalitet, bl.a. till följd av att det är en resursstark verksamhet med hög personaltätthet och god Rh-kompetens hos såväl lärare som elevassistenter.

Merparten av eleverna lämnar trots detta utbildningen utan slutbetyg och grundläggande högskolebehörighet. Det tillhör också undantagen att ursprungligen obehöriga elever uppnår gymnasiebehörighet och genomför studier på nationellt program. Detta är en utmaning för verksamheten som tydliggör behovet av utvecklingsinsatser. Studieresultaten bör samtidigt bedömas mot bakgrund av att många av eleverna har stora studiersvårigheter till följd av sina funktionsnedsättningar. Resultaten för elever med slutbetyg måste mot denna bakgrund betraktas som godtagbara, trots att de är sämre än för genomsnittet i riket. Att få elever studerar vidare är bland annat en konsekvens av studieresultaten. Att alltför få går vidare till ett arbete efter studierna är ett problem som har mer att göra med arbetsmarknadens funktionssätt än med gymnasieutbildningen.

Det finns omotiverat stora kvalitetsskillnader mellan orterna vad beträffar utbildningens organisering. Eleverna har exempelvis inte samma möjligheter att välja bland ett brett utbud av program eller få tillgång till en integrerad utbildning på alla utbildningsorterna. Mål för programutbud och tillgång till integrerad utbildning bör ingå i den styrning med avtal som föreslås för utbildningen vid RgRh i kapitel 7.

Utredningen ska bedöma om det är en ändamålsenlig utbildning som bedrivs vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen (RgRh) utifrån elevgruppens behov. Enligt utredningens tolkning är god kvalitet i verksamheten en nödvändig, men inte tillräcklig, förutsättning för att verksamheten ska vara ändamålsenlig. För att bedöma utbildningens kvalitet har vi sökt belysa studieresultat, förekomst av fortsatta studier, etablering på arbetsmarknaden samt utbildningens organisering med avseende på valmöjlighet och tillgång till integrerad undervisning, personaltäthet och personalens kompetens.

2.3.1 Studieresultat

Det finns elever vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen som med de anpassningar som ges har goda eller mycket goda förutsättningar att nå goda studieresultat på merparten av kurserna på ett nationellt program. Andra kan med stora svårigheter och med långsam studietakt nå godkända betyg; ytterligare andra når trots

omfattande stöd inte godkända betyg annat än i enstaka ämnen. Det förekommer att elever till följd av sina funktionsnedsättningar har vad man brukar kalla för en ojämn begåvningsprofil. En elev kan i början av utbildningen ligga på gymnasienivå i vissa ämnen, men på tidig grundskolenivå i andra. Endast hälften av de elever som gick på RgRh läsåret 2011/12 var behöriga till gymnasieskolans nationella eller specialutformade program när de började vid utbildningen⁹. Andelen ursprungligen behöriga var högre i Kristianstad och Umeå och lägre i Göteborg och Stockholm. Sammantaget påverkar detta studieresultaten och gör det särskilt viktigt att bedöma vad utbildningen bidrar med under tiden elever studerar vid RgRh.

Studieresultaten för de senaste tre åren framgår av tabell 2.2. Eftersom elevgruppen är liten och variationen stor mellan olika år baseras uppgifterna på resultat för samtliga 121 elever som slutfört sina studier läsåren 2008/09–2010/11.

Tabell 2.2 Gymnasiepoäng, betygspoäng samt högskolebehörighet för elever som slutfört RgRh¹, genomsnitt för läsåren 2008/09–2010/11

	Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Samtliga
Gymnasiepoäng	2 077	2 074	1 413	1 873	1 842
– max	2 804	3 050	2 750	2 850	3 050
– min	0	200	0	100	0
Högskolebehörighet (%)	54	58	21	47	44
Betygs-genomsnitt, elever med slutbetyg	14,2	13,1	13,3	12,4	13,3

Källa: RgRh.

1) I de flesta fall slutför eleverna RgRh efter 4 år. Det förekommer dock att de gör det även efter 3, 3,5 eller 5 år. Här ingår samtliga 121 elever som slutfört sina studier de aktuella åren. Redovisningen skiljer sig från den offentliga statistiken för gymnasieskolan.

En gymnasieutbildning består av 2 500 poäng. Av tabellen framgår att eleverna i genomsnitt för de tre åren slutförde kurser motsvarande knappt 1 850 gymnasiepoäng. Att vissa elever inte genomfört några gymnasiekurser alls, dvs. inte uppnått några gymnasiepoäng alls, vägs upp av att cirka en tredjedel av eleverna slutfört kurser om mer än 2 500 gymnasiepoäng. Det bör observeras att

⁹ Det bör observeras att behörighetskraven har ändrats fr.o.m. antagningen till hösten 2011. Kraven var därför högre för elever som nu går i årskurs 1 än för de äldre eleverna.

antalet gymnasiepoäng som en elev fått inte säger något om resultatet. Eleven kan ha många kurser med betyget Icke godkänt (IG). Vad som inte framgår av tabellen är den stora variationen år från år för samma ort.

Andelen elever med högskolebehörighet var 44 procent i genomsnitt för läsåren 2008/09–2010/11. Andelen med slutbetyg var 47 procent (framgår inte av tabellen). För riket som helhet var andelen som vid utgången läsåret 2010/11 slutfört gymnasieskolan inom tre år och erhållit slutbetyg 65 procent. Andelen elever med slutbetyg efter avslutad utbildning vid RgRh är således väsentligt lägre än vid gymnasieskolan generellt, trots möjlighet till förlängd studiegång. Samtidigt är målgruppen en helt annan än för gymnasieskolan generellt, vilket måste vägas in vid en bedömning av resultatet.

Av tabellen framgår vidare att Göteborg, Kristianstad och Umeå hade en högre andel elever med högskolebehörighet än genomsnittet, medan den var väsentligt lägre i Stockholm. Variationen kan vara stor mellan olika år för samma ort. I Göteborg var exempelvis andelen högskolebehöriga 82 procent läsåret 2008/09 men bara 38 procent läsåret 2010/11. Den låga andelen läsåret 2010/11 förklaras bland annat med att det gick ut en grupp elever med särskolebakgrund och att behörighetskraven till högre utbildning skärpts. I Kristianstad var å andra sidan andelen i stället så låg som 29 procent läsåret 2008/09 och 73 procent läsåret 2010/11.

Den genomsnittliga betygspoängen för elever med slutbetyg läsåren 2008/09–2010/11 på 13,3 kan jämföras med genomsnittet för riket som dessa läsår varierat mellan 14,0 och 14,1. Det är således inte resultaten för de elever som får slutbetyg som är problemet vid riksgymnasierna, utan snarare att en så stor andel, trots långsammare studietakt och anpassningar, inte når målen för utbildningen. Av de 121 elever som har gått ut läsåren 2008/09–2010/11 har 31 elever lämnat utbildningen med högst 1 000 gymnasiepoäng, varav 14 med högst 250 gymnasiepoäng. Elever som endast har klarat en eller ett par kurser har i några fall fått höga betyg på just dessa. Det finns också flera exempel på elever som lämnat utbildningen utan några gymnasiepoäng eller betygspoäng alls.

Vid tolkningen av resultaten för RgRh måste dessutom hänsyn tas till att en elev vid RgRh på grund av sin funktionsnedsättning kan befrias från upp till hälften av utbildningen i en kurs enligt den reguljära ämnesplanen, utan att antalet gymnasiepoäng för kursen minskas (utbildning enligt specialinriktad ämnesplan), och ändå anses ha genomgått den undervisning som ingår i ett fullständigt pro-

gram.¹⁰ Möjligheten till specialinriktad ämnesplan påverkar dock knappast uppgifterna om betygs-genomsnitt för elever med slutbetyg eller andelen med högskolebehörighet. Detta eftersom specialinriktad ämnesplan främst utnyttjas för elever som inte får ut slutbetyg eller uppnår grundläggande högskolebehörighet.

Med några få undantag har eleverna vid RgRh deltagit i nationella prov på kurser där sådana genomförs. I genomsnitt motsvarade resultaten knappt betyget G. Genomsnittet för probvetygen är därmed lägre än den genomsnittliga betygs-poängen som redovisas i tabell 2.2. Det är dock inte konstigt med tanke på att den senare är beräknad endast för elever som fått ut slutbetyg. Dessutom genomförs nationella prov endast för vissa av de ämnen som ingår i de genomsnittliga betygs-poängen. Resultaten på de nationella proven visar att matematik är ett ämne som vållar många elever vid RgRh stora svårigheter.

Som för andra elever påverkas elevernas studieresultat av deras tidigare studiebakgrund. Exempelvis var 18 av de 20 elever som nådde högskolebehörighet vid utgången av läsåret 2010/11 behöriga till gymnasieskolan när de började sin utbildning. Några elever som från början inte var behöriga till gymnasieskolan har dock uppnått behörighet under den Rh-anpassade utbildningen. Av dessa har ett par också nått högskolebehörighet.

2.3.2 Vad händer efter RgRh?

Det är inte helt lätt belysa vad som händer med eleverna efter att de lämnat gymnasieutbildningen vid RgRh. Utredningen har sökt få en uppfattning om detta bland annat genom att analysera underlag från Centrala studiestödsnämnden (CSN) och Skatteverket.

Få elever från RgRh läser vidare

Andelen elever från RgRh som läser vidare med studiemedel efter gymnasieskolan är låg. Endast 25 av de 188 elever som slutade RgRh åren 2005–2009 har senare fått studiemedel från CSN (se tabell 2.3). Av de 51 elever som under samma period fick ut slutbetyg har endast sju fått studiemedel sedan dess.

¹⁰ 11 kap. 4 § gymnasieförordningen (2010:2039).

Antalet elever som gick ut RgRh under perioden och har fått studiemedel för eftergymnasiala studier¹¹ är ännu lägre, 12 elever av 188. Av de 51 elever som gick ut med slutbetyg har endast fem elever fått studiemedel för eftergymnasiala studier. Några elever har således kompletterat sina betyg och tagit ut slutbetyg senare. Uppgifterna avser så få elever att det knappast är meningsfullt att jämföra med det totala elevkollektivet.

Tabell 2.3 Elever som slutat RgRh åren 2005–2009 och senare fått studiemedel från CSN

	Antal	Andel (%)	Antal veckor (spridning)
Elever som fått studiemedel			
– samtliga ¹	25	13	5–20
– elever med slutbetyg från RgRh ²	7	14	13–59
Elever som fått studiemedel för eftergymnasiala studier			
– samtliga ¹	12	6	13–20
– elever med slutbetyg från RgRh ²	5	10	13–59

Källa: CSN.

1) 188 elever.

2) 51 elever.

Elever som fått studiemedel för studier som inte är på eftergymnasial nivå har med något undantag fått det för kortare perioder, som mest 40 veckor. De som fått det för eftergymnasiala studier har generellt fått det för längre perioder, ett par elever för över 100 veckor.

Etablering på arbetsmarknaden

För att få en uppfattning av elevernas etablering på arbetsmarknaden har utredningen begärt uppgifter från Skatteverket om inkomst av tjänst för inkomståret 2010 för elever från RgRh. Uppgifterna avser personer som genomgått gymnasieutbildning vid RgRh med avgångsår 2005–2009 (se tabell 2.4). År 2010 låg garantinivån i aktivitetsersättningen i relevanta åldersgrupper på mellan 89 000 och 95 400 kronor. Man kan utgå från att en stor

¹¹ Med eftergymnasiala studier avses utbildningar som tillhör avdelning B i bilaga till studie-stödsförordningen (2000:655).

andel av noteringarna i det spannet handlar om att den tidigare eleven vid RgRh uppbär aktivitetsersättning.

Tabell 2.4 Inkomst av tjänst för ungdomar från RgRh samt inkomst av tjänst för ungdomar i aktuell åldersgrupp

Inkomst av tjänst inkomståret 2010 för ungdomar från RgRh med avgångsår 2005–2009			Inkomst av tjänst inkomståret 2009 för ungdomar 20–24 år	
Inkomst (kronor)	Antal	Andel	Inkomst (tkr)	Andel
< 89 000	20	11 %	< 80	40 %
89 000–95 400	110	61 %	80–119	14 %
95 401–199 000	40	22 %	120–199	20 %
> 199 000	11	6 %	≥ 200	26 %
Totalt	181	100 %	Totalt	100 %

Källa: Skatteverket för ungdomar från RgRh samt SCB i övrigt, utredningens bearbetning.

Kommentar: Andelen är beräknad utifrån de elever för vilka det varit möjligt att få uppgifter om årsinkomst 2010.

Vad gäller de 174 elever som lämnade RgRh mellan 2005 och 2009 indikerar uppgifterna att mer än hälften får hel aktivitetsersättning. Drygt en fjärdedel av de tidigare eleverna bedöms ha arbete motsvarande minst deltid. Endast sex elever av hundra har en inkomst som indikerar att de har ett heltidsarbete med en månadslön på minst 16 500 kronor. I den gruppen finns ungdomar med upp till 275 000 kronor i årsinkomst inkomståret 2010. Drygt 40 procent av de tidigare elever som har en lägre årsinkomst än garantinivån i aktivitetsersättningen har eller har haft studiemedel från CSN åren efter att de lämnade gymnasieskolan och har således studerat eller studerar.

Utan möjlighet till direkta jämförelser är det ändå intressant att ställa uppgifterna för eleverna från RgRh mot uppgifter för samtliga ungdomar för inkomståret 2009. Av tabellen framgår att andelen ungdomar i åldersgruppen 20–24 år med riktigt låga inkomster i hela ungdomskollektivet är väsentligt högre än för elever från RgRh, troligen för att många ungdomar studerar (37 procent av samtliga i åldersgruppen) samtidigt som många från RgRh får aktivitetsersättning, dvs. har en inkomst. Även andelen med jämförelsevis höga inkomster är högre för hela gruppen ungdomar än för ungdomar från RgRh. Den registrerade arbetslösheten för samtliga ungdomar i åldersgruppen var 20 procent år 2010. Det bör observeras att en person samtidigt kan vara arbetssökande och studerande.

Några resultat från vad-händer-sen studier

Att det är få tidigare elever som läser vidare bekräftas av de uppföljningar som några RgRh har gjort av vad som händer sen. Exempelvis visar en kartläggning¹² av sysselsättningen hos ett antal personer som gått ut RgRh i Göteborg att endast fyra procent av elever med avgångsåren 2004–2006 studerade när undersökningen genomfördes. Av studien framgår också att över hälften (53 procent) av de forna eleverna i studien med avgångsår 2004–2006 uppgav att de saknade sysselsättning, 17 procent att de var i daglig verksamhet, 13 procent att de hade arbete och fyra procent att de var på praktik. Nio procent svarade ”annat”.

Författarna konstaterar att elever från RgRh i Göteborg senare år har haft det väldigt svårt att ta sig in på arbetsmarknaden. Det framgår om man jämför andelen i olika åldersgrupper. Andelen 13 procent med arbete bland de elever som slutat 2004–2006 framstår då som låg, jämfört med 36 procent för eleverna med avgångsår 2001–2003 och hela 76 procent för eleverna med avgångsår 1997–2000. Mätningen är gjord vid samma tillfälle. Resultaten kan därför spegla en allt svårare arbetsmarknad för ungdomar med funktionsnedsättning, men också att ungdomarna med stigande ålder kan ha fått lättare att hitta ett arbete eller bättre stöd för att göra det. Målgruppen vid RgRh kan också variera över tid.

Av en studie¹³ med 25 tidigare elever från RgRh i Kristianstad som valt att bo kvar i kommunen framgår att tre tidigare elever hade arbete när studien genomfördes, lika många studerade och sju var arbetssökande. Resterande svarade ”annat”, vilket oftast innebar att den tidigare eleven var verksam inom kommunens dagliga verksamhet. Studien konstaterar att frågan om sysselsättning, eller snarast avsaknaden av sysselsättning engagerar de tidigare eleverna. Flertalet av dessa unga vuxna saknar arbete.

¹² *Vad hände efter Riksgymnasiet?* En kartläggning av sysselsättningen hos ett antal personer som gått ut Riksgymnasiet i Göteborg åren 1990–2006. Delprojekt i det treåriga projektet ”Praktikplatser – ett steg till arbete/sysselsättning”. Bräcke Diakoni (2010-04-27).

¹³ *Vad hände sen?* En uppföljningsrapport av levnadsförhållande kring personer med funktionsnedsättningar som efter studenten vid Riksgymnasiet har valt Kristianstad som bostadsort. Kristianstads kommun i samarbete med Kristianstads högskola (Januari 2008).

2.3.3 Utbildningens organisering

Utbildningens organisering har betydelse vid bedömningen av verksamhetens kvalitet. Det handlar bland annat om huruvida eleverna får tillgång till den utbildning de önskar och har behörighet till, hur eleverna organiseras i grupper och i vilken utsträckning utbildningen samordnas med värdkommunernas övriga gymnasieskola.

Olika program på olika orter

En stor andel av de elever som tas emot vid riksgymnasieutbildningen saknar behörighet när de börjar sin utbildning. Därför går läsåret 2011/12 endast sex av tio elever på nationellt eller specialutformat program (se tabell 2.5), vilket kan jämföras med nio av tio för den kommunala gymnasieskolan generellt¹⁴. Från och med hösten tas inte några nya elever in på specialutformade program. Den reformerade gymnasieskolan innebär mindre frihet att lokalt utforma och anpassa utbildningen för behöriga elever jämfört med tidigare. Möjlighet till individuellt anpassat program¹⁵ finns dock (se vidare avsnitt 2.6.4).

Tabell 2.5 Fördelning av RgRh:s elever läsåret 2011/12 på nationella program/specialutformat program och individuella program/introduktionsprogram

	Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Samtliga
Nationellt program/ specialutformat program	54 %	65 %	44 %	71 %	59 %
Individuellt program/ introduktionsprogram	46 %	35 %	56 %	29 %	41 %
Antal elever	41	46	25	24	136

Källa: RgRh.

Variationen mellan orterna är stor. Eftersom uppgifterna baseras på få individer kan det inte uteslutas att fördelningen skulle se annor-

¹⁴ I tabellen och i jämförelsen har elever som går i gymnasieskolan enligt Lpf94 och elever som går första året i den reformerade gymnasieskolan slagits samman. Det är inte helt korrekt att på detta sätt likställa programstrukturen i gymnasieskolan från 94 med den reformerade gymnasieskolan. Med tanke på att resultatet för RgRh skiljer sig så väsentligt från gymnasieskolan generellt bedömer utredningen att en uppdelning på elever i år 1 och elever i övriga årskurser inte är nödvändig.

¹⁵ 9 kap. 4 § gymnasieförordningen (2010:2039).

lunda ut ett annat år. Att andelen elever på nationell nivå just nu är låg i Stockholm kan till exempel delvis förklaras med att nästan nio av tio elever i målgruppen i denna region inte går på RgRh. De elever som ändå sökt sig till skolan är i stor utsträckning elever som saknar behörighet till nationellt program. En stor andel av dessa har ett förflutet i Rh-grupp i grundskolan.

Medieprogrammet har länge varit det vanligaste valet bland de elever som läser på nationellt eller specialutformat program. I och med gymnasiereformen 2011 finns det inte längre kvar för ny-antagna elever. Trots detta går läsåret 2011/12 fortfarande knappt 16 procent av eleverna på nationellt eller specialutformat medieprogram, följt av 12 procent på samhällsvetenskapsprogrammet, 10 procent på barn- och fritidsprogrammet och 9 procent på det estetiska programmet. Umeå skiljer ut sig genom en stark tyngdpunkt på barn- och fritidsprogrammet, medan övriga orter har prioriterat media, samhällsvetenskap och program med estetisk inriktning. Kristianstad är den ort där eleverna återfinns på flest program.

Även många av de individuella program eller introduktionsprogram som erbjuds har inriktning mot media eller samhällsvetenskap. De elever som har antagits till utbildningen trots att de tillhör gymnasiesärskolans målgrupp ingår i ovanstående uppgifter bland dem som följer individuellt program eller introduktionsprogram.

Graden av integrering varierar

Den Rh-anpassade utbildningen ska så långt som möjligt integreras med motsvarande utbildning i gymnasieskolan¹⁶. Integrationen kan ges olika uttryck. Vissa elever har förutsättningar att studera helt integrerade i stor klass. För andra är ambitionen att eleverna, trots att undervisningen ges i en liten anpassad undervisningsgrupp, ska utgöra en naturlig del av skolan, i gemensamma lokaler och i gemensamma aktiviteter. Utredningen har här anslutit till bestämmelsernas begrepp integrering trots att det yttersta målet är en inkluderad utbildning. En integrerad utbildning måste ses som en förutsättning för inkludering.

Få elever vid RgRh går innevarande läsår integrerade i stor klass (se tabell 2.6). Även här är skillnaden stor mellan orterna. I Kristianstad och Umeå är integrering vanligare än i Göteborg och Stockholm där endast enstaka elever är integrerade. Det bör obser-

¹⁶ 11 kap. 1 § gymnasieförordningen (2010:2039).

veras att det förekommer att integrerade elever läser vissa ämnen i liten grupp och att elever i Rh-grupp läser vissa ämnen i stor klass, vilket inte belyses i tabellen. Det bör också påpekas att vissa elever på nationellt eller specialutformat program i Rh-grupp kan ha varit integrerade under år 1–3, för att sedan läsa återstående kurser i huvudsakligen liten grupp under ett fjärde år.

Tabell 2.6 Integrerade elever respektive elever i Rh-grupp läsåret 2011/12

	Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Totalt antal	procent
Integrerade elever	2	18	2	10	32	23
– nationellt/specialutf.	2	16	2	10	30	22
– IV / introduktion	-	2	-	-	2	1
Elever i Rh-grupp	39¹	28	23	14	104¹	77
– nationellt/specialutf.	20	14	9	10	53	39
– IV / introduktion	19 ¹	14	14	4	51 ¹	38
Samtliga	41	46	25	24	136	100

Källa: RgRh.

1) Två elever får sin utbildning vid en gymnasiesärskola.

En förklaring till att det är vanligare med integrerade elever i Kristianstad och Umeå är att det är vanligare att elever läser på nationell nivå på dessa orter. Det är dock inte hela sanningen. Det handlar även om hur kommunerna valt att organisera utbildningen. I Kristianstad används exempelvis i princip samtliga kommunens gymnasieskolor, vilket gör det möjligt att erbjuda eleverna vid riksgymnasiet integrerad utbildning på samtliga program. I Umeå är utbildningen förlagd till en stor värdskola, vilket innebär relativt goda möjligheter till integrering.

I Göteborg där i stort sett samtliga elever undervisades i liten Rh-grupp, oberoende av program, uppger skolan att detta är något eleverna själva valt. En orsak uppges vara att Angereds gymnasium sedan en tid arbetar med problembaserat lärande (PBL), vilket försvårar för eleverna vid riksgymnasiet. Innan PBL infördes förekom integrering i en helt annan omfattning.

Även i Stockholm går i stort sett samtliga elever i liten Rh-grupp, oberoende av program, vilket kan antas vara en konsekvens av att den tidigare värdskolans Skärholmens gymnasium har lagts ned. Kommunen har nu beslutat att flytta verksamheten till en större gymnasieskola från och med hösten 2012 med ambitionen

att återigen kunna erbjuda elever vid riksgymnasiet en helt eller delvis integrerad utbildning i gymnasieskolan.

Undervisningsgrupperna är små

Rh-gruppernas storlek varierar beroende på ort från som lägst fyra elever till som högst mellan åtta och elva elever. I enstaka fall förekommer ännu mindre grupper och även enskild undervisning.

Utredningen har vid sina skolbesök noterat att de små undervisningsgrupperna gör utbildningen sårbar och utgör ett pedagogiskt problem.

2.3.4 Lärartätheten är hög

Lärartätheten är hög inom den riksrekryterande gymnasieutbildningen för elever med svåra rörelsehinder (se tabell 2.7). I genomsnitt går det drygt 40 lärare (heltidstjänster) på 100 elever. Det kan jämföras med att det samma år gick drygt 8 lärare (heltidstjänster) på 100 elever i gymnasieskolan som helhet. Jämförelsen har dock begränsat värde. Den belyser snarast den Rh-anpassade utbildningens särart.

Tabell 2.7 Lärartäthet läsåret 2010/11, antal lärare (heltidstjänst) på 100 elever

	Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Totalt
Samtliga lärare¹	41,6	32,8	41,7	62,0	40,6
Varav					
– lärare med pedagogisk utbildning ¹	34,5	25,0	39,1	62,0	35,0
– specialpedagog/-lärare ¹	8,6	12,2	11,1	33,0	12,3
– specialpedagog/-lärare ²	8,6	8,5	9,7	12,7	9,5

Källa: RgRh.

1) Beräknat endast för elever som undervisas i Rh-grupp.

2) Beräknat för samtliga elever.

Med ett undantag avser uppgifterna endast elever i Rh-grupp. Det gör att uppgifterna bör tolkas försiktigt för Kristianstad och Umeå som har många integrerade elever. Vid undervisning i stor klass är lärartätheten för en integrerad elev i normalfallet densamma som

för övriga elever i klassen. Rh-eleverna kan dock därtill få stöd av de lärare som arbetar inom RgRh, vilket inte uppgifterna i tabellen tar hänsyn till. Det gör att lärartätheten generellt och för specialpedagoger i Rh-grupp är överskattad för Kristianstad och Umeå. För att belysa detta har uppgifterna för specialpedagog/-lärare beräknats både för elever i Rh-grupp och för samtliga elever vid RgRh. I Göteborg och Stockholm där i stort sett alla elever går i Rh-grupp är uppgifterna mer korrekta.

Av de lärare som läsåret 2010/11 arbetade inom den Rh-anpassade gymnasieutbildningen hade närmare 90 procent någon form av pedagogisk utbildning, att jämföra med drygt 80 procent för gymnasieskolan som helhet. Alla lärare med pedagogisk utbildning vid RgRh är dock inte utbildade för att undervisa i gymnasieskolan. Många har i stället utbildning för grundskolan. Även specialpedagogernas/-lärarnas bakgrund varierar. Enligt uppgifter från skolorna är de ursprungligen grundskolelärare, lågstadielärare, mellanstadielärare, ämneslärare, etc. Endast några få specialpedagoger/-lärare har ämnesbehörighet för gymnasieskolan.

Att så pass många av lärarna och specialpedagogerna/-lärarna vid RgRh saknar ämnesbehörighet för gymnasieskolan framstår som ett problem med tanke på de skärpta behörighetsvillkor¹⁷ som numera gäller för lärare. Elever vid RgRh som går integrerade får dock sin undervisning inom anordnande kommuns gymnasieskola, vars lärare bör uppfylla behörighetsvillkoren. Det finns dessutom en lättnad i behörighetskraven för gymnasieskolans introduktionsprogram, genom att det krävs färre högskolepoäng i de ämnen behörigheten gäller än för andra lärare som undervisar i gymnasieskolan. Många av lärarna vid RgRh undervisar elever på introduktionsprogram/individuellt program. Att erbjuda elever som läser på nationellt program i liten undervisningsgrupp lärare som svarar mot behörighetskraven framstår dock som en utmaning.

2.3.5 Nästan alla elever har elevassistans

En väl utbyggd elevassistans är en förutsättning för att många av eleverna ska klara att studera i gymnasieskolan. De behöver ofta hjälp både i och utanför klassrummet. I klassrummet kan det t.ex.

¹⁷ 2 kap. 13 § skollagen (2010:800), 2 kap. 21–24 §§ förordning (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till rektor samt Skolverkets föreskrifter om vad som krävs för att en lärares kompetens ska vara relevant för vissa ämnen i gymnasieskolan (SKOLF5 2011:159).

handla om att föra anteckningar under lektioner, så att eleven ska kunna koncentrera sig på det som sägs, eller att hjälpa eleven att kommunicera. Utanför klassrummet kan det handla om att hjälpa eleven med förflyttningar, i matsalen, vid toalettbesök etc.

Personaltätheten är hög även för elevassistenterna med i genomsnitt 1,7 elev på en elevassistent läsåret 2010/11 (se tabell 2.8). Omfattningen av elevassistenten varierar mycket mellan olika elever.

Tabell 2.8 Personaltäthet för elevassistenter läsåret 2010/11, antal elever per heltidstjänst¹

Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Totalt
1,8	1,4	2,1	2,0	1,7

Källa: RgRh.

1) Beräknat för samtliga elever, oberoende av assistansens omfattning.

Förklaringen till att Kristianstad har en högre personaltäthet för elevassistenter än övriga orter är att en så hög andel av eleverna där läser integrerat i stor klass. De integrerade eleverna är då nästan undantagslöst ensamma som Rh-elever i sina klasser och behöver då en hel assistentresurs, trots att de i ett annat sammanhang kunnat dela. I Kristianstad hjälper assistenterna också till att skjutsa eleverna mellan skola och habilitering eller mellan skola och boende. Sammantaget gör detta att det ofta behövs en assistent per integrerad elev.

Elevassistenternas utbildningsbakgrund varierar. Vid tre av fyra orter ställs i dag krav på gymnasieutbildning med inriktning mot barn- och fritid, omvårdnad eller motsvarande utbildning vid nyanställning. Vid samtliga orter får elevassistenterna del av olika kompetensutvecklingsinsatser. Man deltar i fortbildningar gemensamt med övrig personal inom riksgymnasieverksamheten. Det kan handla om olika funktionsnedläggningar/diagnoser, värdegrundsfrågor, etc. Elevassistenterna kan också få mer riktad kompetensutveckling utifrån uppkomna behov, t.ex. sonmatning eller Bliss¹⁸.

¹⁸ Bliss är ett system av symboler där ord och begrepp representeras av bilder i stället för av bokstäver. En del symboler är bildlika, andra är ideografiska (står för en idé) eller så är de internationellt kända, till exempel siffror. Symbolerna är svarta linjebilder och presenteras på olivfärgad eller vit bakgrund som visar vilken ordklass ordet tillhör. Blissystemet innehåller många symboler och grammatiska tecken, som bidrar till att det går att bilda fullständiga meningar. Detta gör det möjligt både att uttrycka många ord och att säga i princip det man vill, genom att kombinera ord till meningar. Charles Bliss (1897-1985) skapade Blissystemet. Källa: SPSM.

På samtliga orter finns elever som på skoltid har personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Förekomsten av personliga assistenter på skoltid är inte okomplicerad för skolan, eftersom dessa inte står under skolans ledning. Skolan har emellertid inget formellt inflytande över om en elev som är berättigad till personlig assistent enligt LSS önskar ha en sådan. När en elev har personlig assistent i klassrummet påverkar det behovet av elevassistenter. Hur mycket varierar och beror på vilken roll den personliga assistenten har i det enskilda fallet. Tar man hänsyn till att vissa elever har personlig assistent är skillnaden i personaltäthet mellan orterna i tabellen ovan något överskattad. Den inbördes ordningen påverkas dock inte.

2.4 Habiliteringen – verksamhet och kvalitet

Utredningens bedömning: Habiliteringen har goda förutsättningar att erbjuda en hög kvalitet då verksamheten är mycket väl utbyggd med hög tillgänglighet, många olika yrkesgrupper och personal som ges relevant kompetensutveckling.

Det finns emellertid skillnader i habiliteringens omfattning mellan de olika orterna, och i förhållande till elever som studerar hemma, som är svåra att förklara utifrån elevernas behov och som kan innebära en bristande likvärdighet. Det finns också skillnader i synen på vad som ingår i uppdraget som kan leda till bristande likvärdighet. Framför allt behöver habiliteringens ansvar för elevernas fritidsaktiviteter tydliggöras. Sammantaget behöver styrningen och uppföljningen av verksamheten utvecklas, vilket tas upp i kapitel 7.

För att tillhöra målgruppen för den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen (RgRh) ska eleven ha behov av habilitering¹⁹. Sådana särskilda omvårdnadsinsatser som habilitering avser regleras i avtal mellan staten och den kommun eller annan huvudman som ansvarar för habiliteringen²⁰. Av det senaste avtal²¹ som slutits framgår att habiliteringsinsatserna ska syfta till att eleven ska kunna fullfölja sin utbildning samt förbereda eleven för livet efter gym-

¹⁹ 15 kap. 35 § skollagen (2010:800).

²⁰ 11 kap. 5 § gymnasieförordningen (2010:2039).

²¹ SPSM:s dnr: ALL 2010/303 (avser avtal med Stockholms kommun). Tidigare avtal mellan staten och huvudmännen härrör från 1990 (Göteborg och Umeå) samt 1993 (Kristianstad).

nasieutbildningen genom behandling, information om den egna funktionsnedsättningen och samtalsstöd.

Av en bilaga till de årliga överenskommelser²² som sluts mellan Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) och huvudmännen framgår att eleverna utöver den skolhälsovård och elevvård som alla elever i skolan ska ha tillgång till också har behov av särskilda insatser av social, medicinsk och psykologisk karaktär som i möjligaste mån ska tillgodoses. Personaldimensionering, arbetssätt och metoder ska anpassas för att tillgodose elevernas individuella behov i högre grad än vad som normalt är möjligt på hemorten. Insatserna ska ha en flexibel utformning för att underlätta för eleverna att ta del av samhällets tjänster, t.ex. avseende fritid, arbete och framtidsplanering. Elevernas möjlighet att påverka innehåll och utformning av omvårdnadsverksamheten betonas.

2.4.1 Vad är habilitering vid RgRh?

Enligt Socialstyrelsen²³ avses med habilitering insatser som ska bidra till att en person med medfödd eller tidigt förvärvad funktionsnedsättning, utifrån dennes behov och förutsättningar, utvecklar och bibehåller bästa möjliga funktionsförmåga samt skapar goda villkor för ett självständigt liv och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Habiliteringen vid RgRh består av en mängd olika insatser som genomförs av ett team av olika yrkesgrupper som samverkar kring varje elev. Innehållet i verksamheten skiljer sig en del mellan orterna. Huvuddragen är dock gemensamma.

Arbetsterapeuterna arbetar bl.a. med utprovningar och anpassningar av hjälpmedel, förflyttningsträning samt utprovning och inträning av kognitiva hjälpmedel. Självständighetsträning ingår liksom att hitta strategier för att fatta beslut etc. Arbetsterapin kan också ge eleverna stöd att planera och strukturera sin vardag. Arbetsterapeuterna vid RgRh gör insatser både i skolan och i boendet.

Sjukgymnasterna arbetar bl.a. med utredning och bedömning samt träning av förflyttning, ledrörlighet, koordination, balans, styrka och kondition. Smärtlindring genom t.ex. akupunktur, massage eller avslappning förekommer, liksom bad i varmbassäng och stöd till lämpliga fysiska fritidsaktiviteter. Sjukgymnasterna arbetar även

²² SPSM:s dnr: ALL 2011/434, ALL 2011/435, ALL 2011/436 och ALL 2011/438.

²³ Socialstyrelsens termbank på myndighetens webbsida.

med utprovning, inträning och uppföljning av ortoser²⁴, korsetter och tekniska hjälpmedel.

Kuratorerna svarar för individuella stödsamtal, ger råd och stöd vid myndighetskontakter, t.ex. med försäkringskassan, arbetsförmedlingen, hemhabiliteringen och hemkommunen samt råd och stöd inför framtiden, t.ex. vad gäller arbete eller annan sysselsättning, assistans, bostad, ekonomi, studier och fritid. De arbetar även med olika former av gruppaktiviteter och familje- och föräldrasamtal.

Även *psykologerna* arbetar med individuella samtal. Det kan handla om att öka insikten om hur man fungerar, hur de egna funktionsnedsättningarna påverkar och om att bearbeta tidigare upplevelser av förluster, mobbning och utanförskap samt om stöd i att hantera relationer. Psykologerna genomför också utredningar för att fastställa begåvningsnivå samt genomför neuropsykologiska utredningar. Psykologerna kan vidare samarbeta med skola och elevhem i psykosociala frågor, arbeta med stresshantering, skriva intyg, delta i föräldra-/familjesamtal samt hålla i gruppaktiviteter. De hanterar också svårare psykiska tillstånd i samarbete med vuxenpsykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri.

Logopederna arbetar med bedömning och behandling av röst och tal, språk och kommunikation, läs- och skrivförmåga, samt ät- och dricksvarigheter. De arbetar också med att hjälpa eleverna att utveckla alternativa kommunikationssätt, t.ex. med stöd av Bliss²⁵ samt med utprovning och anpassning av talande kommunikationshjälpmedel.

Sjuksköterskorna (finns inte särskilt för RgRh på samtliga orter) svarar för medicinska frågor och behov hos eleverna. Det kan handla om medicinering, omläggning av sår, provtagning, akuta behov för vidare remittering, smärta samt frågor om sex och samlevnad.

Läkarna (inhyrd resurs) uppgifter kan handla om att skriva läkarintyg, förnya recept, skriva remisser samt ha kontakt med hemhabiliteringens läkare eller specialister, som t.ex. ortoped, urolog, neurolog etc. Läkarna kan också fungera konsultativt i förhållande till habiliteringsteamet på skolan och i förhållande till elever och föräldrar.

²⁴ Kroppsburet hjälpmedel.

²⁵ Bliss är ett system av symboler där ord och begrepp representeras av bilder i stället för av bokstäver (se vidare not 18).

2.4.2 Habiliteringens omfattning varierar

Inriktning och omfattning av habiliteringens insatser utgår från den enskilda elevens behov och önsknings. Att behov av habilitering är ett kriterium för att tillhöra målgruppen för RgRh innebär inte att alla elever alltid är motiverade att ta del av habiliteringen. Det kan vara en del av frigörelsen i tonåren att inte vilja delta. Eleverna vid RgRh tar dock del av den omfattande habilitering som erbjuds.

I stort sett alla elever har relativt regelbunden kontakt med sjukgymnast och arbetsterapeut, i många fall en eller ett par gånger i veckan. Kontakten med logoped, kurator och psykolog kan vara lika regelbunden, ske sporadiskt eller inte förekomma alls, beroende på elevens behov. Den absoluta merparten av habiliteringens insatser genomförs i habiliteringens egna lokaler, i eller i anslutning till skolorna.

I Kristianstad fick eleverna i genomsnitt fyra timmar habilitering per vecka läsåret 2010/11, medan eleverna i Umeå fick i genomsnitt två timmar per vecka samma läsår. På individnivå varierade samma år antalet timmar per vecka mellan 0,6 och 8,3 i Kristianstad och 1,5 och 4,5 timmar i Umeå. Motsvarande statistik saknas från Göteborg och Stockholm. Generellt är uppfattningen att habiliteringen vid RgRh är väsentligt mer omfattande än för elever med svåra rörelsehinder som studerar hemma. Det finns dock enligt uppgifter till utredningen ungdomar som studerar hemma som även de får en mer omfattande habilitering (se vidare avsnitt 8.1.1).

Utredningen konstaterar att det finns skillnader i omfattningen av habiliteringarna mellan de olika RgRh-verksamheterna som är svåra att förklara utifrån elevernas behov och som kan innebära en bristande likvärdighet för eleverna. Inte minst väcker skillnaden mellan habiliteringen vid RgRh och den habilitering motsvarande elever får om de studerar hemma frågor om både likvärdighet och om hur stort behovet av habilitering är.

En skillnad mellan orterna som är svårt att belägga i statistik, men som framgått vid våra besök, är synen på habiliteringens ansvar för elevernas fritidsaktiviteter. Habiliteringen kan t.ex. av både medicinska och andra anledningar stimulera elever att träna i gym eller liknande. I ett annat exempel anordnar man med stöd av externa bidragsgivare både fjällresor och utlandsresor på loven.

2.4.3 Hög personaltäthet inom habiliteringen

Personaltätheten vid RgRh:s habiliteringar måste anses vara mycket hög (se tabell 2.9). Göteborg och Stockholm har något högre personaltäthet än snittet och Umeå en lägre. Arbetsterapeuter och sjukgymnaster svarar tillsammans för drygt hälften av personalen. Utöver den anställda personal som framgår av tabellen upphandlas på timbasis läkare, handledning, föreläsare och i vissa fall sjuksköterska, m.m. På vissa orter tillhandahålls även ytterligare tjänster via landstingets ordinarie habiliteringsorganisation.

Tabell 2.9 Personal och personaltäthet inom habiliteringen vid RgRh läsåret 2010/11

	Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Totalt
Personal, årsarbetskrafter	15,3	15,2	11,5	7,6	49,7
– enhetschef	1,0	1,0	1,0	0,8	3,8
– sjukgymnaster	3,7	3,8	2,5	2,0	12,0
– arbetsterapeuter	4,6	3,8	3,5	2,0	13,9
– kuratorer	2,4	2,5	2,0	1,5	8,4
– psykologer	1,5	1,8	1,0	0,8	5,0
– logopedier	1,2	0,8	1,0	0,1	3,1
– sjuksköterskor	–	0,8	–	0,1	0,8
– övrig adm. personal	0,8	1,0	0,5	0,4	2,7
Personaltäthet, antal elever/personal	2,8	3,0	2,7	3,4	2,9

Källa: RgRh.

Kommentar: På grund av att uppgifterna i tabellen avrundats stämmer inte alltid summan av deluppgifterna med summan som anges i tabellen.

Habiliteringspersonalen deltar i många olika kompetensutvecklingsinsatser, t.ex. aktiviteter tillsammans med skolans och boendets personal, aktiviteter med samtlig habiliteringspersonal och mer yrkesanknutna aktiviteter. Det kan handla om utbildningar inriktade mot specifika diagnoser, arbetssätt och metoder eller om yrkesträffar som genomförs för de olika yrkesgrupperna.

2.5 Elevhemsboendet – verksamhet och kvalitet

Utredningens bedömning: Elevhemsboendet vid RgRh har goda förutsättningar för att erbjuda en hög kvalitet i boendet då verksamheten är resursstark, har hög personaltäthet och har personal som ges en relevant kompetensutveckling.

Synen på boendets ansvar för elevernas fritid skiljer sig varför uppdraget i denna del behöver tydliggöras. Detta är en fråga om styrning vilket utredningen återkommer till i kapitel 7.

Avtalen och överenskommelserna som staten genom SPSM slutit med huvudmännen om omvårdnadsinsatser, och som redan nämnts under avsnitt 2.4 om habilitering, avser även boende i elevhem och omvårdnad i boendet för elever som har behov av sådant boende. Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning avgör om eleven ska tilldelas en plats på elevhem.

2.5.1 Allt färre elever i boendet

Liksom antalet elever i utbildningen har antalet boende vid elevhemmen minskat från början av 2000-talet, från 118 boende elever läsåret 2001/02 till 82 elever läsåret 2011/12. Störst har minskningen varit i Stockholm, där även antalet elever vid utbildningen har minskat drastiskt, följt av Umeå. Även andelen elever som bor på elevhem har minskat, från 68 procent läsåret 2001/02 till 60 procent läsåret 2011/12. Som lägst var andelen läsåret 2009/10 med 53 procent.

2.5.2 Mångfacetterad verksamhet

Elevhemmens huvudsakliga arbetsuppgifter består bl.a. av

- omvårdnadsinsatser, t.ex. hjälp i samband med personlig hygien, på- och avklädning, vändning, förflyttning och hjälp med att äta,
- hälso- och sjukvårdsinsatser, t.ex. sårvård, kateterisering/tappning, sondmatning, injektioner och stöd vid medicinering,
- service, t.ex. städning, tvätt, disk, matlagning och inköp,
- att dygnet runt svara på trygghetslarm från ungdomarna,

- ledsagning av elever till olika fritidsaktiviteter som utevistelser, kulturaktiviteter, idrottsaktiviteter samt diskotek, restaurangbesök, bio, konserter, kortare resor m.m.,
- transporter, t.ex. följa med till skolan,
- habiliteringsinsatser, t.ex. gångträning, ståträning, sträck- och tøjövningar enligt program från habiliteringen,
- föräldrakontakter samt
- gemensamma möten kring eleverna med skola och habilitering.

Enligt boendenas bedömningar hade läsåret 2010/11 mer än hälften av eleverna behov av omfattande omvårdnadsinsatser samt hälso- och sjukvårdsinsatser i boendet. Bedömningarna varierar dock mycket mellan de olika orterna. Övriga elever hade behov av punktsatser, stöttning, påminnelser, motivering och viss praktisk hjälp. Några elever hade personlig assistent i boendet och skulle annars haft behov av omfattande stöd.²⁶

Det förekommer även att personalen hjälper eleverna i samband med läxläsning.

Fritidsaktiviteter ingår inte explicit i uppdraget som det är formulerat i skollagen och gymnasieförordningen. Elevernas fritid nämns dock i avtal och överenskommelser. Vid samtliga orter ser personalen som sin uppgift att coacha eleverna till att prova på olika fritidsaktiviteter, som en grund för ett rikt fritidsliv efter skolan. Synen på i vilken utsträckning boendena dessutom ska arrangera egna fritidsaktiviteter som komplement till kommunernas och andra aktörers utbud skiljer sig mellan orterna. Någon menar att uppgiften i så fall ska begränsas till att stötta eleverna att ta del av det de själva tar initiativ till. Andra menar att boendet har ett stort ansvar för att både erbjuda och följa med på olika fritidsaktiviteter. På flera orter svarar boendena för t.ex. idrottsaktiviteter, filmkvällar, spelturneringar, tjej- och killkvällar etc.

Vid samtliga orter erbjuds någon form av introduktion för eleverna i boendet. Det kan handla om besök inför ansökan till riksgymnasiet och boendet, möjlighet att provbo och slutligen program i samband med att eleven flyttat in på boendet. I vissa fall upprättas skriftliga avtal mellan elev, föräldrar och elevhem med exempelvis gemensamma regler och överenskommelser om kontakterna mellan elevhem och föräldrar. Eleverna blir myndiga under

²⁶ Enligt uppgift från tre av fyra huvudmän.

tiden de bor på boendet, vilket gör att eleven måste godkänna om elevhemmet ska ta kontakt med elevens familj. Andra boenden har inte skriftliga avtal utan informerar om vad som gäller. Vid samtliga elevhem får eleverna minst en kontaktperson.

Elevhemsboendena är öppna och bemannade 24 timmar om dygnet veckans samtliga dagar. Det gäller även på kortare lov. Boendena stänger dock över julhelgen och på sommaren. Första året utnyttjar eleverna ganska ofta det s.k. Rg-bidraget (se vidare bilaga 4) för att åka hem. Successivt stannar eleverna kvar allt mer, för att mot slutet av sin utbildning endast åka hem någon enstaka gång, förutom på loven. Det förekommer att eleverna stannar kvar i boendet även under lov. Den huvudsakliga anledningen till att eleverna väljer att stanna på elevboendena i så hög utsträckning uppges vara att de har sina kamrater och fritidsaktiviteter där. Det kan i vissa fall också vara svårt att lösa frågan med personlig assistans hemma för kortare besök. Det förekommer även att elevens familjemedlemmar utnyttjar Rg-bidraget för att besöka eleven i stället för tvärtom.

2.5.3 Personaltätheten är hög

Elevhemsboendet är en mycket personalkrävande verksamhet (se tabell 2.10). Umeå har en väsentligt högre personaltäthet än genomsnittet till följd av att man under 2011/12 har två elevhem trots att elevunderlagen egentligen motiverar endast ett. Det ena ska enligt uppgift avvecklas från och med läsåret 2012/13.

Boendeassistenterna²⁷ har varierande studiebakgrund. Det stora flertalet har gymnasieutbildning. Krav för att kunna anställas som boendeassistent är i dag minst gymnasieutbildning. Flera av orterna preciserar att den ska vara inriktad mot barn- och fritid, omvårdnad eller motsvarande. Personalomsättningen är låg.

Elevhemspersonalen deltar i kompetensutveckling tillsammans med skolans och habiliteringens personal, men också i kompetensutveckling riktad till just boendepersonalen.

²⁷ Utredningen har valt att använda benämningen boendeassistenter. Benämningarna varierar dock mellan orterna.

Tabell 2.10 Personal och personaltäthet inom boendet vid RgRh läsåret 2011/12

	Göteborg	Kristianstad	Stockholm	Umeå	Totalt
Personal, årsarbetskrafter (åak)	38,0	54,8	13,0	20,3	126,1
– enhetschef/motsv	1,0	1,0		0,2	2,2
– föreståndare/motsv	1,9	2,6	1,0	1,0	6,5
– boendeassistenter	34,6	51,2	12,0	19,1	116,1
– övrig adm. personal	0,5	–	0,5	–	1,0
Personaltäthet					
– samtlig personal i åak/ boende	1,7	1,5	1,3	2,0	1,6
– boendeassistenter i åak/boende	1,5	1,4	1,2	1,9	1,5

Källa: RgRh.

2.6 Förslag till framtida RgRh

Den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen syftar till att elever med svåra rörelsehinder, i många fall med kompletterande funktionsnedsättningar, ska ges möjlighet att genomföra gymnasiestudier på så likvärdiga villkor som möjligt jämfört med andra gymnasieelever.

Utbildningsuppdraget är huvuduppgiften för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen (RgRh). Det som särskiljer verksamheten från utbildning i elevernas hemkommuner är dock det sätt på vilket den Rh-anpassade utbildningen samverkar med kraftfulla habiliteringsinsatser. För elever som bor vid elevhemmen kompletteras detta med omfattande omvårdnadsinsatser i boendet. Mycket kraft läggs på att stödja ungdomarna i deras vuxenblivande, i att förstå och leva med sina funktionsnedsättningar och att förbereda ungdomarna för livet efter skolan.

2.6.1 Behovet av RgRh bedöms minska

Utredningens bedömning: Ambitionen bör vara att allt fler ungdomar med svåra rörelsehinder ska kunna erbjudas en samordnad utbildning och habilitering av hög kvalitet i elevens

hemkommun eller inom kommunens samverkansområde. Den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen bör finnas som ett alternativ för de ungdomar med svåra rörelsehinder som trots detta upplever att utbildningen hemma inte svarar mot deras behov. Ungdomar med svåra rörelsehinder har annars begränsade möjligheter att välja utbildning.

Ungdomar med svåra funktionsnedsättningar ska inte behöva söka sig till olika former av särlösningar för att få en utbildning av god kvalitet. Det är ett ansvar för hemkommunen att erbjuda alla ungdomar en utbildning av hög kvalitet. Det är en utgångspunkt som har stöd i nationell lagstiftning och i de olika internationella överenskommelser och deklarationer Sverige ställt sig bakom eller ratificerat. De högt satta målen är emellertid långt ifrån uppfyllda. Det finns fortfarande brister i kommunerna vad gäller såväl anpassningen av utbildningen som tillgängligheten till den, brister som bland annat har belysts av Skolverket och Skolinspektionen. Alla kommuner har inte heller samma förutsättningar.

Utredningen anser därför att den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen behövs för vissa ungdomar med svåra rörelsehinder. Den begränsade grupp ungdomar som tillhör målgruppen behöver ett alternativ till den utbildning hemkommunen erbjuder i de fall de upplever att utbildningen hemma inte svarar mot deras behov. Inte minst är det viktigt att ungdomar som tillhör målgruppen har möjlighet att välja utbildning. För en elev som inte kan erbjudas önskat program i en gymnasieskola i anslutning till hemmet kan alternativet att söka sig till en annan gymnasieskola och bo på annan ort vara oöverstigligt, om inte både utbildning och boende är anpassat till elevens behov. Även att göra dagliga resor till en kommun inom hemkommunens samverkansområde kan utgöra en för stor påfrestning för eleven.

Att såväl antalet ungdomar som andelen av en årskull som väljer RgRh minskar innebär dock att allt fler elever med svåra rörelsehinder får sin utbildning i hemkommunen. Kommunerna har i dag en större beredskap att möta behoven hos individer med svåra funktionsnedsättningar än när den Rh-anpassade utbildningen etablerades i sin nuvarande form. Bland annat bidrar lagen (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade till att situationen är en annan än när Handikapputredningen lämnade sina förslag²⁸.

²⁸ SOU 1989:54.

Arbetet med den nationella handlingsplanen för handikappolitiken 2000–2010 har dessutom satt frågor om tillgänglighet i fokus. Utredningen återkommer i avsnitt 8.2. till åtgärder för att stimulera utvecklingen på lokal och regional nivå.

2.6.2 Målgruppen förtydligas

Utredningens förslag: Riksrekryterande Rh-anpassad gymnasieutbildning ska anordnas för ungdomar som har ett svårt rörelsehinder som ensamt eller i kombination med en annan funktionsnedsättning medför att en ungdom

1. för att kunna följa en utbildning i gymnasieskolan behöver tillgång till en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning, och
2. har omfattande behov av habilitering i anslutning till utbildningen.

Vissa ungdomars rätt till boende i elevhem och omvårdnad i boendet ska inte som i dag ingå i definitionen av målgruppen utan ska regleras med en egen bestämmelse i skollagen.

Ungdomarnas sammansatta behov definierar målgruppen

Med nuvarande bestämmelser gäller att med svårt rörelsehinder avses ett rörelsehinder som ensamt eller i kombination med en annan funktionsnedsättning medför att en ungdom

1. för att kunna följa ett program i gymnasieskolan behöver tillgång till en skola med Rh-anpassad utbildning, och
2. har behov av habilitering och i vissa fall av boende i elevhem och omvårdnad i boendet²⁹.

Personalen vid riksgymnasierna (RgRh) har återkommande framfört att bestämmelsen lägger för stor vikt vid att eleverna ska ha ett svårt rörelsehinder. Man menar att det främst är elevernas kognitiva och perceptuella svårigheter som motiverar att ungdomarna ska tas emot på den Rh-anpassade utbildningen. Konsekvenserna av en motorisk funktionsnedsättning kan enligt personalen till stor del

²⁹ 15 kap. 35 § skollagen (2010:800).

kompenseras med tekniska hjälpmedel och vid behov med förlängd studiegång och utgör därför inte det egentliga problemet.

Utredningen konstaterar att det visserligen är riktigt att många av eleverna vid RgRh har omfattande ytterligare svårigheter utöver sitt rörelsehinder, men menar att målgruppen även i framtiden måste utgå från att den unga har ett svårt rörelsehinder, ensamt eller i kombination med en annan funktionsnedsättning. Att låta ungdomarnas kognitiva och perceptuella svårigheter definiera målgruppen skulle öppna för helt nya grupper och motverka den strävan som finns att alla ungdomar ska få en utbildning som möter deras behov i hemkommunen. De kognitiva och perceptuella svårigheterna innebär en pedagogisk utmaning. Alla skolhuvudmän ska dock kunna erbjuda dem en anpassad, t.ex. genom specialpedagogiska insatser och eventuellt förlängd studiegång.

Dessutom har vi erfart att den fysiska miljön fortfarande utgör ett hinder för vissa ungdomar med svåra rörelsehinder att studera i hemkommunens gymnasieskola, trots de handikappolitiska målsättningarna om ökad tillgänglighet. Vissa ungdomar med svåra rörelsehinder har också omfattande behov av habilitering under skoltid, vilket kan ställa krav på både långsammare studietakt och en flexibel planering av utbildningen. Även om detta också är något som hemkommunens skola ska kunna klara menar vi att det är just detta sammansatta behov av en Rh-anpassad utbildning, av habilitering på skoltid och en tillgänglig miljö som ska definiera målgruppen för den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen.

Behovet av habilitering bör därför tydliggöras ytterligare i bestämmelsen om utbildningens målgrupp. I stället för att ha behov av habilitering föreslås därför att eleven ska ha ett *omfattande* behov av habilitering *i anslutning till utbildningen*. En elev som har behov av enstaka insatser av habilitering bör utan problem kunna få sådana insatser av sitt hemlandsting. Det är när behoven blir omfattande som de i reell mening påverkar ungdomarnas studiesituation och behovet av samverkan mellan skolan och habiliteringen blir påtaglig. En elev måste anses ha omfattande behov av habilitering om eleven har behov av insatser av särskilt utbildad habiliteringspersonal, främst sjukgymnast, arbetsterapeut, psykolog eller kurator, flera gånger i veckan under skoltid. Generella insatser av personal som ingår i ordinarie elevhälsan, kan inte utgöra grund för bedömningen. Begreppet Rh-anpassad utbildning måste anses omfatta såväl pedagogisk som fysisk anpassning.

Utredningen anser slutligen att målgruppen för den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen inte ska definieras av att vissa ungdomar har behov av boende och omvårdnad i boendet. Ungdomarnas behov av boende uppstår inte till följd av deras svåra rörelsehinder utan, som för andra ungdomar, av att de studerar på annan ort än på hemorten. Att de sedan har behov av omvårdnad i boendet är en annan sak. Vi föreslår därför att frågan om rätt till boende och omvårdnad i boendet för vissa elever ska regleras i en egen bestämmelse i skollagen.

Ungdomar med utvecklingsstörning ingår inte i målgruppen

Målgruppen för den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen definieras ytterligare av hur rätten till utbildningen preciseras i regelverket. Enligt skollagen (2010:800) har ungdomar med ett svårt rörelsehinder rätt att få utbildning vid en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning om de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande,
2. kan påbörja utbildningen senast under första kalenderhalvåret det år de fyller 21 år, och
3. uppfyller de övriga behörighetsvillkor som gäller för nationella program i gymnasieskolan.³⁰

För att tas emot på ett introduktionsprogram krävs dock inte att eleven har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande, som föreskrivs i punkt 1, utan endast att grundskoleutbildning eller motsvarande har avslutats³¹. En jämfört med gymnasieskolan stor andel av eleverna vid riksgymnasierna tas emot med stöd av denna senare bestämmelse, på grund av att de saknar behörighet till nationellt program.

Ungdomar med utvecklingsstörning ingår inte i målgruppen för den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen. Bland de ungdomar som saknar behörighet till nationellt program finns trots detta enstaka ungdomar som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp. Ungdomarna har då tidigare gått i grundskolan med stöd av bestämmelserna om att ett barn ska tas emot i grundskolan även om det har en utvecklingsstörning i de fall vårdnadshavarna inte ger

³⁰ 15 kap. 36 § första stycket och 16 kap. 29–34 §§ skollagen (2010:800).

³¹ 15 kap 36 § andra stycket skollagen (2010:800).

sitt medgivande till att barnet tas emot i grundsärskolan³². En del av dessa ungdomar kan ha fått en stor del av sin utbildning i grundskolan, andra har skrivits över till grundskolan så sent som inför sista året eller sista terminen, i syfte att kunna söka till den Rh-anpassade gymnasieutbildningen.

För ungdomar med utvecklingsstörning finns gymnasiesärskolan. Det är inte ovanligt att elever i gymnasiesärskolan har ytterligare funktionsnedsättningar utöver sin utvecklingsstörning. Man ska därför kunna utgå från att gymnasiesärskolan har kompetens och förutsättningar att erbjuda en elev med utvecklingsstörning i kombination med ett svårt rörelsehinder en anpassad utbildning av god kvalitet. Den Rh-anpassade gymnasieutbildningen är däremot inte inriktad på att möta behoven hos elever med utvecklingsstörning.

Utredningen bedömer trots detta att det inte nu är motiverat att föreslå någon ändring i lagen med anledning av att ungdomar som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp i vissa fall tas emot vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen. Även om det i viss mån är ett problem för skolorna att ta emot ungdomar med andra behov än den primära målgruppens handlar det om enstaka ungdomar. Det är inte heller alltid enkelt att avgöra om en elev tillhör den Rh-anpassade gymnasieutbildningens målgrupp eller den för gymnasiesärskolan.

Det är enligt vår uppfattning ett större problem när ungdomar som tillhör målgruppen för RgRh i vissa fall felaktigt placeras i grundsärskolan och gymnasiesärskolan på grund av sina kognitiva och perceptuella svårigheter. Det finns exempel där elev som tidigare gått i grundsärskolan, efter att ha tagits emot vid RgRh först har klarat behörighet till gymnasieskolan och därefter läst in en gymnasieutbildning.

Det är emellertid viktigt att nämnden för mottagande³³ och de anordnande kommunerna inför rekryteringen till utbildningen tydligt informerar elev och vårdnadshavare om att riksgymnasieutbildningen är en gymnasieutbildning som har en annan målgrupp och arbetar mot andra mål än gymnasiesärskolan.

I den reformerade gymnasiesärskola som riksdagen nyligen beslutat³⁴ om kommer ett utökat elevinflytande införas även vid val av skolform på gymnasienivå. Förslaget innebär att hemkommunen

³² 7 kap. 5 § tredje stycket skollagen (2010:800). Tidigare gällde lagen (1995:1249) om försöksverksamhet med ökat föräldrainflytande över utvecklingsstörda barns skolgång.

³³ Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning.

³⁴ Prop. 2011/12:50, 2011/12:UbU9 och rskr. 2011/12:141.

ska ansvara för att ungdomar från grundsärskolan ska erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ i gymnasieskolan, om de önskar sådan utbildning och om det inte finns synnerliga skäl för att inte erbjuda sådan utbildning. Denna frihet att välja skolform kommer inte att omfatta mottagandet till RgRh, då bestämmelsen endast avser hemkommunens mottagande.

2.6.3 Den särskilda bestämmelsen om långsammare studietakt tas bort

Utredningens förslag: Den särskilda bestämmelsen om långsammare studietakt vid den Rh-anpassade utbildningen tas bort. I stället ska de generella bestämmelserna i gymnasieförordningen (2010:2039) om stödåtgärder tillämpas, t.ex. avseende reducerat program och förlängd undervisning.

Fyra år norm snarare än möjlighet

Inom den Rh-anpassade utbildningen får rektorn, efter det att berörd lärare och eleven har fått yttra sig, besluta om sådana individuella eller gruppvisa avvikelser som behövs för att medge den långsammare studietakt som är nödvändig för eleven³⁵.

Möjligheten att planera för en långsammare studietakt för elever vid RgRh har lett till att utbildningen i de flesta fall planeras för fyra år, vilket är motiverat för många elever. Det finns dock mycket som tyder på att planering för fyra år har blivit en norm snarare än en möjlighet. Det framgår när man studerar citaten nedan från de olika utbildningarnas webbsidor:

Vi kan erbjuda våra elever en förlängd studietid och de flesta väljer att läsa gymnasiet på fyra år. (Umeå)

Efter egna önskemål

Nästan alla Riksgymnasieelever väljer att förlänga sina gymnasiestudier och vanligast är att man går 4 år. (Stockholm)

Under de fyra åren på Riksgymnasiet händer det mycket. För att på ett överskådligt sätt beskriva detta har vi gjort en tidslinje från år 0 till år 4. (Göteborg)

³⁵ 11 kap. 3 § gymnasieförordningen (2010:2039).

Nästan alla våra elever väljer att förlänga sina gymnasiestudier. Vanligast är att man går hos oss i fyra år. (Kristianstad)

Citaten ger intrycket att det helt är elevens eget val att förlänga utbildningen, och inte ett beslut som fattas utifrån en prövning av vad som är nödvändigt för eleven. I Göteborg finns till och med en i förväg bestämd planering av vad som ska ske under de respektive fyra åren.

Under elevens sista år vid utbildningen läggs mycket arbete på att förbereda eleven för livet efter skolan. Kontakter tas med arbetsförmedling, försäkringskassa och sociala myndigheter i elevens hemkommun. För flertalet elever sker detta under det fjärde året.

De särskilda reglerna om långsam studietakt tas bort

Utredningen har redan slagit fast att de riksrekryterande gymnasieskolorna i så hög grad som möjligt bör styras av de bestämmelser som gäller för gymnasieskolan generellt och att de anpassningar som behövs för elever med svåra funktionsnedsättningar ska gälla oberoende av om eleven studerar hemma eller vid en riksrekryterande gymnasieutbildning. Om det generella regelverket inte tillåter nödvändiga anpassningar är det i stället detta som bör ändras. Detta är en fråga om likvärdighet.

I det här fallet finns generella bestämmelser. Vi föreslår därför att den särskilda bestämmelsen tas bort om att rektorn för den Rh-anpassade utbildningen, efter det att berörd lärare och elev har fått yttra sig, får besluta om sådana individuella eller gruppvisa avvikelser som behövs för att medge den långsammare studietakt som är nödvändig för eleven.

Genom att tillämpa de generella bestämmelserna om stödåtgärder i gymnasieförordningen (2010:2039) kan riksgymnasierna liksom andra gymnasieskolor anpassa utbildningen efter elevernas behov. För gymnasieskolan gäller att huvudmannen får besluta att undervisningen på ett nationellt program för en elev får fördelas på längre tid än tre år, om eleven har läst ett reducerat program³⁶ eller om det med hänsyn till elevens förutsättningar i övrigt finns

³⁶ Reducerat program beslutas inom ett åtgärdsprogram och innebär att eleven befrias från undervisning i en eller flera kurser eller gymnasiearbetet om eleven önskar det och har påtagliga studiesvårigheter som inte kan lösas på annat sätt (9 kap. 6 § gymnasieförordningen 2010:2039).

särskilda skäl för det³⁷. Utbildning på introduktionsprogram ska följa en plan för utbildningen som beslutas av huvudmannen³⁸. Enligt vår uppfattning behövs inga ytterligare bestämmelser för att det ska vara möjligt att anpassa utbildningstakten vid riksgymnasierna.

Beslut om förlängd studietid bör alltid grundas på en individuell bedömning. I många fall är det befogat att tidigt planera studierna för fyra år. Det är dock viktigt att beslutet inte grundar sig på slentrian. Det finns elever som kan följa undervisningen i stor grupp och vara klara med en gymnasieexamen efter tre års studier. Då ska de inte gå längre. För andra elever kan finnas ett behov av begränsade kompletteringar efter tre år. Det innebär inte att de behöver studera ytterligare ett helt år. För ytterligare andra elever tillför inte ytterligare ett års utbildning något trots att eleven inte har nått målen för utbildningen. Det finns också enstaka elever som behöver gå mer än fyra år för att slutföra sina gymnasiestudier. Det gäller bland annat elever som från början saknar behörighet till gymnasieskolan, men har förutsättningar att få studiebevis från gymnasieskolan.

För många elever vid RgRh bör dock den förlängda utbildningen planeras redan från början eller tidigt under studierna. Det gäller då det är uppenbart att eleverna inte kan genomföra studierna utan långsammare studietakt, särskilt inte i kombination med en omfattande habilitering på skoltid.

2.6.4 Reglerna om specialinriktad ämnesplan tas bort

Utredningens förslag: Den särskilda bestämmelsen för RgRh om specialinriktad ämnesplan tas bort.

För gymnasieskolan gäller generellt att det vid betygssättningen får bortses från enstaka delar av kunskapskraven om det finns särskilda skäl för detta. Med sådana särskilda skäl avses funktionsnedsättning eller andra liknande personliga förhållanden som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav. De kunskapskrav som rör säkerhet och de som hänvisar till lagar, förordningar eller myndigheters föreskrifter ska alltid uppfyllas.³⁹ Regeringen understryker i författningskom-

³⁷ 9 kap. 7 § gymnasieförordningen (2010:2039).

³⁸ 17 kap. 7 § första stycket skollagen (2010:800).

³⁹ 15 kap. 26 § skollagen (2010:800).

mentarerna till propositionen (prop. 2009/10:165) med förslag till ny skollag att formuleringen *direkt binder* innebär att det ska vara omöjligt för eleven att nå kraven oavsett i vilka former och i vilken omfattning särskilt stöd ges. Bestämmelsen ger inte möjlighet att vid betygssättning bortse från större delar av kunskapskraven.

För den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen gäller dessutom särskilda bestämmelser om specialinriktad ämnesplan och om hur en sådan påverkar betygssättningen. Om en elev på grund av sin funktionsnedsättning har stora svårigheter att tillgodogöra sig en viss del av utbildningen får rektorn, efter det berörd lärare och eleven har fått yttra sig, befria eleven från upp till hälften av utbildningen i en kurs enligt den reguljära ämnesplanen, utan att antalet gymnasiepoäng för kursen minskas (utbildning enligt specialinriktad ämnesplan). En elev som följt en sådan ämnesplan i en kurs ska i fråga om denna kurs anses ha genomgått den undervisning och verksamhet som ingår i ett fullständigt program. Av betyget ska det framgå att undervisningen i kursen avsett en specialinriktad ämnesplan och vilket centralt innehåll undervisningen har omfattat.⁴⁰

Enligt skolornas uppgifter utnyttjas möjligheten till specialinriktad ämnesplan i varierande omfattning. För elever som uppnått högskolebehörighet är beslut om specialinriktad kursplan⁴¹ mer ovanliga. De exempel vi har fått uppgift om gäller i så fall endast ett ämne. Specialinriktade kursplaner är mer vanliga för elever som inte har uppnått högskolebehörighet eller fått ut slutbetyg. Några av uppgiftslämnarna menar att besluten avser begränsade anpassningar, t.ex. uteblivet simmoment, borttagen bedömning av muntlig framställning för elev som kommunicerar med Bliss⁴² etc. Det handlar i dessa fall om upp till 20 procent av innehållet i en ämnesplan, långt ifrån den hälften av innehållet som bestämmelsen tillåter.

Även frågan om specialinriktad ämnesplan framstår som problematisk ur likvärdighetssynpunkt. Elever med svåra funktionsnedsättningar ska inte behöva söka sig till en riksrekryterande utbildning för att få del av nödvändiga anpassningar av sin utbildning. Det framgår dessutom att behovet av att kunna befria en elev från upp till hälften av utbildningen i en kurs enligt den reguljära ämnesplanen är begränsat. En del beslut som fattats med stöd av

⁴⁰ 11 kap. 4 § gymnasieförordningen (2010:2039).

⁴¹ Beslut fattade före 1 juli 2011 avser specialinriktad kursplan enligt 10 kap. 6 § gymnasieförordningen (1992:394).

⁴² Bliss är ett system av symboler där ord och begrepp representeras av bilder i stället för av bokstäver (Se vidare not 18).

bestämmelsen skulle sannolikt ha varit möjliga att fatta med stöd av den generella bestämmelsen⁴³ om att det vid betygssättningen är möjligt att bortse från enstaka delar av kunskapskraven om det finns särskilda skäl för detta. Det gäller dock inte alla.

För elever som söker sig vidare till högre utbildning är det ett orosmoment att sakna vissa delar av utbildningens innehåll. Eleverna inser att de kan få problem vid sina fortsatta studier om de saknar väsentliga kunskaper. För elever som inte avslutar studierna med ett slutbetyg eller en gymnasieexamen från gymnasieskolan framstår det som viktigare att det av elevens betyg och övrig dokumentation framgår tydligt vilka kunskaper eleven har med sig från sina studier än att eleven får tomma gymnasiepoäng.

Utredningen föreslår mot denna bakgrund att bestämmelsen om specialinriktad ämnesplan tas bort. Vi anser att den generella bestämmelsen⁴⁴ om att det vid betygssättningen får bortses från enstaka delar av kunskapskraven om det finns särskilda skäl för detta ska tillämpas. Bestämmelsen avser bland annat just sådana särskilda skäl som har med funktionsnedsättning att göra, som inte är av tillfällig natur och som utgör ett direkt hinder för att eleven ska kunna nå ett visst kunskapskrav.

Vi vill samtidigt peka på de möjligheter som ges av gymnasieförordningens bestämmelse om individuellt anpassat program⁴⁵. Enligt denna får en elevs utbildning avvika från vad som annars gäller för ett nationellt program genom att vissa kurser byts ut om

- utbildningen kan hänföras till ett nationellt program,
- kraven för examen från det aktuella programmet kan uppfyllas, och
- beslutet fattas före utgången av det andra läsåret.

Ett undantag från den andra strecksatsen gäller matematik, där den inledande kursen i matematik får bytas ut mot en annan inledande kurs i matematik. Beslut om att byta ut en viss kurs får inte fattas efter det att eleven har påbörjat kursen. Bestämmelserna om individuellt anpassat program bör möjliggöra för RgRh att individuellt anpassa utbildningen för elever som på grund av ett svårt rörelsehinder har svårt att genomföra en viss kurs.

⁴³ 15 kap. 26 § skollagen (2010:800).

⁴⁴ 15 kap. 26 § skollagen (2010:800).

⁴⁵ 9 kap. 4 § gymnasieförordningen (2010:2039).

3 Riksgymnasieutbildning för ungdomar med dövhet, hörselskada, dövblindhet eller språkstörning

För ungdomar med dövhet eller dövblindhet samt för vissa ungdomar med hörselskada eller språkstörning får Örebro kommun anordna riksrekryterande gymnasieutbildning. Utbildningarna kallas riksgymnasiet för döva (RGD) eller riksgymnasiet för hörselskadade (RGH). Utbildningen vid RGD/RGH är förlagd till fyra av Örebro kommuns gymnasieskolor. För elever som vill och har behov av det ska Örebro kommun anvisa kost och logi. Det finns också särskilda bestämmelser om elevresor. Detta tas dock upp först i kapitel 6 om ansvar för finansiering.

3.1 RGD/RGH:s målgrupper

RGD/RGH har fyra olika målgrupper, ungdomar

- med dövhet och hörselskada som är beroende av en tecken-språkig miljö,
- med hörselskada som trots användningen av tekniska hjälpmedel och andra stödinsatser inte kan följa reguljär undervisning i gymnasieskolan,
- med dövblindhet samt
- som har en språkstörning och behöver insatser av samma slag som döva.¹

¹ 10 kap. 1 § gymnasieförordningen (2010:2039).

3.1.1 Ungdomar med dövhet och hörselskada

Merparten av eleverna vid RGD/RGH har en dövhet eller hörselskada. En elev med hörselskada har ofta behov av en anpassad skolmiljö. Det kan exempelvis handla om en god akustisk skolmiljö, anpassad gruppstorlek, medveten och kunnig skolpersonal, anpassad metodik samt tekniska hjälpmedel². Behovet av undervisning på teckenspråk varierar beroende på grad av hörselnedsättning och tidigare skolgång.

Det saknas tillförlitlig statistik över antalet barn och ungdomar med dövhet och hörselskada. Utredningen har tidigare beräknat att cirka 5 000 barn med dövhet eller hörselskada är i behov av habiliterande insatser i åldern 7–16 år³. Med detta som utgångspunkt är ett rimligt antagande att det finns minst 500 ungdomar per årskull med dövhet eller hörselskada i gymnasieåldern.

Den ökade förekomsten av cochleaimplantat (CI)⁴ innebär att målgruppen för RGD/RGH kommer att förändras successivt. De första CI-operationerna på barn i Sverige skedde på 1990-talet. I dag opereras i stort sett alla barn som är aktuella för implantat⁵. Det handlar om 50 till 60 barn per år. Operationerna genomförs på yngre barn än tidigare, vid 8 till 18 månaders ålder, vilket anses gynna hörsel- och talspråkutvecklingen⁶. Utvecklingen innebär att det i framtiden kommer att finnas allt färre elever vid RGD/RGH med dövhet eller grav hörselskada som inte har någon form av hjälpmedel för att höra.

3.1.2 Ungdomar med dövblindhet

Dövblindhet är en särskild funktionsnedsättning. Dövblindhet är en kombination av funktionsnedsättningar inom områdena syn och hörsel. Dövblindhet begränsar en persons aktiviteter och inskränker full delaktighet i sådan grad att samhället behöver underlätta med specifika

² Specialpedagogiska skolmyndigheten (2010), *Hörselboken. Hörselnedsättning – vad innebär det*, www.horselboken.se, sida Behov för elever med hörselnedsättning.

³ SOU 2011:30 *Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp*, s. 62.

⁴ CI är ett hjälpmedel som genom elektrisk stimulering av hörselnerven ger personer med dövhet eller grav hörselskada möjligheter att uppfatta ljud och tal.

⁵ Socialstyrelsen (2009), *Behandling av barn med cochleaimplantat som rikssjukvård*.

⁶ Karolinska Universitetssjukhuset (2011), *Hur fungerar ett Cochleaimplantat*, www.karolinska.se/ci.

serviceinsatser, miljömässiga förändringar och/eller tekniska lösningar.⁷

Det saknas säkra uppgifter på hur många personer som finns med dövblindhet i Sverige. Det föds väldigt få barn med medfödd dövblindhet, dvs. barn som har förvärvat funktionsnedsättningen innan de utvecklat ett språk. Barn med medfödd dövblindhet har ofta ytterligare funktionsnedsättningar. Vanligare är att barn och ungdomar utvecklar dövblindhet senare. Det gäller exempelvis de barn som från början har en dövhet eller hörselskada och som under skolåldern utvecklar en dövblindhet till följd av att även synen försämras, t.ex. på grund av Ushers syndrom. Synnedsättningen introduceras ofta vid 4–5 års ålder och är långsamt fortskridande vid Ushers syndrom. Synfältet begränsas successivt.

Behovet av anpassning för en elev med dövblindhet måste bedömas mot bakgrund av om dövblindheten är medfödd eller uppstått efter att barnet har utvecklat en kommunikation och ett språk. Anpassningen måste också utformas med hänsyn till graden av syn- och hörselnedsättning, om dövblindheten är kombinerad med andra funktionsnedsättningar samt om tillstånden är stabila eller fortskridande. Konsekvenserna för skolgången måste bedömas individuellt. En elev med dövblindhet kan gå i grundskola och gymnasieskola med stödåtgärder, i någon av de statliga specialskolorna eller vid någon av de riksrekryterande gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildningarna i Örebro.

3.1.3 Ungdomar med språkstörning⁸

Språkstörning innebär att ett barn inte utvecklar sitt språk som förväntat i jämförelse med jämnåriga barn. Diagnosen ges oftast från tre-fyra års ålder. Diagnosen grav eller mycket grav språkstörning ställs av en logoped.

Språkförmågan brukar indelas i olika domäner. Den *fonologiska domänen* handlar om förmågan att tolka och uttala språkljud och regler för hur språkljud kan sättas ihop samt talets rytm och melodi. Den *grammatiska domänen* handlar om språkets gram-

⁷ Nordisk definition av dövblindhet antagen av Nordiskt Ledarforum i Reykjavik, maj 2007.

⁸ Texten i avsnittet utgår bland annat från *Möjligheter och hinder* Rapportsamling om grav språkstörning del I-V, SPSM (2010). Denna hänvisar sin tur till både nationell och nationell forskning på området, t.ex. Bishop (1997), Nettelbladt & Salameh (red) (2007), Teveborg (2001).

matiska uppbyggnad, hur ord böjs, ordklasser och hur ord sätts ihop till meningar. Den *semantiska domänen* handlar om förståelse av ords betydelse. Den *pragmatiska domänen* slutligen handlar om hur vi använder språket i olika situationer och innefattar även hur vi med gester och mimik förstärker kommunikationen samt omfattar samtalsregler som turtagning, att vi lyssnar på varandra samt hur vi säger saker. Ju gravare språkstörning, desto fler domäner är påverkade. Vid mycket grav språkstörning har barnet stora impressiva och expressiva svårigheter inom alla domäner.

Det är ovanligt att barn och ungdomar har en renodlad språkstörning. De har ofta även problem med sin motorik, inläring, koncentration, balans, perception, uthållighet, sitt humör och sitt korttidsminne. Språkstörningen ska vara den mest framträdande funktionsnedsättningen för att räknas som språkstörning.

Språkstörning är en relativt vanlig funktionsnedsättning. Det finns olika uppgifter om hur stor gruppen är. Grav språkstörning uppges förekomma hos en halv till två procent av barn i förskoleåldern och anses vara vanligare bland pojkar än bland flickor. Vid grav språkstörning kvarstår ofta problemen i vuxen ålder. Enligt en källa⁹ har cirka 3 till 4 procent av eleverna i skolan behov av stöd och anpassning av undervisningen på grund av språkstörning medan ungefär en halv procent har grav språkstörning. Om man räknar med att en årskull består av cirka 100 000 elever skulle således minst 500 elever per årskull ha en grav språkstörning.

I skolan påverkar en grav språkstörning allt där språkanvändning och språkförståelse är involverat, dvs. alla skolämnen och all social samvaro. Svagheter inom grammatik, förståelse och ordförråd har betydelse för ämnen som svenska, dvs. att läsa, skriva och förstå, men också för matematik, naturorienterande och samhällsorienterande ämnen samt för slöjd, idrott och musik.

Det är svårt att bedöma språkstörning när det gäller ungdomar i gymnasieåldern. De har mer diffusa och förtäckta symtom än yngre barn. Ungdomarna har ofta tillägnat sig ett bättre talat språk än de hade när de var yngre, men har kvarstående problem när det gäller att förstå och bearbeta abstrakt, distanserat och komplext språk (vilket ofta skriftspråket är exempel på), särskilt när det handlar om stora textmassor, nya sammanhang och under tidspress. Undervis-

⁹ Teveborg, Lennart (2001) *Elever i behov av särskilt stöd*; Värnamo, Fälth Hässler.

ningen får därför inte vara abstrakt och inte ta för givet att eleven förstått.

Barn och ungdomar med grav språkstörning kan ha behov av någon form av teckenspråk som stöd för sin kommunikation. Det handlar oftast om alternativ och kompletterande kommunikation (AKK). Användning av dövas teckenspråk förekommer men är ovanlig. Det handlar i så fall främst om ungdomar som helt saknar förmåga till tal eller har en fysisk talskada. Hjälpmedel kan utgöras av dator, talsyntes, mobiltelefon, klocka och miniräknare.

3.2 Elevutveckling

Antalet elever vid RGD/RGH har varit förhållandevis konstant sedan början av 2000-talet för att sedan sjunka kraftigt inför läsåret 2011/12 (se tabell 3.1). I början av perioden var antalet män högre än antalet kvinnor. Skillnaden mellan könen har dock minskat och läsåret 2011/12 är kvinnorna något fler än männen. Eleverna vid RGD/RGH utgör litet drygt en promille av samtliga gymnasieelever.

Tabell 3.1 Elevutvecklingen vid RGD/RGH läsåren 2001/02 – 2011/12

Läsår	RGD	RGH		Totalt
2003/04	226		213	439
2004/05	220		221	441
2005/06	206		213	419
2006/07	216		206	422
		Hörselskada	Språkstörning	
2007/08	230	177	29	436
2008/09	229	161	59	449
2009/10	230	152	77	459
2010/11	218	136	84	438
2011/12	184	119	82	385

Källa: Örebro kommun

Kommentar: Före läsåret 2007/08 särredovisades inte elever med språkstörning. Dessa ingick då i uppgifterna för RGH.

Gruppen elever med dövhet och hörselskada vid RGD och RGH har tillsammans minskat med ungefär 50 elever på tre år, en utveck-

ling som påminner om den som beskrivs i delbetänkandet för specialskolan¹⁰. Från och med 2007/08 särredovisar Örebro kommun elever med språkstörning. För tidigare år ingår de i uppgifterna för RGH.

Minskat behov av utbildning vid RGD

Utbildningen vid RGD sker på teckenspråk. Målgruppen för RGD är i första hand elever med dövhet och hörselskada som är beroende av en teckenspråkig miljö. I målgruppen ingår även de elever med dövblindhet som får sin utbildning på teckenspråk. Även elever med språkstörning ingår i formell mening i målgruppen för RGD, i och med att de enligt bestämmelserna ska behöva insatser av samma slag som döva.¹¹ I praktiken tillhör flertalet elever med språkstörning inte RGD, varför de inte tas upp här.

Hela 85 procent av eleverna vid RGD kommer från någon av de regionala specialskolorna för elever med dövhet eller hörselskada. Av utredningens delbetänkande¹² framgår att antalet elever vid de regionala specialskolorna har minskat sedan början av 2000-talet. Som mest hade de drygt 600 elever läsåret 1999/00 för att läsåret 2010/11 vara nere på 415 elever. Enligt den prognos som görs i delbetänkandet kommer antalet elever vid de regionala specialskolorna vara cirka 400 elever de kommande åren, trots att antalet elever i grundskoleåldern kommer att öka. Utvecklingen förväntas bland annat på grund av att allt fler barn med CI kommer upp i grundskoleåldern. Om delbetänkandets förslag om ökad tillgång till teckenspråksutbildning i grundskolan och i grundsärskolan genomförs kan elevantalet i regionalskolorna komma att minska i en än snabbare takt.

Av delbetänkandet framgår även att andelen elever vid de regionala specialskolorna som har teckenspråk som huvudsakligt undervisningsspråk minskar successivt. År 2010 var andelen knappt hälften av eleverna. Några år tidigare var andelen 55 procent.

¹⁰ SOU 2011:30 *Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp*, s. 70 ff.

¹¹ 10 kap. 1 § första stycket punkten 1, 3 och 4 samt andra stycket gymnasieförordningen (2010:2039).

¹² SOU 2011:30 *Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp*.

Utvecklingen vid de regionala specialskolorna innebär således att allt färre elever går i specialskolan och att allt färre av de som gör det får sin utbildning helt på teckenspråk. Detta får konsekvenser för gymnasieutbildningen med undervisning på teckenspråk i Örebro. Redan i dag har antalet elever vid RGD minskat, från 230 elever läsåret 2007/08 till 184 elever läsåret 2011/12. Till följd av att en successivt allt större andel sökande till RGD/RGH kommer att ha CI, och kommer att ha fått CI tidigt, förväntas behovet av undervisning på enbart teckenspråk minska betydligt över tid. Få elever kommer att behöva undervisning enbart på teckenspråk medan en ökande andel kommer att efterfråga undervisning på både talad svenska och teckenspråk. I den regionala specialskolan fick enligt delbetänkandet 23 procent av eleverna undervisning på både talad svenska och teckenspråk 2010.

Svårt att förutse utvecklingen för RGH

Målgruppen för RGH är elever med hörselskada som trots användningen av tekniska hjälpmedel och andra stödinsatser inte kan följa reguljär undervisning i gymnasieskolan¹³. Det är svårt att förutsäga hur målgruppen för RGH kommer att utvecklas. Även denna grupp har dock enligt tabell 3.1 minskat vid RGD/RGH under senare tid, från 177 elever läsåret 2007/08 till 136 elever läsåret 2010/11.

Fyra av fem elever med hörselskada på RGH har inte tidigare gått i specialskola. Det finns flera möjliga anledningar till att elever med hörselskada som inte gått i specialskola söker sig till riksgymnasieutbildningen. Gymnasieutbildningen är mer komplicerad till sin struktur än grundskolan, genom att omfatta många program och inriktningar. Eleverna i gymnasieskolan hålls därför inte i lika hög utsträckning samman i stabila grupper som i grundskolan och antalet utbildningslokaler blir fler. Sammantaget innebär detta en större utmaning för utbildningsanordnaren att erbjuda en anpassad utbildningsmiljö. Dessutom kan eleven i många fall bli mottagen på ett program vid RGH som eleven inte kommer in på i hemkommunens gymnasieskola till följd av sina studieresultat. Vidare är sannolikt motståndet mot att bo i elevhem mindre när eleven är äldre; eleverna kan till och med tycka att det är spännande. Det kan

¹³ 10 kap. 1 § första stycket punkten 2 samt andra stycket gymnasieförordningen (2010:2039).

också vara så att en elev som inte skulle ha tagits emot i specialskolan på grund av att hörselskadan bedöms för lindrig ändå tas emot vid RGD/RGH.

Efterfrågan på utbildning vid RGH beror även på kvaliteten i den utbildning som erbjuds av elevernas hemkommuner inom den reguljära utbildningen. Här spelar både den tekniska utvecklingen in – såväl vad gäller hörapparater och CI som vad gäller tekniken i klassrummen – liksom förmågan att anpassa utbildningen till elevernas behov. I Stockholms stad pågår för närvarande en utredning med uppgift att lämna förslag till en förändrad organisation för gymnasial utbildning för elever med hörselnedsättning/dövhet¹⁴ (se vidare avsnitt 8.1.2). Om Stockholms stad i framtiden kommer att erbjuda elever i målgruppen utbildningsalternativ som bättre svarar mot elevernas behov kommer troligen efterfrågan på platser att minska vid riksgymnasiet i Örebro. Innevarande läsår går ett tjugotal elever från Stockholmsregionen vid RGH.

Stor ökning av antalet elever med språkstörning

Örebro kommun får som nämnts ovan i sin gymnasieskola anordna riksgymnasieutbildning för elever som har språkstörning och behöver insatser av samma slag som döva. Av bestämmelserna framgår vidare att elever med språkstörning jämställs med döva och i formell mening därför tillhör RGD.¹⁵ Trots detta har flertalet elever med språkstörning sedan länge fått sin utbildning i anslutning till RGH. Enligt avtalet mellan staten och Örebro kommun ska ungdomar med språkstörning tas emot vid riksgymnasiet om de genomgått specialskolan¹⁶. Örebro kommun särredovisar sedan några år elever med språkstörning. Eleverna får sin utbildning i särskilda språkgrupper eller i vissa fall tillsammans med elever med hörselskada.

Antalet elever med språkstörning vid RGD/RGH har ökat kraftigt under senare år, från 29 elever läsåret 2007/08 till 82 elever läsåret 2011/12¹⁷. Endast nio av de senare kommer från specialskolan.

¹⁴ Projekt Hugis (Hörselskadade ungdomars gymnasialalternativ i Stockholm), Blogg: hugis-stockholm.blogspot.com.

¹⁵ 10 kap. 1 § första stycket punkten 3 och andra stycket gymnasieförordningen (2010:2039).

¹⁶ U 2001/277/G Godkännande av avtal mellan staten och Örebro kommun om den gymnasiala utbildningen i Örebro för döva och hörselskadade samt dövblinda elever.

¹⁷ Enligt uppgifter från Örebro kommun.

Elever som har språkstörning och behöver insatser av samma slag som döva är en mycket begränsad grupp, om man med detta avser att eleverna har behov av teckenspråk. En utredning har uppskattat att gruppen omfattar cirka 20 barn per årskull¹⁸. De uppgifter som redovisas i betänkandet indikerar dock snarast att gruppen är väsentligt mindre, cirka 5 till 10 barn. För närvarande får några få elever med grav språkstörning sin utbildning vid de regionala specialskolorna, dvs. i en teckenspråkig miljö. Utbildningen vid den statliga specialskolan för elever med grav språkstörning, Hällsboskolan, sker på talad svenska, i vissa fall med stöd av alternativ och kompletterande kommunikation (AKK). Enligt uppgift från Örebro kommun går för närvarande två elever som inte kan tala på RGD och får där sin undervisning på teckenspråk.

Örebro kommun har tagit emot ett ökande antal elever med språkstörning utan behov av teckenspråk och utan att dessa har gått i specialskolan. Gymnasieförordningens formulering ”insatser av samma slag som döva” har tolkats vidare än enbart behov av teckenspråk. Kommunen har även tolkat in behov av undervisning i liten undervisningsgrupp och av specialpedagogiskt stöd. Kommunen har i kontakt med Utbildningsdepartementet pekat på att kommunen uppfattar bestämmelserna om målgruppen elever med språkstörning som otydliga, och därför efterfrågat ökad tydlighet.

Att antalet elever med språkstörning har ökat så kraftigt vid RGD/RGH kan troligen förklaras med bland annat att kunskaperna om funktionsnedsättningen har ökat och att fler barn och ungdomar får diagnosen språkstörning i dag än tidigare. De svårigheter äldre elever med grav språkstörning har gör det svårt för dem att hänga med i den allt mer abstrakta undervisningen i grundskolans högre årskurser och i gymnasieskolan. Detta i kombination med att mål- och betygssystemet numera gör det tydligt när en elev får svårt att hänga med i undervisningen gör att elever söker sig en anpassad utbildning. Det finns också tydliga indikationer på att elever med språkstörning vid RGD/RGH i många fall kommer från särskilda undervisningsgrupper i grundskolan. Det sätt på vilket regelverket tillämpas för närvarande innebär att antalet elever med språkstörning kan komma att öka drastiskt vid RGD/RGH.

¹⁸ SOU 2006:54 *Teckenspråk och teckenspråkig – översyn av teckenspråkets ställning*, s. 151 ff.

Elever med dövblindhet på både RGD och RGH

Läsåret 2011/12 går det 15 elever med dövblindhet vid RGD/RGH, varav åtta på RGD och sju på RGH. Gruppen kan variera något mellan åren.

Behoven hos elever med dövblindhet varierar mycket. Alla får en bärbar dator när de börjar vid RGD/RGH, med de program som de kan behöva. Det kan handla om t.ex. talsyntes eller förstoringsprogram. Belysning förstärks för de elever som behöver det. Andra tekniska hjälpmedel kan utgöras av smartboards, läskamera eller daisyspelare¹⁹. Vidare blir böcker inlästa och stenciler förstorade. Elever med dövblindhet kan även behöva viss anpassning i andra utrymmen, exempelvis i matsal och i sina lägenheter på boendet.

3.3 Elever från hela landet

Eleverna vid RGD/RGH i Örebro kommer från hela landet. Figur 3.1. visar elevernas hemkommuner läsåret 2011/12. Av bilden framgår att det, trots att utbildningen är riksrekryterande, är vanligare att kommuner har elever vid RGD/RGH om de ligger nära Örebro kommun än om de ligger på större avstånd. Det bör observeras att markeringen av en kommun kan avse en eller flera elever.

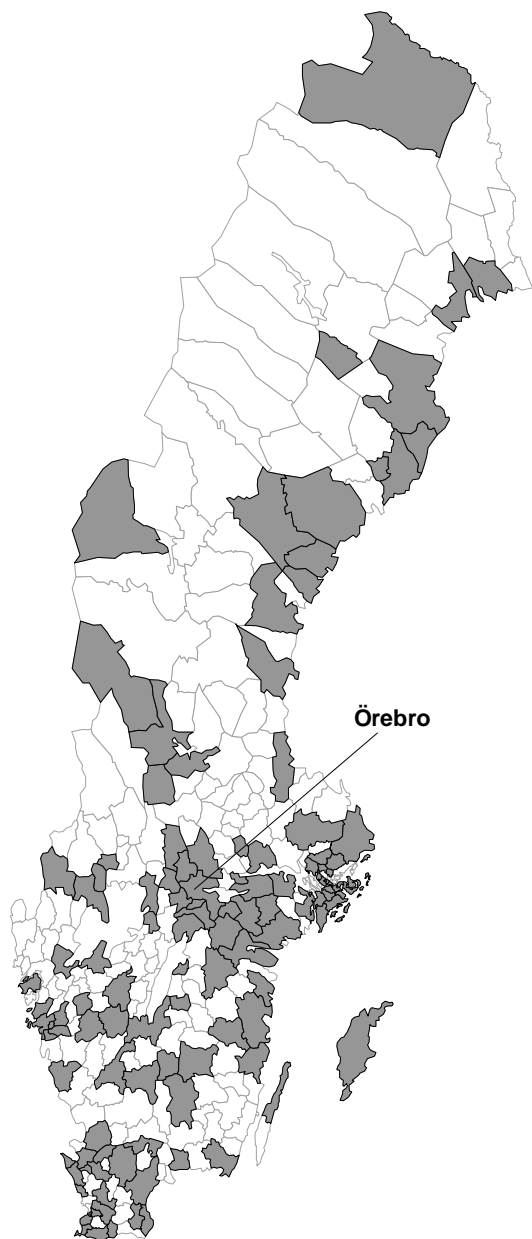
Studerar man målgrupperna var för sig får man dock en delvis annorlunda bild. En tydlig tendens är exempelvis att många elever på RGD kommer från kommuner i relativ närhet till de regionala specialskolorna²⁰. Detta kan bero på att föräldrar med barn som behöver undervisning på teckenspråk tenderar att bosätta sig i de regionala specialskolornas närhet.

För elever med hörselskada på RGH är spridningen större än för eleverna på RGD. Ett undantag gäller dock Västra Götalands län där många i stället väljer den gymnasieskola med regionala undervisningsgrupper för elever med hörselskada som finns i Göteborg (se vidare avsnitt 8.1.2).

¹⁹ I dag görs alla nya talböcker i DAISY-format. En DAISY-spelare är en fristående cd-romspelare med funktioner för att läsa och navigera i DAISY-talboken.

²⁰ De regionala specialskolorna ligger i Lund, Vänersborg, Örebro, Stockholm och Härnösand.

Figur 3.1 Kommuner med ungdomar mottagna vid RGD/RGH i Örebro läsåret 2011/12

För elever med språkstörning kommer eleverna i stor utsträckning från Stockholms län, Södermanlands län, Örebro län, Östergötlands län, Dalarnas län och Gotlands län. Att dessa områden är överrepresenterade har sannolikt i flera fall sin förklaring i att det där finns särskilda undervisningsgrupper för elever med språkstörning. Det gäller exempelvis för Linköping, Mora och Gotland. I Sigtuna finns dessutom den statliga specialskolan Hällsboskolan. Det går således knappast att påstå att det handlar om en rikrekrytering i genuin mening. Det framstår i stället som slumpartat om en elev med grav språkstörning får del av särskilt anpassad utbildning eller inte. Utredningen återkommer i kapitel 8 till hur kommuner och fristående skolhuvudmän ska kunna stimuleras att etablera sådana anpassade studiemiljöer på flera platser i landet.

3.4 Utbildningen – verksamhet och kvalitet

Utredningens bedömning: Utbildningen vid RGD/RGH har goda förutsättningar att erbjuda en hög kvalitet, bl.a. till följd av goda resurser och en hög personaltäthet samt att undervisningen vid behov sker i anpassade lokaler med ett väl utvecklat tekniskt stöd.

Även om betygsresultaten är väsentligt sämre än för gymnasieskolan generellt bidrar utbildningen vid RGD/RGH positivt till elevernas kunskapsutveckling. Andelen elever som under studierna uppnår behörighet till nationellt program måste anses vara en framgång. Det är positivt att relativt många elever från RGD/RGH läser vidare i någon form och att elevernas etablering på arbetsmarknaden inte ser ut att skilja sig nämnvärt från andra ungdomars. Det framgår dock inte av uppgifterna om den tidigare eleven uppbär lönebidrag eller annat stöd.

Utbildningen vid RGD/RGH står dock inför stora utmaningar och har utvecklingsbehov för att kunna nå längre. Det finns både behov av en förbättrad styrning, vilket tas upp i kapitel 7, och av utvecklingsinsatser vad gäller utbildningen av elever som är teckenspråkiga, vilket tas upp i kapitel 8.

Utredningen ska bedöma om det är en ändamålsenlig utbildning som bedrivs vid RGD/RGH utifrån elevgruppernas behov. Enligt utredningens tolkning är god kvalitet i verksamheten en nödvändig,

men inte tillräcklig, förutsättning för att verksamheten ska vara ändamålsenlig. För att bedöma utbildningens kvalitet har vi sökt belysa studieresultat, förekomst av fortsatta studier, etablering på arbetsmarknaden samt utbildningens organisering med avseende på valmöjlighet och tillgång till integrerad undervisning, personaltätthet och personalens kompetens.

3.4.1 Studieresultat

Elevernas studieresultat är ett centralt mått vid bedömningen av hur framgångsrik en skola är. När det gäller RGD/RGH är det emellertid särskilt tydligt att det inte endast går att bedöma skolans framgång genom att studera elevernas betyg när de lämnar sin gymnasieutbildning efter tre eller fyra år. Detta då en stor andel av eleverna har svaga resultat från grundskolan eller specialskolan. Man behöver således söka värdera vad skolan har tillfört eleverna.

Av tabell 3.2 framgår att bara drygt en tredjedel av samtliga elever vid RGD/RGH läsåret 2011/12 var behöriga till nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan när de ansökte till utbildningen.

Tabell 3.2 Antal och andel elever läsåret 2011/12 som var behöriga till nationellt eller specialutformat program vid ansökan till RGD och RGH¹. Uppgifterna avser samtliga elever i samtliga årskurser.

	Totalt antal	Behöriga ¹	
		antal	andel
RGD	184	64	35 %
varav från specialskolan	156	48	31 %
RGH (hörselskada)	119	71	60 %
varav från specialskolan	25	14	56 %
RGH (språkstörning)	82	6	7 %
varav från specialskolan	9	0	0 %
Samtliga	385	141	37 %
varav från specialskolan	190	62	33 %

Källa: Örebro kommun

1) Tabellen redovisar behörigheten för samtliga elever vid skolan. Med behöriga avses elever behöriga till nationellt eller specialutformat program vid ansökan till utbildningen. Från och med läsåret 2011/12 finns inte specialutformat program. För elever antagna inför läsåret 2011/12 gällde dessutom nya behörighetsregler med krav på godkända betyg i fler ämnen än tidigare, dessutom differentierade beroende på om eleven sökt högskoleförberedande program eller yrkesprogram. Det gör att vissa elever som antagits inför läsåret 2011/12 och som här räknas som behöriga kan vara behöriga till yrkesprogram, men inte till högskoleförberedande program.

Skillnaden mellan de olika elevgrupperna är mycket stor och belyser att de elever med språkstörning som sökt och tagits emot vid RGD/RGH har haft stora svårigheter i sina tidigare studier, medan situationen ser väsentligt bättre ut för elever med hörselskada. För elever från specialskolan var andelen med behörighet genomgående lägre än för samtliga elever. Ingen elev med språkstörning med bakgrund i specialskolan var behörig vid ansökan till utbildningen.

Andelen elever med behörighet till nationellt eller specialutformat program har minskat jämfört med föregående år för samtliga elevgrupper vid RGD/RGH, vilket troligen är en konsekvens av de nya behörighetsregler som gäller från och med hösten 2011. Liknande utveckling kan iaktas för gymnasieskolan generellt. Reglerna slår dock igenom med större kraft för elever som sökt till RGD/RGH. Med oförändrad målgrupp för RGD/RGH riskerar andelen elever med behörighet till nationellt program vid utbildningen att minska ytterligare under de närmaste åren till följd av de skärpta behörighetsreglerna. Fullt genomslag uppnås först läsåret 2014/15, då i princip samtliga elever kommer att ha antagits enligt de nya behörighetsreglerna.

Att en så stor andel elever saknar behörighet när de börjar sin utbildning vid RGD/RGH är en utmaning för utbildningen.

Hög andel med slutbetyg, men låga betygspoäng

Andelen elever på nationellt eller specialutformat program vid RGD/RGH som läsåret 2010/11 lämnade utbildningen med ett slutbetyg var över 80 procent, vilket är en hög nivå (se tabell 3.3). Andelen med högskolebehörighet av elever med slutbetyg var 77 procent (framgår inte av tabellen), vilket kan jämföras med 87 procent för gymnasieskolan generellt. Den genomsnittliga betygs-poängen på 12,7 för elever från nationellt eller specialutformat program som läsåret 2010/11 gick ut RGD/RGH med slutbetyg kan jämföras med 14,0 för riket. Betygsresultaten vid RGD/RGH var således sämre än för gymnasieskolan generellt.

Tabell 3.3 Studieresultat för avgångselever från RGD/RGH läsåret 2010/11

	RGD	RGH		Totalt	Varav	
		- hör	- språk		kvinnor	män
Antal avgångselever	63	32	31	126	54	72
- nationellt program/motsvarande	35	26	8	69	38	31
- individuella program	28	6	23	57	16	41
varav med slutbetyg						
- nationella program/motsv. (%)	89	81	63	83	97	65
- individuella program (%)	64	83	74	70	88	63
varav med slutbetyg och högskolebehörighet						
- nationella program/motsv. (%)	71	58	50	64	84	39
Genomsnittlig betygspoäng för elever med slutbetyg						
- nationellt program/motsvarande	12,3	13,5	12,2	12,7	13,3	11,6
- individuella program	8,6	8,8	10,0	9,1	7,8	9,7

Källa: Örebro kommun.

Dessutom lämnade en så stor andel som 45 procent av eleverna utbildningen från individuella program. Den genomsnittliga betygspoängen för elever med slutbetyg från individuellt program låg klart under betyget godkänt (G). Hela två tredjedelar av eleverna på individuellt program lämnade RGD/RGH med slutbetyg. Betygspoängen visar dock att det handlar om slutbetyg med en del icke godkända betyg.

Skillnaden mellan könen stor

Av tabellen framgår också att skillnaderna mellan könen är stor. Med något undantag är resultaten bättre eller väsentligt bättre för kvinnorna än för männen. Det gäller såväl för andelen med slutbetyg, andelen med slutbetyg och grundläggande behörighet till högskolan som för genomsnittlig betygspoäng för elever från nationellt eller specialutformat program. Det genomsnittliga betygsvärdet från individuellt program utgör undantaget, där männen har bättre resultat än kvinnorna. Skillnaderna mellan könen uppvisar i stort sett identiskt mönster oberoende av om de gäller elever på RGD, elever med hörselskada på RGH eller elever med språkstörning på RGH.

Skillnaderna mellan könen avviker inte heller från vad som gäller generellt för gymnasieskolan.

Resultaten skiljer sig mellan de olika målgrupperna

Resultaten för läsåret 2010/11 i tabell 3.3 måste tolkas med viss försiktighet eftersom uppgifterna baseras på få elever. Det gäller särskilt uppgifterna uppdelade på utbildningens olika målgrupper.

Resultaten för den teckenspråkiga utbildningen vid RGD är delvis motsägelsefulla. Andelen elever på nationellt eller specialutformat program med slutbetyg vid RGD var högre än genomsnittet för RGD/RGH sammantaget samtidigt som samma elevers genomsnittliga betygspoäng var lägre än genomsnittet och väsentligt lägre än genomsnittet för gymnasieskolan generellt. Den genomsnittliga betygspoängen hade dessutom på två år försämrats med en hel betygspoäng. Andelen med grundläggande behörighet till högskolan var samtidigt hög.

Andelen elever med hörselskada med slutbetyg från nationellt eller specialutformat program vid RGH var samma år jämförbar med genomsnittet för RGD/RGH medan andelen med slutbetyg och grundläggande behörighet till högskolan var betydligt sämre än för genomsnittet. Andelen med slutbetyg hade dessutom på två år minskat med mer än tjugo procentenheter, sannolikt delvis en konsekvens av ändrade behörighetsregler till högskolan. Den genomsnittliga betygspoängen för de elever med slutbetyg från nationellt eller specialutformat program vid RGH var däremot bättre än för genomsnittet för RGD/RGH, trots att den försämrats med mer än en hel betygspoäng på två år.

Resultaten för elever med språkstörning på nationellt eller specialutformat program var samma år genomgående svaga. Det är överhuvudtaget få elever med språkstörning som är behöriga till och läser på nationellt eller specialutformat program. Variationen mellan olika år är bland annat därför betydande.

Andelen elever med slutbetyg från individuellt program vid RGD/RGH är hög för samtliga målgrupper jämfört med gymnasieskolan generellt.

Det stora flertalet elever läser många kurser

För att förstå uppgifterna i tabell 3.3 bättre har utredningen bland annat studerat hur många betygsatta gymnasiepoäng eleverna hade i sina slutbetyg eller samlade betygsdokument när de lämnade RGD/RGH våren 2011 och hur stor andel av dessa som var minst godkända. Indirekt är det ett mått på mängden kurser eleverna studerat. Resultatet framgår av tabell 3.4.

Tabell 3.4 Betygsatta gymnasiepoäng för elever som gick ut RGD/RGH läsåret 2010/11, för behöriga respektive ej behöriga elever

	Betygsatta gymnasiepoäng	
	Totalt	varav med betyget IG
RGD		
– behöriga	2 640	210
– ej behöriga	1 885	390
RGH Hörsel		
– behöriga	2 550	160
– ej behöriga	2 150	235
RGH Språk		
– behöriga	2 530	155
– ej behöriga	1 830	170

Källa: Örebro kommun.

Av tabellen framgår att behöriga elever vid RGD/RGH lämnar utbildningen med vad som ser ut som en fullständig gymnasieutbildning. Med något undantag har dessa elever gått på nationellt eller specialutformat program. Vad som inte framgår av tabellen är att spridningen inte är särskilt stor. Endast enstaka av de behöriga eleverna har under 2 000 gymnasiepoäng, någon har så många som 3 000. Det finns enstaka behöriga elever med många kurser med betyget icke godkänt (IG). I genomsnitt har dock de behöriga eleverna få kurser med betyget IG.

Även flertalet av de elever som inte var behöriga till gymnasieskolans nationella eller specialutformade program har i många fall läst mellan 2 000 och 2 500 gymnasiepoäng när de lämnar utbildningen. Några har dock få poäng, vilket förklarar snitten.

Många elever uppnår behörighet och går över till nationellt program

Av de 126 elever som gick ut från RGD/RGH våren 2011 hade 42 startat sina studier på individuellt program för att senare under studierna, efter att ha blivit behöriga, ha gått över till nationellt eller specialutformat program. Det gäller elever från samtliga målgrupper för RGD/RGH och måste anses vara ett gott resultat.

Det finns också elever som har läst i stort sett en fullständig utbildning på nationellt eller specialutformat program, men ändå är kvar på individuellt program. Förklaringen är att de, trots att de läst in kurser från grundskolan, inte blivit godkända i någon eller några av de ämnen som behövs för att vara behörig till gymnasieskolans nationella program. Det är exempelvis vanligt att eleverna inte har nått målen i ämnet engelska från grundskolan.

Låga resultat på nationella prov

Resultaten på de nationella proven bekräftar bilden av att engelska är det ämne eleverna vid RGD/RGH har störst problem med. Nästan två tredjedelar av eleverna som genomfört de nationella proven i Engelska A under läsåret 2010/11 hade resultatet IG. Cirka en tredjedel hade G. Bara några enstaka elever hade VG eller MVG. För Engelska B ser resultaten bättre ut. Knappt en tredjedel hade IG, drygt en tredjedel hade G och knappt en tredjedel VG eller MVG. Att resultaten är bättre för Engelska B än för Engelska A beror troligen på att de elever som väljer att läsa Engelska B har lättare för ämnet. Som jämförelse kan nämnas att gymnasieskolan generellt har mycket goda resultat på de nationella proven i Engelska A och Engelska B. Våren 2011 nådde en stor del av eleverna betygen VG eller MVG, medan endast några få procent fick IG.

Även resultaten på Matematik A indikerar att matematik är ett ämne som är problematiskt för många elever på RGD/RGH. 45 procent av eleverna hade IG på provet, knappt 40 procent G och drygt 15 procent VG eller MVG. På provet i matematik B är resultaten bättre. Elevernas resultat fördelas lika mellan IG, G och VG. De elever som genomfört prov i Matematik C och Matematik D har samtliga fått minst G som resultat. I gymnasieskolan generellt hade våren 2011 en stor grupp, mellan 40 och 50 procent av eleverna beroende på prov, G på de nationella proven i mate-

matik. Andelen med IG varierade från cirka 20 procent till drygt 30 procent.

Mindre än en fjärdedel av eleverna på RGD/RGH har fått IG på provet i Svenska B, drygt 55 procent G och cirka 20 procent VG eller MVG. I gymnasieskolan generellt fick våren 2011 den absoluta merparten (70–80 procent) av eleverna betyget G eller VG på provet i Svenska B eller Svenska som andraspråk B. Mindre än tio procent fick betyget IG.

I genomsnitt ligger resultaten på de nationella proven vid RGD/RGH väsentligt lägre än nivån för betyget G. Många elever får också IG eller låga betyg i sitt slutbetyg eller betygsdokument för just de ämnen för vilka det ges nationella prov. Det kan bero på att de har svårigheter med just dessa ämnen. Det är naturligtvis också svårare att stämma av betygssättningen för ämnen för vilka nationella prov inte ges. Att eleverna har bättre betyg i andra ämnen förklarar nivån på den genomsnittliga betygspoängen som redovisats i tabell 3.3. Att betygsgenomsnittet gäller för elever som fått ut slutbetyg kan också ha betydelse.

3.4.2 Antalet studieår varierar mellan de olika elevgrupperna

Utbildningen vid RGD/RGH är som annan gymnasieutbildning tre år. För elever som behöver det bör enligt gymnasieförordningen utbildningstiden förlängas med ett år, ett beslut som ska fattas av Örebro kommun²¹.

Den absoluta merparten av eleverna vid RGD/RGH avslutar sin utbildning efter fyra år (se tabell 3.5). Andelen som går fyra år eller längre är högre för elever från individuellt program än för elever från nationellt eller specialutformat program.

Skillnaderna mellan de olika målgrupperna är påtagliga. Hälften av eleverna med hörselskada på nationellt eller specialutformat program vid RGH slutade efter tre år medan närmare 90 procent av eleverna vid nationellt eller specialutformat program vid RGD respektive RGH för elever med språkstörning slutade efter fyra eller fem år. Trots detta hade elever med hörselskada vid RGH de bästa betygsresultaten. Den långa studietiden vid RGD kan bidra till den höga andelen från nationellt eller specialutformat program som är behöriga till högskolan.

²¹ 10 kap. 7 § gymnasieförordningen (2010:2039).

Tabell 3.5 Antal skolår vid RGD/RGH för avgångselever läsåret 2010/11, antal elever

	Program nationellt/specialutformat			Individuellt			
	3 år	4 år	5 år	3 år	4 år	5 år	6 år
RGD	4	26	5	–	24	2	2
RGH							
– hörsleskada	13	9	4	3	2	1	–
– språkstörning	1	6	1	4	18	1	–
Samtliga	18	41	10	7	44	4	2
RGD/RGH	26 %	59 %	15 %	12 %	77 %	7 %	4 %

Källa: Örebro kommun.

Närmare 90 procent av de elever som avslutade sina studier från individuellt program vid RGD/RGH läsåret 2010/11 gjorde det efter fyra års studier eller mer. Endast några få elever slutade efter tre år. Att så många elever studerar länge vid individuellt program vid RGD/RGH kan vara en förklaring till den höga andelen som lämnar skolan med många gymnasiepoäng. Trots den långa studietiden är dock betygsgenomsnittet under godkänd nivå.

3.4.3 Hög frånvaro påverkar möjligheterna att nå målen

Den höga frånvaron vid RGD/RGH är ett problem som uppmärksammas i olika sammanhang, särskilt gäller det den höga ogiltiga frånvaron för vissa elevgrupper.

Örebro kommun har genomfört en kartläggning av frånvaron vid RGD/RGH läsåret 2010/11 och av vilken betydelse elevernas boendeform har för frånvaron (se tabell 3.6). Trots viss osäkerhet är resultaten intressanta²². De visar att den *samlade frånvaron* var hög för samtliga elevgrupper vid RGD/RGH, högst för elever vid RGD och lägst för elever med språkstörning vid RGH. Uppgifterna kan jämföras med att den samlade frånvaron varierade mellan 10 och 15 procent mellan kommunens olika gymnasieskolor

²² Det finns osäkerhetsfaktorer i mätningen bl.a. på grund av att den ogiltiga frånvaron rapporteras som ett genomsnitt (vilket gör att de enskilda individernas frånvaro kan skifta stort), att de skilda skolorna inte rapporterar på samma sätt (t.ex. kan APU ingå i viss mån i den samlade frånvaron) samt att elever vid de olika boendeformerna går i olika skolor.

vecka 38 år 2010²³. Uppgifterna för RGD/RGH är således två till tre gånger så höga.

Tabell 3.6 Samlad frånvaro respektive ogiltig frånvaro vid RGD/RGH läsåret 2010/11

Boendeform	Samlad frånvaro (%)			Ogiltig frånvaro (%)		
	RGD	RGH		RGD	RGH	
		– hörsel	– språk		– hörsel	– språk
Bor hemma ¹	29	19	21	13	6	7
Elevhem	29	29	27	13	11	9
Veckohem	22	21	20	5	6	5
Eget boende	32	33	30	20	19	11
Genomsnitt för samtliga	30	27	26	15	10	8

Källa: Örebro kommun.

1) Eleven bor hos föräldrar eller annan vårdnadshavare.

Problemet med *ogiltig frånvaro* vid RGD/RGH är även det störst för elever vid RGD medan elever med språkstörning har låg ogiltig frånvaro. Nivån för den ogiltiga frånvaron vid RGD/RGH kan jämföras med resultaten från Örebro kommuns mätning för gymnasieskolorna generellt som visade på en ogiltig frånvaro på mellan 5 och 6 procent.

Hög ogiltig frånvaro vid RGD/RGH är vanligast för elever i eget boende, särskilt för elever med hörselskada vid RGH och elever vid RGD. Flertalet elever i eget boende är äldre elever. Eftersom dessa elever ofta uppbär aktivitetsersättning är de oberoende av CSN:s beslut om bidrag.

Vad som inte framgår av tabellen är den stora spridningen mellan eleverna på RGD/RGH. På individuell nivå varierar den ogiltiga frånvaron från ingen frånvaro till nästan ingen närvaro alls. Vid mättillfället hade en så stor andel som 28 procent av eleverna vid RGD 20 procent ogiltig frånvaro eller mer. Detta är intressant med tanke på att det var gränsen för inrapportering av ogiltig frånvaro till CSN. Vid RGH översteg 16 procent av eleverna med hörselskada och 9 procent av eleverna med språkstörning denna gräns. Antalet elever från RGD/RGH anmälda till CSN var enligt

²³ Elever vid RGD/RGH ingick i undersökningen.

uppgift väsentligt lägre, dock något högre än för gymnasieskolan generellt. Under läsåret 2009/10 fick knappt fyra procent av samtliga gymnasieelever i riket med studiebidrag detta indraget av CSN på grund av ogiltig frånvaro.

Av en undersökning²⁴ med elevintervjuer framkommer att skolka är socialt accepterat och snarast ett förväntat beteende bland elever vid RGD/RGH. Författarna konstaterar att det inte tycks vara normbrytande att skolka. Samtidigt finns elever som uttrycker en önskan om förändring, inte minst då skolket påverkar undervisningen. Skälen som eleverna uppger för att skolka är flera – man hakar på kompisarna (förväntat beteende), prioriterar fritiden, ny familj, nya vänner, det ställs för låga krav i skolan, man är van att ”få allt serverat”, skoltrötthet, bristande teckenspråkskompetens hos lärarna, långa håltimmar, tråkigt kärnämne sent på dagen, brist på utmaningar etc. Eleverna uppger också att det är för lätt att skolka. Vuxna – i skolan, på boendet och föräldrar – reagerar inte tillräckligt tydligt. Samarbetet mellan skola och boende/hem är svagt enligt författarna. Att utbildningen för många elever är planerad för fyra år ger också möjlighet att skjuta skolarbetet på framtiden.

Skolorna uppger att de arbetar för att komma till rätta med problemet med ogiltig frånvaro bl.a. genom motivationssamtal mellan undervisande lärare och elev, mentorssamtal, kontakt med hemmen och upprättande av åtgärdsprogram.

Även om andelen elever som får sitt studiebidrag indraget av CSN inte är så hög måste frånvaron, och särskilt den ogiltiga frånvaron, vid RGD/RGH anses vara ett problem som påverkar elevernas möjlighet att nå målen för utbildningen. Det är också orimligt om konsekvensen av att elever ges möjlighet att studera ett fjärde år för att nå målen för utbildningen i stället blir en hög andel ogiltig frånvaro.

²⁴ Norberg, Yström, Brunnberg (2008), *Vi är en grupp fast två ändå. Om döva och hörsel-skadade elevers erfarenheter av Riksgymnasiet.*

3.4.4 Avbrott sker av olika anledningar

Även om avbrott alltid måste betraktas som misslyckanden är förekomsten av avbrott vid RGD/RGH inte anmärkningsvärt stor om man jämför med gymnasieskolan generellt. Av de uppgifter utredningen fått från två av de skolor som bedriver utbildning för RGD/RGH i Örebro har i genomsnitt 5,5 procent av eleverna vid dessa skolor avbrutit sina studier de senaste åren. Enligt Skolverket²⁵ hoppar drygt tio procent av eleverna av gymnasieskolan under första och andra läsåret. Uppgifterna för RGD/RGH indikerar en nivå som är mindre än hälften så hög.

Av de dryga 50 elever som avbrutit sina studier vid de båda skolorna under senare år har fyra femtedelar gjort det utan betyg i annat än ett begränsat antal ämnen, med godkända betyg i ännu färre ämnen. Övriga elever har avbrutit studierna efter ganska långt gångna gymnasiestudier, i vissa fall med dittills uppnådda goda resultat. Det är svårt att veta hur eleverna gått vidare. Eleverna kan ha valt att slutföra studierna på en annan skola eller inom den kommunala vuxenutbildningen. För den stora gruppen med mycket svaga resultat är dock risken stor att det handlar om verkliga avhopp från gymnasiestudierna.

3.4.5 Vad händer efter RGD/RGH?

Liksom för andra finns olika alternativ för eleverna när de lämnat gymnasieskolan. De kan läsa vidare, arbeta eller inte göra något alls. Trots svårigheter att hitta relevanta underlag har utredningen, liksom för eleverna från den Rh-anpassade utbildningen, sökt få en bild av vad som händer efter att eleverna lämnat RGD/RGH.

Många elever från RGD/RGH läser vidare i någon form

Andelen elever från RGD/RGH som läser vidare efter gymnasieskolan är förhållandevis hög. Det framgår av att 43 procent av samtliga elever som slutade RGD/RGH åren 2007–2009 senare har fått studiemedel från CSN (se tabell 3.6). Av elever som hade slutbetyg har nästan hälften fått studiemedel.

²⁵ *Studieresultat i gymnasieskolan – en statistisk beskrivning av ofullständiga gymnasiestudier* (Skolverkets aktuella analyser 2008).

Tabell 3.7 Elever som slutat RGD/RGH åren 2007–2009 och senare fått studiemedel från CSN

	Antal	Andel (%)	Antal veckor (spridning)
Elever som fått studiemedel			
– samtliga ¹	125	43	1– 175
– elever med slutbetyg från RGD/RGH ²	112	48	1– 175
Elever som fått studiemedel för eftergymnasiala studier			
– samtliga ¹	88	30	1– 175
– elever med slutbetyg från RGD/RGH ²	83	35	1– 175

Källa: CSN.

1) 293 elever

2) 235 elever

Knappt en tredjedel av samtliga elever som gick ut RGD/RGH under perioden har fått studiemedel för eftergymnasiala studier²⁶, medan drygt en tredjedel fått det av de som hade slutbetyg när de slutade RGD/RGH. Några elever har således kompletterat sina betyg och tagit ut slutbetyg senare. Någon exakt jämförelse med det totala elevkollektivet kan inte göras för dessa uppgifter. Det kan ändå nämnas att 25 procent av eleverna som gick ut gymnasieskolan med slutbetyg läsåret 2008/09 gick över till högskolan första läsåret efter att de lämnat gymnasieskolan. 35 procent av de som gick ut läsåret 2007/08 hade börjat högskolestudier senast andra året och 42 procent av de som gick ut läsåret 2006/07 hade gjort det senast tredje året efter de lämnat gymnasieskolan.

Uppgifterna indikerar att övergången till högre utbildning från RGD/RGH är relativt jämförbar med gymnasieskolan som helhet. Studerar man uppgifterna noggrannare visar det sig emellertid att andelen elever i underlaget från RGD/RGH som hittills läst en mer omfattande utbildning är begränsad. Exempelvis har 37 procent av de 111 elever som gick ut RGD/RGH år 2007 fått studiemedel för eftergymnasiala studier. Endast 16 procent har dock fått studiemedel för två års studier eller mer. Uppgifter saknas om vilken studief framgång eleverna från RGD/RGH har som läser vidare på eftergymnasial utbildning.

²⁶ Med eftergymnasiala studier avses utbildningar som tillhör avdelning B i bilaga till studie-stödsförordningen (2000:655).

De elever som fått studiemedel för studier som inte är på eftergymnasial nivå har sannolikt läst vidare inom den kommunala vuxenutbildningen eller vid folkhögskola. Det handlar ofta om kortare utbildningar på 20 eller 40 veckor. Utbildningslängden för denna grupp varierar mellan 1 och 75 veckor.

Etablering på arbetsmarknaden

För att få en uppfattning om elevernas etablering på arbetsmarknaden har vi begärt uppgifter från Skatteverket om inkomst av tjänst för elever från RGD/RGH för inkomståret 2010. Uppgifterna avser personer som genomgått gymnasieutbildning vid RGD/RGH med avgångsår 2007–2009 (se tabell 3.8). År 2010 låg garantiersättningen i aktivitetsersättningen för ungdomar i relevanta åldersgrupper mellan 89 040 kronor och 95 400 kronor. Man bör följaktligen kunna utgå från att en stor andel av noteringarna i det spannet handlar om att den tidigare eleven vid RGD/RGH uppbär aktivitetsersättning.

Tabell 3.8 Inkomst av tjänst för ungdomar från RGD/RGH samt inkomst av tjänst för samtliga ungdomar i motsvarande ålder

Inkomst av tjänst inkomståret 2010 för ungdomar från RGD/RGH med avgångsår 2007–2009			Inkomst av tjänst inkomståret 2009 för ungdomar 20–24 år	
Inkomst (kronor)	Antal	Andel	Inkomst (tkr)	Andel
< 89 000	115	39 %	< 80	40 %
89 000–95 400	25	9 %	80–119	14 %
95 401–199 000	95	33 %	120–199	20 %
> 199 000	57	20 %	≥ 200	26 %
Totalt	292	100 %	Totalt	100 %

Källa: Skatteverket för ungdomar från RGD/RGH samt SCB i övrigt, utredningens bearbetning.

Kommentar: Andelen är beräknad utifrån de elever för vilka det varit möjligt att få uppgifter om årsinkomst 2010.

Vad gäller de 285 elever som lämnade gymnasieskolan mellan 2007 och 2009 efter utbildning vid RGD/RGH indikerar uppgifterna således att högst nio procent får hel aktivitetsersättning. Drygt hälften av de tidigare eleverna bedöms ha arbete motsvarande minst deltid. Om detta sker med exempelvis lönebidrag eller inte går inte att utläsa av uppgifterna. En av fem har en inkomst som närmast indikerar att de har ett heltidsarbete, men en månadsinkomst på

minst 16 500 kronor. I den gruppen finns ungdomar med drygt 300 000 kronor i årsinkomst 2010. Två tredjedelar av de tidigare eleverna som har en lägre årsinkomst än garantiersättningen i aktivitetsersättningen har eller har haft studiemedel från CSN åren efter att de lämnade gymnasieskolan och har således studerat eller studerar.

Utan möjlighet till direkta jämförelser kan ändå konstateras att inkomstfördelningen för ungdomar från RGD/RGH påminner mycket om den för ungdomar generellt. Den största skillnaden är att en lägre andel av ungdomarna från RGD/RGH har inkomster över 200 000 än för samtliga ungdomar i åldersgruppen 20–24 år. Den registrerade arbetslösheten för samtliga ungdomar i samma åldersgrupp var 20 procent 2010.

3.4.6 Utbildningens organisering

Utbildningens organisering har betydelse för kvaliteten i verksamheten. Det handlar bland annat om eleverna får tillgång till den utbildning de önskar och har behörighet till, hur eleverna organiseras i grupper och i vilken utsträckning utbildningen vid RGD/RGH samordnas med Örebro kommuns gymnasieskola i övrigt.

Brett utbud av program

Verksamheten vid RGD/RGH är lokalintegrerad vid fyra av Örebro kommuns gymnasieskolor. De olika gymnasieskolorna erbjuder olika program och inriktningar. Alla skolor erbjuder introduktionsprogram (för elever mottagna före höstterminen 2011 individuella program).

Att en så låg andel som 37 procent av eleverna som går på RGD/RGH innevarande läsår var behöriga till nationellt program när de ansökte om utbildningen²⁷ påverkar fördelningen av elever på program. Läsåret 2011/12 går mindre än hälften av eleverna på nationellt eller specialutformat program (se tabell 3.9), vilket kan jämföras med nästan 90 procent för den kommunala gymnasieskolan i riket som helhet²⁸. Av tabellen framgår också att variationen är stor

²⁷ Se tabell 3.2.

²⁸ I tabellen och i jämförelsen har elever som går i gymnasieskolan enligt Lpf94 och elever som går första året i den reformerade gymnasieskolan slagits samman. Det är inte helt korrekt att på detta sätt likställa programstrukturen i gymnasieskolan från 94 med den reformerade gymnasieskolan. Med tanke på att resultatet för RGD/RGH skiljer sig så väsentligt från gymnasieskolan generellt bedömer utredningen att en uppdelning på elever i år 1 och elever i övriga årskurser inte är nödvändig.

mellan de olika elevgrupperna. Andelen på nationellt program är högst för elever med hörselskada vid RGH och lägst för elever med språkstörning vid RGH.

Tabell 3.9 Fördelning av elever på nationella program/specialutformade program respektive individuella program/introduktionsprogram, läsåret 2011/12

	RGD	RGH		Samtliga
		Hörselskada	Språkstörning	
Nationellt program/ specialutformat program	46 %	69 %	17 %	47 %
Individuellt program/ introduktionsprogram	54 %	31 %	83 %	53 %

Källa: Örebro kommun.

Enligt skolledningen kommer nästan alla elever in på det program som de söker vid RGD/RGH, under förutsättning att de är behöriga till utbildningen. De elever som började hösten 2011 återfinns på elva av den reformerade gymnasieskolans 18 nationella program. Samhällsvetenskapsprogrammet är det absolut vanligaste nationella programmet läsåret 2011/12.

Enligt gymnasieförordningen får utbildning vid RGD/RGH som är utformad för en grupp elever anordnas särskilt som utbildning för elever med dövhet eller hörselskada om antalet elever är minst fyra²⁹. Detta innebär att program till vilka endast någon eller några elever söker inte kommer till stånd. Det finns dock exempel på att elever som är ensamma om att vilja läsa en speciell inriktning på ett program kan göra detta genom att eleven får läsa de gymnasiegemensamma ämnena i liten undervisningsgrupp tillsammans med elever från RGD/RGH och yrkesämnen tillsammans med normalhörande elever, eventuellt med teckenspråkstolk.

De elever som saknar behörighet tas från och med hösten 2011 emot på introduktionsprogram, vid RGD/RGH främst på yrkesintroduktion. Elever som går på yrkesintroduktion fördelas enligt uppgift från kommunen på de olika gymnasieskolorna efter vilket

²⁹ 10 kap. 3 § gymnasieförordningen (2010:2039). Bestämmelsen avser utbildning på nationella program, nationella inriktningar och särskilda varianter samt introduktionsprogram i form av programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion.

nationellt program de önskar komma in på om de senare uppnår behörighet.

Små undervisningsgrupper

Enligt skolorna varierar gruppstorlekarna vid RGD/RGH i de flesta fall mellan 4 och 8 elever. Det finns också grupper med upp till 10 elever. Enligt en skola är genomsnittet sex elever per undervisningsgrupp.

Elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet eller språkstörning har ofta behov av undervisning i små grupper. För elever med hörselskada är det till exempel viktigt att kunna se sina kamrater. Det tekniska stödet i klassrummet för elever med hörselskada begränsar också gruppstorleken. Samtidigt kan alltför små grupper skapa kvalitetsproblem. Det behövs en tillräckligt stor grupp för att det ska vara möjligt att få till en tillräcklig interaktion mellan eleverna i klassrummet. Eleverna har påpekat att de upplever grupperna som för små³⁰. Även i Skolinspektionens riktade tillsyn av specialskolorna³¹ uppmärksammas att små undervisningsgrupper ofta leder till för lite interaktion i klassrummet mellan elever. De behöver samtala, diskutera, berätta, förklara, presentera och ”föreläsa”. Eleverna vid RGD/RGH pekar också på att undervisningen blir väldigt sårbar när grupperna är så små. Är man bara fyra elever räcker det att några är sjuka eller frånvarande av annan anledning för att ”gruppen” ska bestå av en eller två elever.

3.4.7 Personal och personaltätthet

Lärare utgör majoriteten av personalen vid RGD/RGH. Därutöver finns bland annat elevassistenter och teckenspråkstolkare.

³⁰ Seminarium *Framtidens gymnasieskola* (2011-08-08), anordnat av Sveriges Dövas Ungdomsförbund i samverkan med RGD/RGH.

³¹ Skolinspektionen (2010), Rapport riktad tillsyn (dnr. 40-2010:406).

Lärartätheten är hög

Hösten 2011 var lärartätheten i genomsnitt 23,4 lärare per 100 elever vid RGD/RGH. Detta kan jämföras med gymnasieskolan i Örebro kommun som hade 8,8 lärare eller riksgenomsnittet för gymnasieskolan på 8,1 lärare per 100 elever läsåret 2010/11. Lärartätheten vid RGD/RGH varierade samma år mellan de olika gymnasieskolorna, från knappt 20 lärare till knappt 27 lärare per 100 elever. Lärartätheten var lägst vid den skola som främst har högskoleförberedande program.

Lärarna som är anställda vid RGD/RGH undervisar på flera av skolorna i stort sett endast elever inom riksgymnasiet. På främst en av skolorna förekommer dock blandtjänster. I dag finns en ambition om att fler lärare ska undervisa både på RGD/RGH och i övriga gymnasieskolan, bland annat därför att det ökar förutsättningarna för att integrera verksamheten och ger lärarna referensramar vid bedömning av nivån på undervisning och studieresultat.

I vissa kärnämnen saknas behöriga lärare vid RGD/RGH. I dessa fall undervisas eleverna av lärare från den reguljära gymnasieskolan. Undervisningen sker då via tolk om det behövs. Undervisning av behöriga lärare med god kompetens i teckenspråk är den bästa lösningen för de elever som har teckenspråk som undervisningsspråk.

Lärarna uppges ha goda möjligheter till fortbildning i specialpedagogik. Man har nu haft en satsning där 10-12 lärare har getts möjlighet att studera specialpedagogik. Enligt skolledningen har uppskattningsvis 80–85 procent av lärarna som undervisar på RGD teckenspråkskompetens, återigen med undantag för en av skolorna med många ämnen där undervisning i vissa fall måste ske med tolk.

Endast vissa elever har elevassistent

Behovet av elevassistenter är inte stort vid RGD/RGH. Mindre än tio procent av samtliga elever vid RGD/RGH bedöms ha behov av elevassistent i skolan, vissa på heltid och andra på deltid. Elevassistenterna arbetar i normalfallet mot flera elever eller som stöd i gruppen.

Teckenspråkstolkar

Vid undervisning med tolk finns en risk att information går förlorad eller misstolkas. Att tolka undervisning ställer stora krav på kunskaper i de ämnen man tolkar. Att riksgymnasiet har sex egna tolkar, två per skola, som känner eleverna och lär sig ämnena ger därför enligt skolledningen ett bättre resultat än om inhyrda tolkar skulle använts.

3.4.8 Anpassning, teknik och hjälpmedel

En viktig skillnad mellan verksamheten vid RGH och vad som ofta gäller för elever med hörselskada i den reguljära gymnasieskolan är den höga nivån på anpassning, bland annat i form av tekniska lösningar. Vid RGD/RGH finns en enhet för teknik och hjälpmedel med sex anställda, tre hörselenginjörer, två audionomer och en hörselpedagog.

Utgångspunkten för verksamheten är att det ska vara enkelt för elever med hörselskada att höra. Man arbetar därför för en bra akustisk miljö. En bra visuell miljö är också viktig för elever med hörselskada. Tekniskt används i huvudsak teleslingor. Eleverna kan med sina egna hörapparater höra kamrater och lärare. Lärarna använder trådlösa mikrofoner och eleverna har någon form av medhörningsmikrofon. Video och möjlighet att spela in ljud är också kopplade till slingorna. Den mesta tekniken är ny och inte äldre än fem år. En utfasning av den analoga hörseltekniken sker successivt till förmån för digital.

Skolan erbjuder hjälp med service om elevernas hörapparater går sönder. Eleverna kan få låna en likvärdig apparat under tiden den egna är på reparation. Skolans support samarbetar med Audiologiska kliniken i Örebro som bland annat hjälper till med läkartider, tillverkning av insatser, hjälpmedel i boendet m.m.

3.4.9 Elever om utbildningen vid RGD/RGH

Av en rapport³² med elevintervjuer framgår att elever vid RGD/RGH är nöjda med utbildningens kvalitet och de valmöjligheter som står till buds. De menar dock att lärarna har för låga förväntningar på eleverna och att studietakten är för låg. Undervisningsgrupper som är blandade med elever som går ett nationellt program och elever som går individuellt program påverkar också nivån på undervisningen, menar man. Liknande synpunkter framfördes vid ett seminarium³³ med ungdomar från RGD/RGH hösten 2011. Eleverna menade bland annat att elever med bättre studieförutsättningar får vänta på dem för vilka det tar längre tid, trots att små undervisningsgrupper egentligen borde möjliggöra en individuellt anpassad utbildning.

Vid seminariet framfördes också synpunkter på bristande integrering mellan elever, såväl mellan elever på RGD och RGH som mellan elever vid RGD/RGH och övriga elever vid Örebro kommuns gymnasieskolor.

3.5 Förslag om en tvåspråkig riksgymnasieutbildning

De trender som kan iakttagas i specialskolans elevutveckling och elevutvecklingen vid RGD/RGH gör det tydligt att RGD/RGH står inför stora förändringar. Utvecklingen av elevgrupperna måste som utredningen ser det få konsekvenser både för hur målgruppen för RGD/RGH definieras och för hur verksamheten organiseras i framtiden.

3.5.1 Rätt till den riksrekryterande utbildningen regleras i skollagen

Utredningens förslag: Det ska framgå av skollagen att ungdomar som tillhör målgruppen för den riksrekryterande gymnasieutbildningen för vissa elever med dövhet, hörselskada,

³² Norberg, Yström, Brunberg (2008), *Vi är en grupp fast två ändå. Om döva och hörselskadade elevers erfarenheter av Riksgymnasiet.*

³³ Seminarium *Framtidens gymnasieskola* (2011-08-08), anordnat av Sveriges Dövas Ungdomsförbund i samverkan med RGD/RGH.

dövblindhet och språkstörning har rätt till utbildningen. Även målgrupp och antagning m.m. ska regleras i skollagen och inte som nu i gymnasieförordningen.

Till skillnad från vad som gäller för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen framgår inte rätten till gymnasieutbildning vid RGD/RGH explicit av lagstiftningen. För den Rh-anpassade utbildningen är bland annat rätten till utbildningen, målgruppen och antagning reglerat i skollagen³⁴. Vidare finns för den Rh-anpassade utbildningen en bestämmelse om att beslut i frågor om antagning och andra frågor om rätt till Rh-anpassad utbildning kan överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd³⁵.

För RGD/RGH har villkoren för utbildningen fram till den 1 juli 2011 överhuvudtaget inte reglerats i skollagen. Frågor om målgrupp, mottagande och urval m.m. har i stället reglerats och regleras fortfarande i gymnasieförordningen³⁶. Från och med 1 juli 2011 finns i skollagen (2010:800) en ny bestämmelse om att regeringen får meddela föreskrifter om utbildning i gymnasieskolan för elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet eller språkstörning³⁷, dvs. om utbildning vid RGD/RGH.

Utredningen kan inte se att det finns något skäl för varför regelverket skiljer sig på detta sätt mellan den Rh-anpassade utbildningen och RGD/RGH. Det gör reglerna svårtolkade och otydliga. Att målgruppen och bestämmelser om antagning i det ena fallet definieras i lag, i det andra i förordning skapar en upplevelse av att bestämmelserna har olika dignitet.

Rätten till utbildningen bör enligt utredningen framgå lika tydligt av regelverket för ungdomar som tillhör målgruppen för den rikskryterande gymnasieutbildningen för vissa elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet och språkstörning som för ungdomar som tillhör målgruppen för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen. Att i skollagen tydliggöra att vissa ungdomar som i dag tillhör målgruppen för RGD/RGH ska ha rätt till sådan utbildning ligger dessutom i linje med vad Sverige ställt sig bakom i olika internationella överenskommelser och konventioner³⁸. Bland annat

³⁴ 15 kap. 35–40 §§ skollagen (2010:800).

³⁵ 15 kap. 38 § och 28 kap. 17 § skollagen (2010:800).

³⁶ 9 kap. gymnasieförordningen (1992:394) och fr.o.m. 1 juli 2011 10 kap. gymnasieförordningen (2010:800).

³⁷ 15 kap. 9 § andra stycket skollagen (2010:800).

³⁸ Se bilaga 3.

FN:s standardregler för personer med funktionsnedsättning slår fast att elever med dövhet och dövblindhet har speciella behov av kommunikation och att deras utbildning därför kan tillgodoses bättre i specialskolor, specialklasser eller i speciella enheter i vanliga skolor³⁹.

Mot denna bakgrund föreslår vi att det ska framgå av skollagen att ungdomar som tillhör målgruppen för den riksrekryterande gymnasieutbildningen för vissa elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet och språkstörning har rätt till utbildningen. Förslaget innebär även att målgrupp och rätt till utbildning m.m. ska regleras i skollagen på motsvarande sätt som för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen, och inte som nu i gymnasieförordningen.

Utredningen bedömer inte att detta förslag i sig får några konsekvenser för antagningen till utbildningen. Skälet till detta är att den bestämmelse som ger regeringen bemyndigande att utfärda bestämmelser om utbildningen redan har lett till att Skolväsendets överklagandenämnd har prövat beslut om mottagande mot bakgrund av målgruppsstillhörighet⁴⁰. Detta har inte skett tidigare. Möjligheten att få målgruppsstillhörigheten prövad ställer dock krav på en tydligare definition av målgruppen för den riksrekryterande gymnasieutbildningen i Örebro.

3.5.2 Tydligare målgrupp och ett mer samlat uppdrag

Utredningens förslag: Ungdomar med dövhet och hörselskada som har behov av en teckenspråkig undervisningsmiljö, ungdomar med grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation samt ungdomar med dövblindhet ska tas emot vid riksgymnasiet. Mottagandet ska ske till det tvåspråkiga riksgymnasiet (RgT) och inte som i dag till antingen RGD eller RGH.

En rätt för ungdomar som tillhör en viss målgrupp att tas emot vid en utbildning ställer krav på att målgruppen är tydligt definierad i bestämmelserna. Detta är inte fallet med nuvarande bestämmelser för RGD/RGH.

³⁹ Socialdepartementet, *Standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet*.

⁴⁰ Skolväsendets överklagandenämnds beslut (2011-10-03), dnr. 2011:175.

Utredningen föreslår att ungdomar med dövhet eller hörselskada ska tillhöra målgruppen för den riksrekryterande gymnasieutbildningen om de har behov av en teckenspråkig undervisningsmiljö, dvs. en miljö med både teckenspråk⁴¹ och talad svenska. Behovet av teckenspråk kan som för elever vid specialskolan vara mer eller mindre uttalat för elever med hörselskada. Utbildning ska som i dag ges på både teckenspråk och på talad svenska med tekniskt stöd. Ungdomar med grav språkstörning ska tas emot om de är beroende av teckenspråk för sin kommunikation. Ungdomar med dövblindhet är en liten grupp med särskilda behov av anpassning. Här har riksgymnasiet särskild kompetens och ungdomarna ska därför tillhöra målgruppen för den riksrekryterande utbildningen oavsett om de använder teckenspråk i undervisningen eller inte.

Förslaget innebär ett förtydligande av målgruppen med avseende på ungdomar med hörselskada respektive ungdomar med grav språkstörning. Ett motiv för detta är att den rätt som föreslås för målgruppen bör gälla utbildning som eleverna inte alltid kan få del av i hemkommunen, i det här fallet utbildning i en tvåspråkig miljö med teckenspråk och talad svenska. Förslaget innebär samtidigt en möjlighet att samla och utveckla verksamheten kring den tvåspråkiga miljön.

Dagens uppdelning av elever på antingen RGD eller RGH blir successivt mer och mer otidsenlig. Andelen elever som har både talad svenska och teckenspråk som undervisningsspråk ökar vid de statliga specialskolorna. Vi föreslår mot denna bakgrund att bestämmelserna för den riksrekryterande gymnasieutbildningen inte ska styra mottagandet av eleverna till antingen RGD eller RGH på det sätt som sker i dag, utan att eleverna ska tas emot vid den tvåspråkiga gymnasieutbildningen (RgT). Vid ovan nämnda seminarium⁴² efterfrågade eleverna en ökad samverkan mellan RGD och RGH. Eleverna menade att det ska vara möjligt att få viss undervisning på svenska och teckenspråk samtidigt, dock inte av samma lärare, och att det i övrigt ska vara möjligt för eleven att välja att läsa vissa kurser på teckenspråk och andra på talad svenska.

⁴¹ Med teckenspråk avses svenskt teckenspråk, inte alternativ och kompletterande kommunikation (AKK).

⁴² Seminarium *Framtidens gymnasieskola* (2011-08-08), anordnat av Sveriges Dövas Ungdomsförbund i samverkan med RGD/RGH.

Elever med hörselskada

Formuleringen av målgruppen vad gäller ungdomar med dövhet och hörselskada skiljer sig från delbetänkandets förslag till målgrupp för specialskolan. Där föreslås att barn eller elever som är döva eller hörselskadade ska tas emot i specialskolan om de har behov av en anpassad undervisningsmiljö⁴³. Av författningskommentaren framgår att för barn som är döva eller hörselskadade inryms i uttrycket "anpassad undervisningsmiljö" tvåspråkighet i den teckenspråkiga miljö som specialskolan ska erbjuda. Utredningen har valt att i detta förslag tydliggöra redan i lagen att målgruppen ska ha behov av en tvåspråkig miljö, dvs. en miljö med både teckenspråk och talad svenska. Skälet till detta förtydligande är att det måste betraktas som angeläget att den resurs som den riksrekryterande utbildningen representerar riktas till de elever som verkligen har behov av den. Utredningen har identifierat att det på gymnasienivå kan finnas risk för att grupper som utbildningen inte är avsedd för söker sig till riksgymnasierna. Det kan handla om att ungdomar i den åldern gärna flyttar hemifrån och då väljer utifrån andra motiv än tillgången till den teckenspråkiga miljön. Vidare kan också tillgången till plats i ett riksgymnasium göra att eleven kommer in på ett program den inte haft möjlighet att komma in på i hemkommunen. Det finns alltså risk för att andra faktorer än den tvåspråkiga miljön kommer att påverka söktrycket och att målgruppen då i praktiken blir större än den som utbildningen är tänkt för.

Genom utredningens förslag kommer vissa ungdomar med lättare hörselskada som i dag tas emot vid RGD/RGH inte tas emot vid RgT. Det är vår uppfattning att hemkommunen ska kunna erbjuda ungdomar med hörselskada gymnasieutbildning på talad svenska med tekniskt stöd och andra nödvändiga anpassningar. Ungdomar med hörselskada är en stor målgrupp, där det absoluta flertalet inte får sin utbildning vid RGD/RGH.

Att erbjuda en anpassad skolmiljö som gör det möjligt för en elev med hörselskada att vara delaktig i undervisningen är dock inte en okomplicerad uppgift. I rapporten *Att höra i skolan – om hörsel teknik i undervisningen. Förutsättningar och möjligheter*⁴⁴ konstateras

⁴³ 7 kap. 6 § andra stycket i författningsförslaget SOU 2011:30.

⁴⁴ Arne Gustafsson (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2009), *Att höra i skolan – om hörsel teknik i undervisningen. Förutsättningar och möjligheter*.

att pedagogik, akustik och teknik måste samspela för att ge optimala förhållanden för inläring. Av olika studier som refereras i rapporten framgår att kommunerna och skolorna ofta brister i att åtgärda den akustiska miljön för integrerade elever (avser i de flesta fall grundskolan, men slutsatserna är sannolikt minst lika relevanta för gymnasieskolan). Även med god akustik och en väl fungerande teknik behövs särskilda kunskaper hos lärare och övrig personal för att elevens studiesituation ska bli bra. Till exempel behövs rutiner för att eleven ska få det stöd den behöver och för att läraren ska tillförsäkra sig om att budskapet har gått fram.

Trots de brister som finns, eller kanske just på grund av att de är så uppenbara, bedömer utredningen att det finns förutsättningar att erbjuda en elev med hörselskada utbildning i gymnasieskolan i hemkommunen eller dess samverkansområde. Kunskapen om vad som behöver anpassas finns om såväl pedagogik, akustik som teknik. Det är dock en viktig roll för staten att stödja skolhuvudmännen så att de får tillgång till denna kunskap. Behovet av samordning mellan olika aktörer är påtagligt. Utredningen återkommer till detta i kapitel 8 om statligt stöd till kommunala och fristående huvudmän.

Utredningen ser slutligen inget hinder för att Örebro kommun i framtiden tar emot ungdomar med hörselnedsättning som inte tillhör målgruppen för RgT till hörselklasser i sin gymnasieskola, i första hand med regional upptagning. Det måste dock i så fall ske efter överenskommelser med ungdomarnas hemkommuner och inte som del av riksgymnasieverksamheten. Vad gäller regional verksamhet hänvisas även här till kapitel 8.

Elever med grav språkstörning

Utredningen bedömer att de behov den ganska stora grupp ungdomar med grav språkstörning har ska vara möjliga för en huvudman att möta i elevens hemkommuns skola, i samarbete med annan huvudman eller genom en regional lösning. Det handlar om ambition och kunskap. Staten har genom Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) en viktig uppgift i att stödja skolhuvudmännen med sådan kunskap. För att stimulera utvecklingen av anpassade utbildningsmiljöer för elever med grav språkstörning lokalt och regionalt föreslås i det fortsatta en kraftfull satsning (se vidare kapitel 8).

För ungdomar med språkstörning innebär utredningens ställningstagande en förändring i förhållande till dagens situation. Tillämpningen av bestämmelserna om elever med språkstörning innebär som nämnts ovan en mycket stor målgrupp. De ungdomar med språkstörning som i dag tas emot vid RGD/RGH behöver inte insatser av samma slag som döva, som förordningen föreskriver, utan har behov av en utbildning anpassad till just deras språkstörning. Vi tolkar *samma behov som döva* som att ungdomarna ska ha behov av teckenspråk⁴⁵. Att de behöver anpassad undervisning i liten grupp kan enligt utredningens uppfattning inte tolkas in i formuleringen att ha behov av insatser av samma slag som döva. Anpassad undervisning i liten grupp ska varje skolhuvudman kunna erbjuda ungdomar med funktionsnedsättning om eleven har behov av det. Det är också tveksamt om just anknytningen till RGD/RGH är den bästa lösningen för dessa elever.

Det är enligt utredningens uppfattning otillfredsställande att bestämmelserna och tillämpningen avviker på detta sätt. Utredningens förslag innebär i princip att de ursprungliga bestämmelserna ska tillämpas, dvs. att ungdomar med grav språkstörning ska tas emot vid RgT om de behöver teckenspråk för sin kommunikation. Det är viktigt att denna lilla grupp ungdomar får del av utbildning på teckenspråk. Vi delar i detta avseende bedömningen av utredningen om teckenspråkets ställning⁴⁶ att personer med språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation behöver insatser av samma slag som andra teckenspråkiga och föreslår därför denna målgrupp för RgT. För närvarande handlar det enligt Örebro kommun om ett par elever vid RGD.

Ett av motiven för utredningens förslag är som nämnts ovan att möjligheterna att kunna koncentrera nödvändiga utvecklingsinsatser vid RgT till en sammanhållen tvåspråkig miljö förbättras. Vi anser att det finns ett behov av att utveckla och fokusera riksgymnasieverksamheten för elever i behov av en tvåspråkig miljö med tillgång till teckenspråk. Bortsett från den lilla grupp ungdomar med språkstörning som har behov av teckenspråk i undervisningen har ungdomar med språkstörning andra behov än målgruppen för RgT.

⁴⁵ Med teckenspråk avses svenskt teckenspråk, inte alternativ och kompletterande kommunikation (AKK).

⁴⁶ SOU 2006:54, *Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning*.

Att så få av eleverna vid Hällsboskolan söker sig vidare till RGD/RGH beror sannolikt bland annat på att skolan arbetar med målsättningen att eleverna ska tillbaka till en skola i hemkommunen. Att en stor andel av eleverna vid Hällsboskolan kommer från Mälardalen pekar dessutom på att behovet av regionala lösningar kan vara större än behovet av riksrekrytering.

Utredningen utgår slutligen från att anmärkningen i avtalet om att en elev med språkstörning ska ha genomgått specialskolan för att tas emot vid utbildningen utgår för den målgrupp som återstår vid en översyn av avtalet. Det är länge sedan den följdes och det innebär en bristande likvärdighet att låta den tidigare studiegången och inte behovet av utbildningen styra.

3.5.3 Teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne för elever som tillhör målgruppen för RgT

Utredningens förslag: Bestämmelserna om teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne som i dag avser utbildning för elever på RGD ska avse den framtida utbildningen vid hela RgT. Teckenspråk ska således förekomma som gymnasiegemensamt ämne på alla nationella program som anordnas vid RgT. Kurser i teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne ska få ersätta en eller flera kurser i studievägen, med undantag för kurser i svenska. I stället för svenska eller svenska som andraspråk och engelska ska elever vid RgT som gymnasiegemensamt ämne kunna läsa enligt de kursplaner som i dag benämns *svenska för döva* respektive *engelska för döva*. Besluten om detta ska fattas av rektorn.

Bestämmelserna om gymnasiegemensamma ämnen ska även få tillämpas för elever som tillhör målgruppen för RgT, men som går i en annan gymnasieskola.

Skolverket föreslås få i uppdrag att anpassa ämnes- och kursplanerna till RgT:s målgrupp och samtidigt ge dem i förhållande till målgruppen mer adekvata benämningar, t.ex. *svenska för teckenspråkiga* och *engelska för teckenspråkiga*.

Enligt nuvarande bestämmelser ska teckenspråk förekomma som gymnasiegemensamt ämne på alla nationella program som anordnas för elever med dövhet. Kurser i teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne får ersätta en eller flera kurser i studievägen för

elever med dövhet, dock med undantag för kurser i svenska. Beslut fattas av rektorn. I stället för svenska eller svenska som andraspråk får elever med dövhet som gymnasiegemensamt ämne läsa svenska för döva respektive engelska för döva.⁴⁷ Bestämmelserna avser utbildning på RGD.

För elever med hörselskada får teckenspråk anordnas som annat ämne än gymnasiegemensamt ämne, om eleven har behov av det och vill delta i kurserna. Kurser i teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne får ersätta en eller flera kurser i studievägen för hörselskadade elever, dock med undantag för kurser i svenska. Beslut fattas av rektorn.⁴⁸ Bestämmelserna avser utbildning på RGH.

Bestämmelserna om teckenspråk utgår från dagens målgrupp för den riksrekryterande utbildningen vid Örebro kommuns gymnasieskola. Med de förslag till en mer flexibel tvåspråkig gymnasieskola som utredningen lämnat blir det inte nödvändigt med olika bestämmelser för olika målgrupper. Vi föreslår därför att bestämmelserna som i dag avser utbildning för elever på RGD ska gälla för den framtida utbildningen RgT. Det innebär att teckenspråk ska förekomma som gymnasiegemensamt ämne på alla nationella program som anordnas vid RgT samt att kurser i teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne ska få ersätta en eller flera kurser i studievägen, dock med undantag för kurser i svenska. I stället för svenska eller svenska som andraspråk och engelska ska elever vid RgT som gymnasiegemensamt ämne kunna läsa enligt kursplanerna *svenska för döva* respektive *engelska för döva*. Besluten om detta ska fattas av rektorn.

Utredningen konstaterar att de kursplaner som finns i teckenspråk och kursplanerna svenska för döva och engelska för döva är tillgängliga för hela gymnasieskolan. Vi föreslår att det dessutom ska vara möjligt för en annan skolhuvudman än den för RgT att låta en elev som har behov av teckenspråk i undervisningen läsa teckenspråk som gymnasiegemensamt ämne samt att få ersätta svenska eller svenska som andraspråk och engelska som gymnasiegemensamt ämne med kursplanerna *svenska för döva* respektive *engelska för döva*. Det är en fråga om likvärdighet att kommunala gymnasieskolor, regionala undervisningsgrupper eller en fristående gymnasieskolor inte är förhindrade att erbjuda en elev som har behov av teckenspråk denna möjlighet.

⁴⁷ 10 kap. 5 § gymnasieförordningen (2010:2039).

⁴⁸ 10 kap. 6 § gymnasieförordningen (2010:2039).

Utredningen konstaterar slutligen att benämningarna *svenska för döva* respektive *engelska för döva* inte längre är relevanta. Att en allt större andel barn får CI innebär att gruppen elever som i verklig mening kan anses ha en dövhet kommer att minska. Målgruppen för kursplanerna kommer därför att vara elever som använder teckenspråk i undervisningen på grund av dövhet, hörselskada, dövblindhet eller grav språkstörning. Vi föreslår att Skolverket ska få i uppdrag att anpassa ämnes- och kursplanerna till RgT:s målgrupp och samtidigt ge dem mer adekvata benämningar, exempelvis *svenska för teckenspråkiga* och *engelska för teckenspråkiga*.

3.5.4 Bestämmelsen om nödvändiga avvikelser från styrdokumentet tas bort

Utredningens förslag: Den särskilda bestämmelsen om att Skolverket får meddela föreskrifter om nödvändiga avvikelser från läroplanen, examensmålen, ämnesplanerna och poängplanen för nationella program tas bort.

Statens skolverk får enligt en särskild bestämmelse meddela föreskrifter om nödvändiga avvikelser från läroplanen, examensmålen, ämnesplanerna och poängplanen för nationella program i bilaga 3 till skollagen (2010:800) för utbildning vid RGD/RGH⁴⁹.

Enligt de uppgifter utredningen har fått från Skolverket finns inga sådana beslut utöver de ämnes- och kursplaner som är beslutade för teckenspråk för döva, svenska för döva och engelska för döva. Dessa kan dock användas av även andra gymnasieskolor än RGD/RGH. Dessutom finns ämnes- och kursplaner i teckenspråk för hörande.

Vi kan inte se att det finns behov av andra anpassningar av gymnasieutbildningen vid RgT än de ämnes- och kursplaner som redan beslutats, och som inte ska vara exklusiva för RgT, och föreslår därför att bestämmelsen tas bort. RgT bör vid behov av anpassning i stället använda de generella bestämmelserna för gymnasieskolan. Liksom för RgRh finns anledning att peka på de möjligheter som ges av gymnasieförordningens bestämmelse om individu-

⁴⁹ 10 kap. 4 § gymnasieförordningen (2010:2039).

ellt anpassat program⁵⁰. Enligt denna får en elevs utbildning avvika från vad som annars gäller för ett nationellt program genom att vissa kurser byts ut om

- utbildningen kan hänföras till ett nationellt program,
- kraven för examen från det aktuella programmet kan uppfyllas, och
- beslutet fattas före utgången av det andra läsåret.

Ett undantag från den andra strecksatsen gäller matematik, där den inledande kursen i matematik får bytas ut mot en annan inledande kurs i matematik. Beslut om att byta ut en viss kurs får inte fattas efter det att eleven påbörjat kursen.

3.5.5 Den särskilda bestämmelsen om förlängning av utbildningstiden tas bort

Utredningens förslag: Den särskilda bestämmelsen om att Örebro kommun får besluta om att förlänga utbildningstiden för elever på RGD/RGH för elever som behöver det tas bort. I stället ska de generella bestämmelserna i gymnasieförordningen (2010:2039) om förlängd undervisning tillämpas.

Enligt gymnasieförordningen bör utbildningstiden förlängas med ett år för elever som behöver det. Örebro kommun beslutar om sådan förlängning.⁵¹

Av redovisningen ovan framgår att en absolut majoritet av eleverna vid RGD/RGH läser utbildningen på fyra år. Vid utgången av läsåret 2010/11 gällde det nästan 60 procent av eleverna på nationella eller specialutformade program och närmare 80 procent av eleverna på individuellt program. Andelen var högre för elever på RGD och för elever med språkstörning på RGH än för elever med hörselskada på RGH.

Utredningen anser att det framtida RgT i så hög utsträckning som möjligt ska följa de bestämmelser som gäller för gymnasieskolan generellt. Elever som tillhör RgT:s målgrupp ska, om de

⁵⁰ 9 kap. 4 § gymnasieförordningen (2010:2039).

⁵¹ 10 kap. 7 § gymnasieförordningen (2010:2039).

behöver det, ha samma möjligheter till förlängd utbildning oberoende av om de studerar vid den riksrekryterande utbildningen eller om de studerar vid en annan gymnasieskola.

Skolhuvudmannen har möjlighet att besluta om längre utbildningstid än tre år genom att tillämpa de generella bestämmelserna om att huvudmannen får besluta att undervisningen på ett nationellt program för en elev får fördelas på längre tid än tre år, om eleven har läst ett reducerat program eller om det med hänsyn till elevens förutsättningar i övrigt finns särskilda skäl för det⁵². Utbildning på introduktionsprogram ska generellt följa en plan för utbildningen som beslutas av huvudmannen⁵³. Enligt vår uppfattning behövs inga ytterligare bestämmelser för att det ska vara möjligt att anpassa utbildningens längd vid RgT.

Liksom för den Rh-anpassade utbildningen bör beslut om förlängd studietid alltid grundas på en individuell bedömning. Inte alla elever har behov av fyra års studier för att nå målen för utbildningen. Att Örebro kommun och eleverna redan i dag gör en sådan bedömning framgår inte minst av att en relativt stor grupp på främst RGH slutar efter tre år. Det gäller främst elever som når målen för utbildningen. Det finns emellertid anledning att överväga studietiden mer flexibelt även för övriga elever. Elever som från början saknat behörighet till gymnasieskolan, men har förutsättningar att få ett slutbetyg eller en examen från gymnasieskolan, kan t.ex. behöva längre tid än fyra år för att slutföra sina gymnasiestudier. Förlängd studietid utöver tre år bör medges om förlängningen kan bidra till att eleven fullföljer eller i väsentlig utsträckning kommer längre i sin gymnasieutbildning.

3.6 Elevboende

Utredningens förslag: Det ska framgå av gymnasieförordningen att frågor om boende för elever vid RgT ska regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen.

⁵² 9 kap. 7 § gymnasieförordningen (2010:2039).

⁵³ 17 kap. 7 § första stycket skollagen (2010:800).

För elever vid RGD/RGH som vill och har behov av det ska enligt dagens bestämmelser Örebro kommun anvisa kost och logi. Kommunen ska även ansvara för att eleverna har tillgång till den hjälp i övrigt som föranleds av deras funktionsnedsättning.⁵⁴ Vad gäller finansiering av elevernas boende hänvisas till avsnitt 6.2.3.

Dagens elevboende i Örebro kommun

Örebro kommun erbjuder olika former av elevboenden för elever som inte kan bo hemma på grund av för långa avstånd. Den vanligaste formen är elevhem (kollektivboende). För elever som har behov av mer individuellt stöd finns möjlighet att bo i veckohemsfamilj. Som framgår av tabell 3.10 är antalet boende elever vid RGD/RGH högt. Totalt bor knappt 70 procent av eleverna vid RGD/RGH i antingen kollektivboende eller veckohem, dvs. i boende som kommunen anvisar. Därutöver finns elever som väljer att bo i eget boende. Det gäller främst de litet äldre eleverna.

Tabell 3.10 Boende elever¹ fördelade på boendeform augusti 2011

	RGD	RGH		Samtliga
		Hörselskada	Språkstörning	
Kollektivboende	103	83	51	237
Veckohem	4	13	12	29
Totalt	107	96	63	266

Källa: Örebro kommun.

1) Med boende elever avses här elever som bor på något av kommunen anordnat boende.

Kollektivboendet

Det finns flera elevhem eller kollektivhus där eleven bor i en egen lägenhet med kokmöjligheter, dusch och toalett. I husen finns även gemensamma utrymmen. Kollektivboendena är stora, med upp till 50 boende, vilket har fördelar enligt personalen. Kollektivboendena stänger endast på sommarlov, jullov, sportlov och påsklov. I övrigt är de öppna och bemannade dygnet runt med ungdomsassistenten.

⁵⁴ 10 kap. 11 § gymnasieförordningen (2010:2039).

Eleverna åker hem ganska ofta det första året för att sedan göra det alltmer sällan.

Våren 2011 fanns utöver enhetschef och administrativ personal tre områdeschefer, tre kockar och 41 ungdomsassistenter. Det gör att det gick knappt sex elever per ungdomsassistent. Personalen delar enligt kommunen ungdomarnas vardag och elevens kontaktperson fungerar som en länk till föräldrar och skola. I huvudsak har assistenterna följande uppgifter:

1. Praktiskt, pedagogiskt och socialt stöd utifrån elevernas och boendets behov (ekonomi, läxhjälp m.m.).
2. Professionella samtal med elever (kontaktmannaskap).
3. Uppföljning och nätverksbyggande med viktiga personer kring eleven (hem, skola och fritid).

Våren 2011 genomförde Örebro kommun en enkätundersökning bland de elever som bor på elevhemmen, som visade att en absolut majoritet av eleverna är nöjda eller mycket nöjda med sitt boende. Maten var den fråga där ungdomarnas åsikter gick mest i sär.

Även en tidigare genomförd undersökning⁵⁵ med elevintervjuer pekar på att eleverna i huvudsak är nöjda med boendet och personalen i boendet. Man får lära känna nya kompisar och kan göra skolarbete med klasskamrater på kvällen. Huruvida det är stökigt finns det litet olika åsikter om. Någon elev menar att det kan bli för mycket alkohol ibland, att det finns ett starkt grupptryck att festa. I diskussionsavsnittet menar författarna att elever på RGD generellt konsumerar mer alkohol än elever på RGH och att detta beror på att elever på RGD har mer pengar än elever på RGH.

Ansvariga för boendena upplever att eleverna trivs, mår relativt bra och bor kvar i hög utsträckning. Man menar att boendena inte längre är särskilt stökiga, men konstaterar att det kan förekomma hög musik och någon fest i bland. Detta ser man som naturliga inslag i tonåringars liv, något som kräver tidiga och tydliga insatser av personalen. Över tid har boendet utvecklats positivt, enligt personalen. Delvis är detta en konsekvens av att bidragssystemet har förändrats sedan 1990-talet då eleverna förfogade över väsentligt mer pengar än i dag. Fortfarande innebär det ett problem när

⁵⁵ Norberg, Yström, Brunnberg (2008), *Vi är en grupp fast två ändå. Om döva och hörsel-skadade elevers erfarenheter av Riksgymnasiet.*

eleverna uppnår en ålder som innebär att de kan få aktivitetsersättning. När elever som fortfarande går i skolan har väsentligt mer pengar än andra ungdomar i skolan leder det lätt till sociala problem.

Veckohem

Veckohemmen är familjeboenden med en eller två elever. Vissa elever bor i veckohem första läsåret för att det känns tryggare och att det är lättare att bli hemmastadd i Örebro om man bor i familj. Andra elever bor i veckohem för att de har fritidsintressen som går bättre att förena med att bo i familj. En elev som bor i veckohem måste åka hem varannan helg, då värdfamiljen inte har något ansvar.

Förslag till ändrad reglering

Utredningen ser inte något behov av att ändra villkoren för elevernas boende vid RgT i förhållande till dagens situation. Den anordnande kommunen ska som i dag ha ansvar att anordna boende för elever vid riksgymnasieutbildningen. Vi anser dock att detta är en fråga mellan staten och den anordnande kommunen som liksom för den Rh-anpassade utbildningen ska regleras i avtal. Vi föreslår därför att dagens bestämmelse i gymnasieförordningen ska ersättas med en bestämmelse om att frågor om boende för elever vid RgT ska regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen.

För eleverna innebär detta inte någon ändring eftersom det redan i dag är av bestämmelserna om Rg-bidrag som villkoren för elevboendet i anslutning till RGD/RGH framgår. Det kommer det att göra även för elever vid RgT (se vidare avsnitt 6.2.3).

Socialstyrelsen tillsynsansvar bör inte utökas till att omfatta boendet vid RGD/RGH

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) konstaterar i en redovisning till regeringen⁵⁶ att lagstiftningen inte är enhetlig och logisk mellan den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen och den riksrekryterande gymnasieutbildningen vid RGD/RGH. Som ett exempel nämns att Socialstyrelsen har tillsyn över bl.a. boendet vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen⁵⁷ men inte över boende i Örebro i anslutning till RGD/RGH. SPSM konstaterar att Socialstyrelsens tillsynsansvar också skulle kunna omfatta boendet som anordnas av Örebro kommun.

Utredningen har övervägt denna fråga men kommit fram till att det inte finns anledning att ge Socialstyrelsen tillsynsansvar även över boendet som anordnas i anslutning till RgT. Detta är främst på grund av att det handlar om olika typer av boenden. Elevhemsboendena vid den Rh-anpassade utbildningen har omfattande omvårdnadsuppgifter och är i hög grad jämförbara med så kallade LSS-boenden, dvs. boenden med stöd av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Boendet vid RGD/RGH, liksom det föreslagna RgT, är mer jämförbart med elevhemsboende vid andra gymnasieskolor, som t.ex. lantbruks-gymnasier eller idrottsgymnasier. För dessa har inte Socialstyrelsen något tillsynsansvar.

Socialstyrelsen har inte genomfört någon tillsyn av elevhemsboendena utifrån skollagen, dvs. elevhemsboenden vid specialskolorna, vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen och viss utbildning för elever med utvecklingsstörning som bedrivs enligt avtal med staten, sedan myndigheten 2010 tog över ansvaret för den direkta tillsynen från Länsstyrelsen. Däremot genomför styrelsen regelbunden tillsyn vid elevhemsboenden/särskilt boende där unga bor efter beslut om insats enligt LSS⁵⁸.

Att utredningen inte ser någon anledning att införa ett tillsynsansvar för Socialstyrelsen över boendet vid RgT innebär inte att det inte finns anledning att stärka statens översikt över verksamheten. Statens roll som avtalspart motiverar ett sådant utökat ansvar, om man jämför med för elevboenden generellt. Vi anser således att en

⁵⁶ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2009), *Redovisning av regeringsuppdrag angående gymnasieutbildning för elever med funktionshinder*, dnr. ALL 2009/403.

⁵⁷ 26 kap. 5 § skollagen (2010:800).

⁵⁸ 9 kap § 8 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

förbättrad styrning och uppföljning av verksamheten är att föredra framför en utökad tillsyn, och återkommer till detta i kapitel 7.

3.7 Fritidsverksamhet

Utredningens bedömning: Anordnandet av fritidsverksamhet ingår inte primärt i uppgiften att bedriva riksgymnasieverksamhet och bör därför inte regleras i lag eller förordning. Anordnande kommuns ansvar för viss fritidsverksamhet bör dock kunna regleras i avtal mellan staten och anordnande kommun och generera ett visst statligt stöd. Utredningen återkommer till detta i kapitel 7.

Utöver utbildning och boende erbjuds eleverna vid RGD/RGH fritidsverksamhet. Denna ingår inte explicit i uppdraget till Örebro kommun. Enligt gymnasieförordningen och avtalet med staten ska kommunen ”anvisa kost och logi”. Kommunen ska dessutom även ansvara för att eleverna har tillgång till den hjälp i övrigt som föranleds av deras funktionsnedsättning. Fritidsverksamheten finansieras i dag genom statsbidraget för RGD/RGH. I Örebro kommuns budget för 2011 är 2,1 miljoner kronor avsatta till verksamheten. Huruvida statsbidraget är tänkt att finansiera även denna verksamhet är oklart enligt Örebro kommun.

Kommunen anser att det är viktigt att eleverna har en kvalitativ fritidsverksamhet och att det främjar studierna. Genom att samverka med fältassistenter och att även ha teckenspråkiga sådana kan de fånga upp eventuella sociala behov i grupperna.

Bland annat driver kommunen en fritidsgård för elever på RGD/RGH, Café 019, som ligger centralt i Örebro och är en mötesplats för eleverna. Ungdomarna kan träffas för exempelvis temakvällar, för att fika eller se på film. Café 019 organiserar även utflykter och resor. Besöksfrekvensen är i genomsnitt 50 elever per kväll. Av en elevenkät framgår att drygt hälften av eleverna är nöjda med sin fritid och en fjärdedel är mycket nöjda. Det framgår också att drygt 60 procent av eleverna besöker Café 019 ”mer sällan eller aldrig”. Alternativ till verksamheten är vad Örebro i övrigt har att erbjuda i form av caféer, restauranger, kultur- och idrottsaktiviteter. Det finns också tillgång till teckenspråkig fältassistent och kurator.

Kommunen har efterfrågat ett (tydligare) uppdrag vad gäller elevernas fritid. Utredningen anser inte att det finns anledning att tydliggöra ett ansvar för elevernas fritid i skollagen eller i gymnasieförordningen. Anordnandet av fritidsverksamhet ingår inte primärt i uppgiften att bedriva riksgymnasieverksamhet. Framför allt för elever som bor tillfälligt vid utbildningsorten följer dock ett ansvar för den anordnande kommunen. Exempelvis bör personalen vid elevhemsboendena ha som uppgift att stimulera eleverna till aktiviteter och stödja dem att ta del av det kommunen eller andra organisationer generellt erbjuder. För elever som bor hemma eller i eget boende har riksgymnasiet knappast ansvar för fritidsaktiviteter. Däremot har naturligtvis elevens hemkommun ansvar för dessa ungdomar på motsvarande sätt som för andra ungdomar.

Eftersom tillfälligt boende elevers behov av insatser för en aktiv fritid har en direkt koppling till att eleven tagits emot på en riksgymnasieverksamhet bör visst ansvar för fritidsverksamheten kunna regleras i avtalet mellan staten och anordnande kommun och generera ett visst statligt stöd. Utredningen tar inte ställning till den direkta utformningen av sådana fritidsaktiviteter, men förordar att de i första hand bör stimulera eleverna att ta del av det fritids- och kulturutbud som finns generellt i kommunen.

4 Riksrekryterande utbildning i gymnasiesärskolan för vissa ungdomar med ytterligare funktionsnedsättning

Örebro kommun anordnar riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildning för elever med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada från hela landet. Åtagandet omfattar även boende med omsorg i boendet.

4.1 Målgrupp

Den riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildningen för elever med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada (Rgsär D/H) är med ett undantag reglerad i varken skollagen (2010:800) eller gymnasieförordningen (2010:2039). Verksamheten styrs i stället av ett avtal mellan staten och Örebro kommun. Enligt avtalet anordnar kommunen särskild utbildning inom sin gymnasiesärskola för döva/hörselskadade elever från hela landet som på grund av sitt funktionshinder inte kan undervisas tillsammans med andra elever i gymnasiesärskolan¹. Av avtalet framgår också att staten bidrar med verksamhetsbidrag. Det enda undantaget där Rgsär D/H är reglerad i skollagen gäller att Socialstyrelsen har tillsyn över elevhemsboendet vid utbildningen².

Elever rekryteras till Rgsär D/H från främst de regionala specialskolorna och Åsbackaskolan, som är riksrekryterande. Rgsär D/H erbjuder dock endast gymnasiesärskoleutbildning på individuellt

¹ U1998/4354/G.

² 26 kap. 5 § skollagen (2010:800).

program. Det gör att ett riksrekryterande alternativ för elever som bör gå på ett nationellt program i gymnasiesärskolan saknas, bland annat för elever som följt särskolans kursplaner på de regionala specialskolorna. Detta gör att vissa elever från den regionala specialskolan trots att de läst enligt särskolans kursplaner söker sig till RGD/RGH. Utredningen återkommer till detta i avsnitt 4.3. Rgsär D/H anser sig inte kunna ta emot vissa elever som har så grava och komplexa funktionsnedsättningar att det ställer krav på helt andra helhetslösningar för eleverna, med särskilt stora anpassningar i miljö och omvårdnad. Vissa av dessa elever tas i stället emot vid Mo Gård, en stiftelseägd verksamhet för målgruppen. Mo Gård har tillstånd att driva fristående gymnasiesärskola.

Eleverna vid Rgsär D/H har behov av anpassad undervisning i små undervisningsgrupper för att främja kommunikation. På skolan används teckenspråk, men också andra sätt att kommunicera. Skolan betraktar sig som tvåspråkig, dvs. utbildningen sker på teckenspråk och svenska. Ungefär två tredjedelar av eleverna använder teckenspråk, medan resten använder sig av tal och tecken i sin kommunikation. Elever som av fysiska skäl inte kan teckna själva men förstår teckenspråk, använder sig av bilder.

Förslag om utvidgad målgrupp

Gymnasiesärskoleutredningen lämnade i januari 2011 ett förslag³ om inrättandet av en riksrekryterande gymnasieutbildning i Örebro kommuns gymnasiesärskola för elever med utvecklingsstörning i kombination med synskada och ytterligare funktionsnedsättning (RgsärSyn). Fullt utbyggd bedömdes verksamheten inte bli större än cirka 20 elever. Förslaget har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utredningen konstaterar liksom Gymnasiesärskoleutredningen att ett eventuellt framtida avtal om RgsärSyn måste utformas i ett sammanhang med ett avtal för Rgsär D/H.

³ SOU 2011:8 *Den framtida gymnasiesärskolan – en likvärdig utbildning för ungdomar med utvecklingsstörning*, s. 312 ff.

4.2 Elevutveckling

Enligt avtalet med staten omfattar Örebro kommuns åtagande en dimensionering på upp till 30 elever, inklusive elever folkbokförda i kommunen. Kommunen är dock oförhindrad att organisera utbildning för ett visst högre elevantal om det finns behov av det. I praktiken har elevantalet överstigit 30 elever sedanläsåret 2007/08, vilket framgår av tabell 4.1. Av de 40 elever som nu får sin utbildning i Örebro är 14 unga kvinnor och 26 unga män. En elev får sin utbildning vid Mo Gård. Utöver utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada har åtta av tio elever ytterligare diagnoser, exempelvis autism, ADHD, CP-skada, epilepsi, språkstörning etc.

Tabell 4.1 Antal elever vid Rgsär D/H läsåren 2001/02–2010/11¹

2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12
34	42	45	41	41	41

Källa: Örebro kommun

1) Avser 15 oktober. Det faktiska elevantalet över hela läsåret har flera läsår varit lägre.

Elevutvecklingen speglar den vid specialskolan

Av de totalt 41 eleverna vid Rgsär D/H läsåret 2011/12 kommer 31 från specialskolan – 13 från den riksrekryterande Åsbackaskolan och 18 från någon av de regionala specialskolorna. Övriga elever kommer från kommunal grundskola eller grundsärskola samt i några fall från verksamhet i anslutning till Mo Gård.

Elevernas geografiska spridning präglas av att många tidigare har gått i specialskolan. Ungefär 30 till 40 procent av eleverna bor i kommuner i relativ närhet till någon av de regionala specialskolorna eller till Kannebäcksskolan i Göteborg. Mer än hälften av eleverna vid Rgsär D/H kommer från Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Uppsala och Örebro län. Endast två elever kommer från en kommun norr om Gävle.

Storleken på målgruppen för Rgsär D/H kommer sannolikt inte förändras i någon större utsträckning över tid, med oförändrad verksamhet. Skolan förväntar sig en nivå på cirka 40 elever tre år framöver. Det finns emellertid anledning att överväga målgruppen för Rgsär D/H, vilket utredningen återkommer till i det följande.

4.3 Utbildningen – verksamhet och kvalitet

Utredningens bedömning: Utbildningen vid Rgsär D/H har förutsättningar att erbjuda en anpassad verksamhet av hög kvalitet då verksamheten är resursstark och personalen har god kompetens, inte minst i teckenspråk.

Det är dock ett problem att det inom Rgsär D/H saknas utbildningsalternativ för elever i målgruppen som har förutsättningar att gå på ett nationellt program inom gymnasiesärskolan. Dessa hänvisas antingen till individuellt program vid Rgsär D/H eller till RGD/RGH. Utredningen ser detta som en styrningsfråga och återkommer därför till detta i kapitel 7 om styrning och avtal.

Utredningen ska utifrån elevgruppens behov bedöma utbildningens kvalitet och ändamålsenlighet.

4.3.1 Utbildning huvudsakligen på individuella program

Som redan nämnts erbjuder Rgsär D/H utbildning endast på gymnasiesärskolans individuella program, på såväl yrkesträning som verksamhetsträning. Skolan försöker dock att erbjuda elever som har förutsättningar för det yrkesinriktade kurser. För närvarande finns några elever som följer vissa kurser integrerat på RGD/RGH. Dessa elever går dock inte på ett nationellt program i gymnasiesärskolan.

Det är enligt vår uppfattning ett problem att det finns elever som tillhör målgruppen och har förutsättningar att studera på ett nationellt program i gymnasiesärskolan men inte i verklig mening kan erbjudas någon sådan möjlighet vid den riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildningen i Örebro. Detta uppmärksammades även av Gymnasiesärskoleutredningen⁴.

Situationen leder till att det saknas utbildningsalternativ för elever med lättare utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada som använder teckenspråk i undervisningen och som antingen gått på någon av de regionala specialskolorna och där

⁴ SOU 2011:8 *Den framtida gymnasiesärskolan – en likvärdig utbildning för ungdomar med utvecklingsstörning*, s. 328 ff.

följt särskolans kursplaner eller gått i kommunal skola. De kan välja individuellt program på Rgsär D/H. Det innebär dock att de inte får de utmaningar de har förutsättningar för eller kommer kunna lämna gymnasiesärskolan med ett betyg på rätt nivå i förhållande till sina förutsättningar. Det förekommer också att elever med lättare utvecklingsstörning går på introduktionsprogram/individuellt program vid RGD/RGH. Konsekvensen av detta är att de inte får tillgång till en utbildning anpassad till deras funktionsnedsättning.

Det är naturligtvis inte enkelt att åstadkomma ett utbildningsutbud med både nationella och individuella program i gymnasiesärskolan för den begränsade målgrupp det här är fråga om. Eleverna på nationella program bör kunna läsa gymnasiesärskolegemensamma ämnen vid Rgsär. Det bör sedan vara möjligt att åstadkomma lösningar antingen i samarbete med Örebro kommuns övriga gymnasiesärskola eller genom att integrera gymnasiesärskoleelever inom RGD/RGH. Frågan om vilken utbildning som ska erbjudas vid Rgsär bör enligt utredningen klargöras genom avtal (se kapitel 7 om styrning och avtal).

Den absoluta merparten av eleverna vid Rgsär D/H får, liksom i övriga gymnasiesärskolan, sin utbildning på fyra år. Över tid har någon enstaka elev gått ett femte år, men då har det berott på att eleven inte fått sin utbildningstid tillgodosedd på grund av sjukdom.

Undervisningen sker i små grupper på 4 till 6 elever.

Elever från Rgsär D/H går i normalfallet vidare till daglig verksamhet i sin hemkommun.

4.3.2 Hög personaltäthet

Personaltätheten är hög. För närvarande finns 12 lärare på heltid i verksamheten. Dessutom finns en idrottslärare på deltid. Sammantaget innebär detta en lärartäthet som motsvarar 31,6 lärare (heltidstjänster) på 100 elever, vilket kan jämföras med 23,0 lärare (heltidstjänster) på 100 elever i gymnasiesärskolan generellt. Att lärartätheten är högre vid Rgsär D/H beror sannolikt både på att det är en verksamhet på individuellt program och på den särskilda målgruppen. Samtliga lärare har någon form av pedagogisk utbildning, t.ex. förskollärare, fritidspedagog, grundskollärare högstadielärare, yrkeslärare och gymnasielärare. Flera har specialpedagogisk

utbildning och några har utbildning i teckenspråk. Alla lärare använder teckenspråk. Kompetensen i teckenspråk varierar dock. Alla har möjlighet att gå en tvåveckors sommarkurs i teckenspråk. Dessutom har man teckenspråksutbildning en gång i veckan under terminerna.

Det finns 23 elevassistenter vid Rgsär D/H. Femton av dessa, fördelade på knappt 14 årsarbetskrafter, är en gemensam resurs i verksamheten. Det innebär att det går cirka tre elever per årsarbetskraft i den gemensamma resursen. Därutöver finns åtta assistenter som arbetar som extra resurs med nio elever som har särskilt stora behov.

För att anställas som elevassistent ställs krav på gymnasieskolans barn- och fritidsprogram, teckenspråk, körkort, kunskap om funktionsnedsättningar samt att man har arbetat med ungdomar med funktionsnedsättning.

4.4 Förslag till riksrekryterande gymnasiesärskola

Enligt utredningens uppfattning är dagens situation, där den verksamhet som bedrivs endast har stöd i ett avtal mellan staten och anordnande kommun inte en tillfredsställande lösning. Att avtalet i sig behöver ses över aktualiserar behovet av en stabilare grund för verksamheten och en ökad tydlighet om uppdraget.

4.4.1 Rätt till riksrekryterande utbildning regleras i skollagen

Utredningens förslag: Det ska regleras i skollagen att elever som tillhör målgrupperna för utbildningen har rätt till riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildning. Det innebär också att det i skollagen ska finnas bestämmelser om målgrupp, ansökan, mottagande, etc. på motsvarande sätt som för RgT.

Det saknas i dag särskilda bestämmelser om den riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildningen i Örebro kommun på motsvarande sätt som finns för den Rh-anpassade utbildningen och för utbildningen vid RGD/RGH. Verksamheten styrs i stället helt genom

det avtal⁵ mellan staten och Örebro kommun av vilket det framgår att kommunen inom sin gymnasiesärskola ska anordna särskild utbildning för elever från hela landet med utvecklingsstörning i kombination med dövhet och hörselskada (Rgsär D/H).

En elev som tillhör målgruppen för gymnasiesärskolan har en generell rätt att bli mottagen i gymnasiesärskolan⁶. Det föreligger däremot ingen särskild rätt att bli mottagen till Rgsär D/H på grund av att en elev har en utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada. Avtalet anger i stället ett tak för antalet elever, som får överskridas med ett visst högre elevantal om behov finns. Vidare saknas särskilda bestämmelser om mottagande och antagning till Rgsär D/H. Någon möjlighet att överklaga beslut om behörighet till Rgsär D/H finns inte heller, annat än vad som gäller tillhörigheten till målgruppen för gymnasiesärskolan, som går att överklaga till Skolväsendets överklagandenämnd⁷.

Utredningen anser att det är av lika stor vikt för ungdomar som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp och har behov av en tvåspråkig miljö med både teckenspråk och svenska att få del av en sådan miljö som för elever vid RgT. Utredningen föreslår därför att ungdomarnas rätt till riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildning ska regleras i skollagen, på motsvarande sätt som för RgT. Det innebär också att det som för RgT ska finnas bestämmelser i skollagen om målgrupp, ansökan, mottagande, etc.

4.4.2 Målgrupperna definieras i skollagen

Utredningens förslag: Ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada som har behov av en teckenspråkig undervisningsmiljö, ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med grav språkstörning som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation samt ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med dövblindhet ska tas emot vid den riksrekryterande gymnasiesärskolan RgsärT.

⁵ Godkännande av avtal mellan staten och Örebro kommun om utbildning inom Örebro gymnasiesärskola för döva/hörselskadade utvecklingsstörda elever från hela landet; regeringsbeslut (2001-01-18), U 1998/4354/G.

⁶ 18 kap. 8 § skollagen (2010:800), 18 kap. 4 § skollagen, senaste lydelse SFS 2012:109.

⁷ 28 kap. 12 § punkten 8 skollagen (2010:800), 28 kap. 12 § punkterna 7 och 8 skollagen, senaste lydelse SFS 2012:109.

Ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med synskada och ytterligare funktionsnedsättning ska tas emot i den riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildningen RgsärSyn. Som en konsekvens föreslås att bestämmelserna om förlängd utbildning vid Ekeskolan tas bort.

Målgruppen för RgsärT

Avtalet⁸ mellan staten och Örebro kommun om utbildningen vid Rgsär D/H är oprecist när det gäller målgruppen för den riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildningen. Ordagrant framgår att

1 § Örebro kommun anordnar särskild utbildning inom sin gymnasiesärskola för döva/hörselskadade utvecklingsstörda elever från hela landet som på grund av sitt funktionshinder inte kan undervisas tillsammans med andra elever i gymnasiesärskolan.

Utöver att de begrepp som används är otidsenliga präglas formuleringen av ett synsätt som inte har stöd i dagens syn på funktionsnedsättning i skolan. Som skolform ska gymnasiesärskolan kunna ta emot alla elever i gymnasieåldern som har en utvecklingsstörning, och gör det också. Det gäller även elever med flera ytterligare funktionsnedsättningar utöver sin utvecklingsstörning. Inom verksamhetsträningen finns exempelvis elever som har mycket svåra och komplexa funktionsnedsättningar, ofta kombinerat med svårigheter att kommunicera. Det är således inte relevant att uttrycka att en elev i målgruppen inte kan undervisas tillsammans med andra elever i gymnasiesärskolan.

Att det enligt utredningens uppfattning ändå finns behov av en riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildning för elever med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada har precis som för RgT att göra med att eleverna ska ha möjlighet att söka sig till en tvåspråkig utbildningsmiljö med teckenspråk och talad svenska. Det finns en liten grupp ungdomar som på grund av sin utvecklingsstörning inte själva klarar att kommunicera på svenskt teckenspråk, utan använder tecken som stöd. Enligt utred-

⁸ Godkännande av avtal mellan staten och Örebro kommun om utbildning inom Örebro gymnasiesärskola för döva/hörselskadade utvecklingsstörda elever från hela landet; regeringsbeslut (2001-01-18), U 1998/4354/G.

ningens uppfattning ingår även dessa i målgruppen för RgsärT då de bör ges möjlighet att utvecklas i en teckenspråkig miljö.

Utredningen har noga övervägt om elever med utvecklingsstörning i kombination med språkstörning ska vara en målgrupp för Rgsär. Med en snäv definition av språkstörning (forskningsdiagnos) ska bland annat utvecklingsstörning uteslutas för att diagnosen grav språkstörning (*Specific language impairment, SLI*) ska kunna ställas. Vi har emellertid konstaterat att det finns enstaka elever med utvecklingsstörning som på grund av svårigheter att tolka och använda talat språk har behov av den teckenspråkiga miljön. Dessutom tar den statliga specialskolan för elever med språkstörning, Hällsboskolan, emot elever som följer särskolans kursplaner. Utredningen anser därför att elever med utvecklingsstörning i kombination med grav språkstörning ska ingå i målgruppen. Liksom för RgT handlar detta dock endast om den lilla grupp som är beroende av teckenspråk för sin kommunikation.

Elever med dövblindhet föreslås ingå i målgruppen på motsvarande sätt som för RgT, dvs. som en egen grupp. De elever det här handlar om är ofta elever som är födda med dövblindhet och som kommer från den statliga riksrekryterande specialskolan Åsbackaskolan. Det kan dock även som för RgT handla om elever med dövblindhet som förvärvats senare.

Utredningen föreslår således att elever med utvecklingsstörning i kombination med dövhet eller hörselskada som har behov av en teckenspråkig undervisningsmiljö, ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med grav språkstörning som är beroende av teckenspråk får sin kommunikation samt ungdomar med utvecklingsstörning i kombination med dövblindhet ska tas emot vid den riksrekryterande gymnasiesärskolan RgsärT. Behovet av teckenspråk kan vara helt eller delvis.

Målgruppen för RgsärSyn

Gymnasiesärskoleutredningen föreslår⁹ att det ska inrättas en riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildning för elever med utvecklingsstörning i kombination med synskada och ytterligare funktionsnedsättningar i Örebro kommun. Utredningen lämnar

⁹ SOU 2011:8 Den framtida gymnasiesärskolan – en likvärdig utbildning för ungdomar med utvecklingsstörning, s. 132 ff.

förslag till bestämmelser i gymnasieförordningen samt föreslår att villkoren också ska regleras i avtal mellan staten och Örebro kommun. Utredningen föreslår att möjligheten att förlänga studietiden vid den statliga specialskolan Ekeskolan samtidigt ska begränsas till högst två år, dvs. motsvarande vad som gäller i övrigt för den obligatoriska skolan. Detta bland annat i syfte att det ska vara möjligt för samtliga elever att efter avslutad utbildning vid Ekeskolan kunna söka en utbildning i gymnasiesärskolan.

Utredningen delar gymnasiesärskoleutredningens uppfattning att det finns behov av en riksrekryterande gymnasiesärskola för ett begränsat antal elever med synskada och ytterligare funktionsnedsättningar och föreslår därför att dessa ska ingå i målgruppen för Rgsär. Även om gymnasiesärskolan i många fall har kompetens att ta emot elever med flerfunktionsnedsättning behövs ett alternativ för att denna begränsade grupp elever ska ha möjlighet att välja utbildning. De äldre elever som i dag går den förlängda utbildningen vid Ekeskolan till och med vårterminen det kalenderår eleven fyller 21 år bör i stället ges möjlighet att gå i gymnasiesärskola, dvs. i en utbildning som är anpassad till deras åldersgrupp.

Utredningen föreslår därför att elever med utvecklingsstörning med synskada och ytterligare funktionsnedsättning ska ingå i målgruppen för Rgsär och att de förslag som i övrigt lämnas för Rgsär i tillämpliga delar ska gälla även för RgsärSyn. Liksom Gymnasiesärskoleutredningen föreslår vi som en konsekvens att de särskilda bestämmelserna om förlängd utbildning vid Ekeskolan tas bort. På detta sätt undviks risken att elever som går den förlängda utbildningen hinner bli för gamla för att kunna tas emot i gymnasiesärskolan. Eleverna får tillgång till anpassad utbildning under samttaget fler år än med enbart förlängd utbildning vid Ekeskolan. En utökad samverkan bör utvecklas mellan RgsärSyn, Ekeskolan och Resurscenter Syn i Örebro i syfte att erbjuda ungdomarna en anpassad utbildning av hög kvalitet.

4.4.3 Behov av anpassade ämnes- och kursplaner

Utredningen föreslår: Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram ämnes- och kursplaner för gymnasiesärskolan i teckenspråk, svenska för teckenspråkiga och engelska för teckenspråkiga.

Teckenspråk ska förekomma som gymnasiesärskolegemensamt ämne på alla nationella program som anordnas vid RgsärT. Kurser i teckenspråk som gymnasiesärskolegemensamt ämne ska få ersätta en eller flera kurser, med undantag för kurser i svenska. I stället för svenska eller svenska som andraspråk och engelska ska en elev vid RgsärT som gymnasiesärskolegemensamt ämne kunna läsa svenska för teckenspråkiga respektive engelska för teckenspråkiga. Besluten ska fattas av rektorn. Bestämmelserna ska även få tillämpas för elever som tillhör målgruppen för RgsärT, men som går i annan gymnasiesärskola.

Det saknas i dag anpassade kursplaner för elever i gymnasiesärskolan som får sin utbildning på teckenspråk. För elever på det individuella programmet där undervisningen är organiserad i *ämnesområden*¹⁰ är detta inte något problem. Både dagens ämnesområde *Kommunikation och socialt samspel* och den reformerade gymnasiesärskolans ämnesområde *Språk och kommunikation* möjliggör undervisning i och på teckenspråk.

När det gäller utbildningen av elever som läser *ämnen* i gymnasiesärskolan behövs däremot anpassade kursplaner på motsvarande sätt som för elever som har behov av teckenspråk i undervisningen i gymnasieskolan. Det gäller oberoende av om eleverna läser ämnen på nationellt eller individuellt program. De ämnen som är berörda är som i gymnasieskolan ämnena teckenspråk, svenska och engelska. Utredningen föreslår därför att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram sådana ämnes- och kursplaner.

Utredningen föreslår dessutom att teckenspråk på motsvarande sätt som för gymnasieskolan ska få förekomma som gymnasiesärskolegemensamt ämne på alla nationella program som anordnas vid RgsärT. Kurser i teckenspråk som gymnasiesärskolegemensamt ämne ska få ersätta en eller flera kurser, med undantag för kurser i svenska. I stället för svenska eller svenska som andraspråk och engelska ska elever vid RgsärT som gymnasiesärskolegemensamt ämne kunna läsa *svenska för teckenspråkiga* respektive *engelska för teckenspråkiga*. Besluten om detta ska fattas av rektorn. Bestämmelserna ska även få tillämpas för elever som tillhör målgruppen

¹⁰ I dagens gymnasiesärskola gäller det elever inom verksamhetsutbildningen; i den reformerade gymnasiesärskolan som ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2013 gäller det elever på individuella programmet för vilka inte rektorn beslutat att eleven ska läsa ämnen.

för RgsärT, men som går i annan gymnasiesärskola. Kurser i teckenspråk som annat ämne än gymnasiesärskolegemensamt får anordnas för elever som vill läsa ämnet i gymnasiesärskolan.

4.5 Boende i elevhem och omvårdnad i boendet

Utredningens förslag: Det ska framgå av skollagen att elever som tagits emot vid Rgsär har rätt till boende och omvårdnad i boendet om detta behövs med hänsyn till avståndet till elevens ordinarie bostad, funktionsnedsättningen eller någon annan särskild omständighet.

Det ska framgå av gymnasieförordningen att frågor om boende och omvårdnad i boendet för elever vid Rgsär får regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen.

Utredningens bedömning: Den anordnande kommunen bör erbjuda elever vid Rgsär ett boende anpassat till elevernas behov. Vissa elever med lättare utvecklingsstörning som inte har omfattande omvårdnadsbehov kan vilja bo i ett elevboende i anslutning till gymnasieutbildningen och bör då kunna erbjudas det.

4.5.1 Merparten av eleverna bor på elevhem

För närvarande bor tre fjärdedelar av eleverna vid Rgsär D/H vid något av de sju elevhemmen, vilket är en ovanligt låg andel.

Elevhemmen är lägenheter eller villor belägna i olika bostadsområden i Örebro. Enligt verksamhetens målsättning¹¹ ska varje elev utifrån sina egna förutsättningar och intressen ges möjlighet att leva ett ungdoms- och vuxenliv så självständigt och innehållsrikt som möjligt. Varje elev har en individuell planering där målen ska vara realistiska utifrån elevens förutsättningar.

Det är enligt företrädare för elevhemmen viktigt att eleven har en stimulerande och utvecklande fritid. Alla ska få stöttning i att hitta fritidsaktiviteter som passar, både enskilt och i grupp. Det kan till exempel handla om bowling, bad och utflykter. På fritiden ingår också att lära sig ta ansvar för matlagning, städning, tvätt och allt

¹¹ Tullängsskolans webbsida, Riksgymnasiesärskolan för döva och hörselskadade, Elevhem.

annat som hör till ett självständigt vuxenliv. Vartannat veckoslut och alla skollov åker eleverna hem.

En god samverkan med elevens föräldrar uppges vara av stor betydelse för att uppnå ett helhetsperspektiv kring elevens lärande och utveckling. Personalen på elevhemmet har ett gemensamt ansvar för eleven. Eleven har dock en särskild kontaktperson med extra ansvar för kontakten med elev och föräldrar.

4.5.2 Personaltätheten är hög

Varje elevhem utgör en egen enhet och har en arbetsledare som samordnar och planerar det dagliga arbetet. Sammantaget arbetar för närvarande 37 personer vid boendena, motsvarande 34 heltidstjänster. Det innebär att det går drygt en heltidstjänst per boende.

För att anställas i elevhemsboendet bör personalen ha läst gymnasieskolans omvårdnadsprogram eller barn- och fritidsprogram, kunna teckenspråk och ha körkort. Vidare förväntas den ha kunskap om funktionsnedsättningar samt ha arbetat med ungdomar med funktionsnedsättning.

4.5.3 Förslag om rätt till boende för vissa elever

Den rätt till utbildning vid Rgsär som föreslås ovan bör enligt utredningens uppfattning motsvaras av en rätt till boende i elevhem och omvårdnad i boendet för de elever som inte kan bo hemma på grund av att resvägen är för lång. Det gäller i dag merparten av eleverna vid Rgsär. Utredningen föreslår därför att det ska framgå av skollagen att elever vid Rgsär har rätt till boende i elevhem och omvårdnad i boendet om de har behov av sådant boende. Elevens behov av boende med omvårdnad ska bedömas med hänsyn till avståndet till elevens ordinarie bostad, funktionsnedsättningen eller någon annan särskild omständighet.

Det är viktigt att den anordnande kommunen erbjuder elever ett boende anpassat till elevernas behov av omvårdnad. Vissa elever kan vilja bo i ett elevboende i anslutning till en gymnasieutbildning, t.ex. RgT, och bör då kunna erbjudas det. Det handlar främst om elever med lättare utvecklingsstörning som integreras på nationellt program i kommunens gymnasiesärskola eller integreras i undervisningen vid RgT.

Det ska framgå av gymnasieförordningen att frågor om boende för elever vid Rgsär ska regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen.

4.6 Elevresor

Avtalet mellan staten och Örebro kommun säger inget om boende elevers resor till och från hemorten eller om resor på studieorten. Rgsär D/H har dock tagit på sig ett ansvar för sådana resor.

Att körkort är ett krav för anställning vid boendena, och även som elevassistent i skolan, beror på att Rgsär D/H har egna bussar. Rgsär D/H svarar både för resor i samband med elevernas hemresor på helgerna, t.ex. till och från Arlanda, och för dagliga resor på studieorten. Bussarna används även på helgerna av elevhemmen. Elever som kan göra det åker dock kommunalt. Det finns även de som går eller cyklar till skolan. Bussarna används både för elever som bor på elevhemmen och elever som inte bor på elevhem.

Man uppger från boendets sida att stor vikt läggs vid att resorna är organiserade så att eleverna och även deras föräldrar känner sig trygga. Säkerhet, trygghet och tidsvinster är det som avgör hur resan arrangeras. De elever som inte klarar av att resa på egen hand har färdledare. Boendet använder därvid egna bilar med egen personal för vissa hemresor och för resor till och från Arlanda.

Utredningen ser frågan om elevresor främst som en fråga om ansvar och finansiering och återkommer till frågan i avsnitt 6.2.4.

5 Antagningsprocessen

Utredningen ska lämna förslag till hur antagningen till de rikskryterande gymnasieutbildningarna för ungdomar i de aktuella elevgrupperna ska regleras. Vi lämnar förslag avseende hela processen att bedöma behörighet, mottagande och antagning.

5.1 Dagens antagningsprocess

Bestämmelserna om behörighet, mottagande och antagning skiljer sig mellan den Rh-anpassade gymnasieutbildningen (RgRh), gymnasieutbildningen vid RGD/RGH och gymnasiesärskoleutbildningen vid Rgsär D/H.

5.1.1 Antagningen till RgRh

Enligt skollagen har en elev med ett svårt rörelsehinder rätt att tas emot till Rh-anpassad utbildning om eleven i övrigt uppfyller behörighetskraven¹. Frågor om antagning till Rh-anpassad utbildning vid vissa gymnasieskolor och andra frågor om rätt till sådan utbildning prövas av en särskild nämnd², Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning. Nämnden är ett särskilt beslutsorgan inom Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)³. Nämndens prövning omfattar frågan om behörighet, mottagande och antagning i samma beslut. Härefter fördelar i praktiken de olika gymnasieskolorna ungdomarna på nationella program och introduktionsprogram.

I skollagen anges att nämndens beslut om antagning till Rh-anpassad utbildning och andra frågor om rätt till sådan utbildning

¹ 15 kap. 36 § skollagen (2010:800).

² 15 kap. 38 § skollagen (2010:800).

³ 20 § Förordning (2011:130) med instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten.

får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd av den som begärt utbildningen⁴.

Möjligheten att överklaga beslut om antagning till Rh-anpassad utbildning innebär inte att det är möjligt att överklaga ett beslut om placering vid en viss gymnasieskola med sådan utbildning. Ett beslut om placering vid viss skolenhet får inte överklagas.⁵

Enligt nämndens interna arbetsordning fattar nämnden, i samband med antagning till utbildningen, även beslut om eventuell rätt till elevhemsboende på utbildningsorten⁶.

5.1.2 Antagningen till RGD/RGH

Utbildningen för ungdomar med dövhet, hörselskada, dövblindhet och språkstörning vid RGD/RGH ska med nuvarande bestämmelser vara riksrekryterande och ska vara öppen för sökande från hela landet.⁷ Det är Örebro kommun, i egenskap av huvudman för utbildningen, som prövar om en sökande är behörig till utbildningen vid RGD/RGH, om den sökande ska tas emot samt svarar för antagningen till utbildningen⁸.

Ett beslut av en kommun kan överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd om det avser behörighet eller mottagande i första hand.⁹ Om platserna inte räcker till alla som tagits emot i första hand, ska föreskrivna urvalsregler tillämpas. Regeringen meddelar föreskrifter om urval av mottagna sökande¹⁰. För RGD/RGH har regeringen föreskrivit att om antalet platser är färre än antalet sökande ska, utan hänsyn till betyg, företräde ges till dem som har störst behov av utbildningen.¹¹ Ett beslut i fråga om antagning till utbildning får inte överklagas¹².

En central fråga är vad som med nuvarande bestämmelser går att överklaga till Skolväsendets överklagandenämnd när det gäller RGD/RGH. Så länge 1985 års skollag (1985:1100) tillämpades fanns inget bemyndigande för regeringen att utfärda föreskrifter

⁴ 28 kap. 17 § skollagen (2010:800).

⁵ 28 kap. 17 § skollagen (2010:800)

⁶ Arbetsordning för Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning, dnr ALL 2011/488.

⁷ 10 kap. 8 § gymnasieförordningen (2010:2039).

⁸ 15 kap. 12 § skollagen (2010:800) samt 16 kap. 36 § skollagen (2010:800).

⁹ 28 kap. 12 § punkten 7 skollagen (2010:800).

¹⁰ 15 kap. 13 § skollagen (2010:800).

¹¹ 10 kap. 9 § gymnasieförordningen (2010:2039).

¹² 28 kap. 18 § skollagen (2010:800).

om utbildning vid RGD/RGH. Skolväsendets överklagandenämnd prövade då inte bestämmelserna i gymnasieförordningen om målgrupp i samband med överklaganden till nämnden avseende RGD/RGH, utan endast den generella behörigheten till gymnasieskolan. Konsekvensen blev att en elev kunde bli mottagen vid RGH om eleven var behörig till gymnasieutbildningen, utan att nämnden tog ställning till om elevens hörselskada motiverade detta eller inte¹³. Det som reglerade att elever som tillhörde målgruppen togs emot var urvalsregeln att företrädare ska ges elever med störst behov av utbildningen om det finns fler sökande än platser. Något sådant urval har dock i praktiken aldrig varit aktuellt.

I den nya skollagen (2010:800) finns en bestämmelse om att regeringen får meddela föreskrifter om utbildning i gymnasieskolan för elever med dövhet, hörselskada, dövblindhet eller språkstörning¹⁴, dvs. om utbildning vid RGD/RGH. Skolväsendets överklagandenämnd har nu med stöd av denna och gymnasieförordningen i ett ärende beslutat¹⁵ att upphäva Örebro kommuns beslut att neka en elev plats vid utbildningen. Detta efter en bedömning av om eleven tillhör målgruppen för utbildningen, dvs. efter en bedömning av elevens funktionsnedsättning. Att nämnden nu tolkat regelverket på detta sätt innebär att prövningen i praktiken blivit mer jämförbar med den för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen.

5.1.3 Antagningen till Rgsär

Enligt avtal¹⁶ med staten anordnar Örebro kommun särskild utbildning inom sin gymnasiesärskola för elever från hela landet med utvecklingsstörning i kombination med dövhet och hörselskada (Rgsär D/H). Det saknas i dag särskilda bestämmelser om den riksrekryterande gymnasiesärskoleutbildningen i Örebro kommun.

En elev som tillhör målgruppen för gymnasiesärskolan har en generell rätt att bli mottagen i gymnasiesärskolan¹⁷. Elevens hem-

¹³ Skolväsendets överklagandenämnds beslut (2008-04-17), dnr 08:68.

¹⁴ 15 kap. 9 § andra stycket skollagen (2010:800).

¹⁵ Skolväsendets överklagandenämnds beslut (2011-10-03), dnr. 2011:175.

¹⁶ Godkännande av avtal mellan staten och Örebro kommun om utbildning inom Örebro gymnasiesärskola för döva/hörselskadade utvecklingsstörda elever från hela landet; regeeringsbeslut (2001-01-18), U 1998/4354/G.

¹⁷ 18 kap. 4 § skollagen (2010:800), senaste lydelse (2012:109). En nytt kapitel 18 om gymnasiesärskolan trädde i kraft den 1 april 2012, SFS (2012:109). Enligt övergångsbestämmelserna ska äldre bestämmelser tillämpas på utbildning som påbörjas innan den 1 juli 2013. Motsvarande äldre bestämmelse finns i 18 kap. 8 § tredje stycket skollagen (2010:800).

kommun prövar om eleven tillhör målgruppen för gymnasiesärskolan¹⁸. Huvudmannen, i detta fall Örebro kommun, prövar frågor om antagning av en elev som ska tas emot i gymnasiesärskolan¹⁹. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om urval av mottagna sökande²⁰ (avser urval till program). Företräde ska ges till dem som har störst behov av utbildningen om antalet platser på en utbildning är färre än antalet sökande²¹. Gymnasiesärskoleutredningen har i betänkandet SOU 2011:8 pekat på en bristande rättssäkerhet för eleverna vid bedömningen av vilka elever som har störst behov av utbildningen och har föreslagit att företräde i stället ska ges den sökande som anses ha bäst förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen samt att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram kriterier för denna bedömning. Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Det föreligger ingen särskild rätt att bli mottagen till Rgsär på grund av att ungdomar har en dövhet eller hörselskada. Avtalet anger i stället ett tak för antalet elever, som får överskridas med ett visst högre elevantal om behov finns. Vidare saknas särskilda bestämmelser om mottagande och antagning till Rgsär.

Någon möjlighet att överklaga beslut om behörighet till Rgsär finns inte, annat än vad som gäller tillhörigheten till målgruppen för gymnasiesärskolan²² som går att överklaga till Skolväsendets överklagandenämnd.²³

5.2 Förslag till en enhetligare antagningsprocess

Utredningens bedömning: Beslutsprocessen vid mottagande och antagning ska så långt möjligt vara enhetlig för den riksrekryterande Rh-anpassade gymnasieutbildningen (RgRh), den riksrekryterande tvåspråkiga gymnasieutbildningen med undervisning på teckenspråk och svenska (RgT) samt den riksrekryt-

¹⁸ 18 kap. 5 § skollagen, senaste lydelse (2012:109), äldre lydelse 18 kap. 8 § andra stycket, se vidare not 17.

¹⁹ 18 kap. 12 § skollagen (2010:800), senaste lydelse (2012:109), äldre lydelse 18 kap. 9 § första stycket skollagen (2010:800), se vidare not 17.

²⁰ 18 kap. 33 § skollagen (2010:800), senaste lydelse (2012:109), äldre lydelse 19 kap. 5 § skollagen (2010:800), se vidare not 17.

²¹ 13 kap. 18 § gymnasieförordningen (2010:2039).

²² 18 kap. 8 § andra stycket skollagen (2010:800).

²³ 28 kap. 12 § punkten 8 skollagen (2010:800).

erande gymnasiesärskoleutbildningen för ungdomar med utvecklingsstörning och ytterligare funktionsnedsättning (Rgsär).

En avgörande skillnad mellan de olika beslutsprocesserna är att bestämmelserna om den Rh-anpassade gymnasieutbildningen bygger på en tydlig rättighetslagstiftning – eleven har rätt att tas emot om vissa förutsättningar är uppfyllda – medan detta inte är fallet för övriga utbildningar. Det är svårt att motivera skillnader vad gäller rätten till anpassad utbildning för olika grupper av ungdomar med funktionsnedsättning. Utredningen har därför redan lämnat förslag om att samtliga ungdomar som tillhör målgrupperna för de riksrekryterande utbildningarna för ungdomar med vissa funktionsnedsättningar ska ha rätt till utbildningen. I avsnitt 3.5 föreslås en tydligare reglering av rätten för ungdomar som tillhör de förslagna målgrupperna för RgT och i avsnitt 4.4 föreslår en rätt för ungdomar som tillhör målgrupperna för Rgsär.

Det är också svårt att motivera skillnader i hur beslutsfattandet går till och vad gäller möjligheten att överklaga fattade beslut. Vi lämnar därför i det följande förslag som syftar till en mer likvärdig reglering.

5.2.1 Gemensamt beslutsorgan

Utredningens förslag: Dagens nämnd för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning ska svara för mottagande till såväl RgRh, RgT som Rgsär. Mot bakgrund av det utvidgade uppdraget föreslås nämnden heta Nämnden för mottagande i specialskolan och till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning.

En skillnad i beslutsprocessen gäller vilket beslutsorgan som prövar frågan om behörighet, mottagande och antagning.

I frågor om antagning till Rh-anpassad gymnasieutbildning är det Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning (nämnden) som fattar beslut²⁴ medan beslut om behörighet, mottagande och antagning till RGD/RGH fattas av gymnasienämnden i Örebro kommun, i egenskap av huvudman för utbildningen.

²⁴ Bestämmelser om nämnden finns i förordningen (2011:130) med instruktioner för Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) konstaterar i en rapport²⁵ att det inte finns något som tyder på att Örebro kommun missbrukar sin möjlighet att välja elever. Myndigheten menar trots detta att det kan övervägas om antagningen bör ske av en mer neutral nämnd, särskilt med tanke på att varje antagen elev innebär en kostnad för staten.

Utredningen föreslår att ett och samma beslutsorgan – nämnden – ska pröva rätten till utbildning vid RgRh och RgT. Nämnden ska därvid också pröva att eleven uppfyller de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan²⁶.

Att ansvaret för att bedöma om en elev har rätt till utbildning på RgT respektive Rgsär läggs på nämnden är enligt Örebro kommun en fördel eftersom den anordnande kommunen ska debitera elevens hemkommun avgifter för elevens utbildning. Det är då bättre att beslut i dessa ärenden fattas av ett beslutsorgan som saknar koppling till anordnade huvudman.

Utredningen anser dock inte att detta är det viktigaste motivet för att samla beslutsfattanden till nämnden. Man måste kunna utgå från att varje huvudman fattar beslut enligt de bestämmelser som gäller. Att samla beslutsfattandet om målgruppstillhörigheten till en gemensam nämnd, med detta som sin huvudsakliga uppgift, stärker kompetensen ytterligare kring bedömningarna och därmed ökar förutsättningarna för likvärdiga bedömningar. Nämnden ska besitta sakkunskap om aktuella funktionsnedsättningar och om utbildning för dessa grupper. Den ska ha erfarenhet av utbildning inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan och ha en överblick över hela den riksrekryterande gymnasiala utbildningen för de ungdomar som avses. Det handlar om elevernas rättssäkerhet.

Utredningen föreslår vidare att nämnden ska pröva rätten till utbildning och mottagande till Rgsär. Det kan te sig onödigt med tanke på att det rör sig om få och oftast i förväg kända elever. Liksom för RgRh och RgT innebär det emellertid en rättssäkerhet för ungdomarna vid Rgsär att rätten till utbildningen prövas av en fristående nämnd. Dessutom menar vi att Rgsär bör ta emot även ungdomar i målgruppen som bör erbjudas studier på nationellt program i gymnasiesärskolan.

Eftersom nämnden föreslås få ett utvidgat uppdrag blir dagens benämning missvisande. Vi föreslår att nämnden ska heta Näm-

²⁵ Specialpedagogiska skolmyndigheten (2009), *Redovisning av regeringsuppdrag angående gymnasieutbildning för elever med funktionshinder*, dnr ALL 2009/403.

²⁶ Enligt 15 kap. 5 och 6 §§ skollagen (2010:800).

den för mottagande i specialskolan och till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning.

I nämnden ska det enligt nuvarande bestämmelser finnas företrädare för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan samt för personer med rörelsehinder²⁷. Utredningen konstaterar att nämndens sammansättning är adekvat även i förhållande till det utvidgade uppdrag som föreslås.

5.2.2 Prövning av ansökan om utbildning

Utredningens förslag: Nämnden för mottagande i specialskolan och till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning ska besluta om rätten till utbildning vid RgRh och RgT. Nämnden ska därvid också pröva att eleven uppfyller de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan²⁸. Nämnden ska dessutom besluta om rätten till gymnasiesärskola och utbildning vid Rgsär.

Anordnande kommun ska pröva behörigheten till och svara för mottagande och antagning till program vid RgRh och RgT samt svara för mottagande och antagning till Rgsär. Utbudet av program och antalet platser ska så långt möjligt anpassas med hänsyn till ungdomarnas önskemål. Dagens särskilda urvalsregel för RGD/RGH ska tas bort.

Nämndens beslut om rätt till utbildning vid RgRh, RgT eller Rgsär ska kunna överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. Anordnande kommuns beslut ska få överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd i fråga om behörighet eller mottagande på samma sätt som för annan gymnasieutbildning. Anordnande kommuns beslut om mottagande vid Rgsär ska kunna överklagas på motsvarande sätt som för annan gymnasiesärskoleutbildning.

I det följande lämnas förslag till en mer likvärdig ordning för att pröva ansökan till de olika riksrekryterande utbildningarna.

²⁷ 20 § förordningen (2011:130) om instruktion för Specialpedagogiska skolmyndigheten.

²⁸ Enligt 15 kap. 5 och 6 §§ skollagen (2010:800).

Antagningen till RgRh och RgT

När det gäller den Rh-anpassade gymnasieutbildningen (RgRh) prövar nämnden i dag om eleven tillhör målgruppen, dvs. har ett svårt rörelsehinder²⁹, och i övrigt uppfyller behörighetsvillkoren³⁰. Om eleven uppfyller dessa villkor ska eleven antas till utbildningen. Nämnden beslutar även vid vilken ort eleven ska tas emot.

Med nuvarande bestämmelser prövar nämnden således inte bara elevens ansökan mot de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan³¹ utan även mot de ytterligare behörighetskrav som ställs för att tas emot på nationellt program³² eller för att tas emot på vissa introduktionsprogram³³. Nämnden placerar dock inte en elev på program. I praktiken görs detta av huvudmannen för den Rh-anpassade gymnasieutbildning eleven mottagits till. Begreppet antagning får här en delvis annan betydelse än för gymnasieskolan generellt, där en elev först tas emot och först sedan antas till ett sökt program. Detta gör regelverket otydligt.

När det gäller RGD/RGH ingår i dag antagningen till utbildningen i den ordinarie antagningsprocessen för gymnasieskolan i Örebro kommun.

Utredningen föreslår en ordning för både RgRh och RgT där nämnden endast ska pröva om eleven tillhör målgruppen för utbildningen, dvs. har rätt till utbildningen utifrån sin funktionsnedsättning, samt om eleven uppfyller de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan³⁴. Dessa villkor skiljer sig inte för den Rh-anpassade gymnasieutbildningen jämfört med för gymnasieskolan generellt annat än i ett avseende – eleven ska kunna påbörja sin utbildning senast under det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 21 år, inte från 20 år som för gymnasieskolan i övrigt. Detta framgår dock av de gemensamma behörighetsvillkoren. Vi föreslår att 21 år ska gälla även för RgT. Enligt utredningens förslag ska i stället behörighet till högskoleförberedande program, yrkesprogram eller till vissa introduktionsprogram prövas av den kommun som anordnar den Rh-anpassade gymnasieutbildningen. Skälet

²⁹ 15 kap. 35 § skollagen (2010:800).

³⁰ 15 kap. 36 § skollagen (2010:800)

³¹ 15 kap. 36 § första stycket andra punkten och andra stycket skollagen (2010:800), jfr. 15 kap. 5 § skollagen (2010:800).

³² 16 kap. 29 – 34 §§ skollagen (2010:800).

³³ 17 kap. 8 – 12 §§ skollagen (2010:800).

³⁴ 15 kap. 36 § första stycket andra punkten och andra stycket skollagen (2010:800), jfr. 15 kap. 5 § skollagen (2010:800).

till detta är att det ändå är kommunen som slutligt antar eleven till ett program.

Denna ordning skulle förenkla för nämnden som inte behöver ta ställning till elevens behörighet till olika program, en bedömning som har blivit mer komplicerad i och med att behörigheten numera skiljer sig mellan de högskoleförberedande programmen och yrkesprogrammen samt att det dessutom finns olika behörighetsvillkor för olika introduktionsprogram. Det är därför mer ändamålsenligt att denna behörighetsprövning görs av mottagande kommun i förhållande till elevens önskemål. Det inträffar dessutom att kommunen senare under elevens studier prövar elevens behörighet. Det gäller i de fall eleven uppnår behörighet under studietiden och vill byta till nationellt program.

Med den ordning vi föreslår ska således nämnden fatta beslut om mottagande till RgRh respektive RgT, efter att ha prövat om eleven har rätt till utbildningen utifrån sin funktionsnedsättning samt om eleven uppfyller de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan. Därefter ska kommunen fatta beslut om mottagande och antagning till program, efter att ha prövat behörighet och eventuellt gjort ett urval till program.

För RGD/RGH finns i dag en bestämmelse som innebär att om antalet platser är färre än antalet sökande ska ett urval göras varvid företräde ges till den som har störst behov av utbildningen, utan hänsyn till betyg³⁵. Denna urvalsregel har aldrig tillämpats då alla behöriga sökande som tillhört målgruppen har tagits emot vid RGD/RGH. Utredningen föreslår att denna urvalsregel tas bort. Den behövs inte eftersom elever som enligt förslag i avsnitt 3.5 tillhör målgruppen för RgT ska ha rätt till utbildningen.

De begränsningsregler som finns i gymnasieförordningen i dag om anordnande av särskild utbildning vid RgRh respektive RgT ska finnas kvar³⁶. Bestämmelserna innebär att viss utbildning som är anordnad för en grupp elever får anordnas som särskild anpassad utbildning om antalet elever är minst fyra.

Antagningen till Rgsär

Örebro kommun svarar i dag för antagningen till Rgsär D/H. Eftersom det saknas särskild reglering avseende Rgsär kan kom-

³⁵ 10 kap. 9 § gymnasieförordningen (2010:2039).

³⁶ 11 kap. 2 § och 10 kap. 3 § gymnasieförordningen (2010:2039).

munen i formell mening endast kontrollera att eleven har rätt att tas emot i gymnasiesärskolan. Antagningen av elever från andra kommuner kan ske med stöd av de generella reglerna för gymnasiesärskolan. I den reformerade gymnasiesärskolan från läsåret 2013/14 kommer dessa i stor utsträckning vara jämförbara med dem för gymnasieskolan.³⁷

I praktiken är alla elever som i dag antas till Rgsär kända för skolan långt innan de antas till utbildningen. Eleverna rekryteras i många fall från den statliga specialskolan. Antagningen föregås av att eleverna får prova att gå på skolan under en kortare tid innan de söker utbildningen. Skolan har inte varit med om att elever som inte tillhör målgruppen har sökt till utbildningen.

I avsnitt 4.4 har utredningen trots detta föreslagit en rätt för ungdomar som tillhör målgruppen för Rgsär att tas emot vid utbildningen. Som en konsekvens av detta föreslår vi att antagningen till Rgsär ska hanteras på motsvarande sätt som för RgT, dvs. att nämnden för mottagande i specialskolan och till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning ska besluta om rätten till utbildning vid Rgsär, ett beslut som även ska innefatta beslut om rätt till gymnasiesärskola. Inför beslutet bör nämnden begära yttrande och underlag från elevens hemkommun med uppgift om att eleven tillhör gymnasiesärskolans målgrupp. Efter nämndens beslut ska anordnande kommun besluta om mottagande på samma sätt som ska ske för andra elever i gymnasiesärskolan.

Möjligheten att överklaga beslut

Bestämmelserna om vad som är möjligt att överklaga skiljer sig i dag mellan de olika utbildningarna – för den Rh-anpassade utbildningen finns det explicita bestämmelser om att beslut om antagning till utbildningen får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd³⁸, för RGD/RGH gäller detta numera indirekt av regelverket³⁹ och för Rgsär går det endast att överklaga beslut om tillhörigheten till målgruppen för gymnasiesärskolan till Skolväsendets överklagandenämnd⁴⁰.

³⁷ 19 kap. 36 och 39 §§ skollagen, ändring enligt SFS (2012:109).

³⁸ 28 kap. 17 § skollagen (2010:800).

³⁹ 28 kap. 12 § punkten 7 skollagen (2010:800), 15 kap. 9 § andra stycket skollagen (2010:800) och 10 kap. 1 § gymnasieförordningen (2010:2039).

⁴⁰ 28 kap. 12 § punkten 8 skollagen (2010:800) och 18 kap. 4 § skollagen, senaste lydelse (2012:109), äldre lydelse 18 kap. 8 § andra stycket skollagen (2010:800).

Eftersom förslagen ovan innebär att nämnden för mottagande ska pröva elevens rätt till utbildningen vid RgRh och RgT, dvs. om eleven tillhör målgruppen och om eleven uppfyller de gemensamma behörighetsvillkoren för gymnasieskolan föreslår vi att nämndens beslut i denna del ska vara möjligt att överklaga till Skolväsendets överklagandenämnd. Anordnande kommuns beslut ska få överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd i fråga om behörighet eller mottagande på samma sätt som för annan gymnasieutbildning.

Även nämndens beslut om elevs rätt till utbildning i gymnasiesärskolan och till Rgsär ska vara möjligt att överklaga till Skolväsendets överklagandenämnd. Det senare är en logisk konsekvens av att det införs en rätt till utbildningen för ungdomar som tillhör målgruppen. Anordnande kommuns beslut om mottagande ska kunna överklagas på motsvarande sätt som för annan gymnasiesärskoleutbildning.

5.2.3 Prövning av rätt till boende

Utredningen förslag: Nämnden för mottagande i specialskolan och till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning ska få fatta beslut om rätt till boende och omvårdnad i boendet för elever vid RgRh och Rgsär som har behov av sådant boende.

Ett beslut om rätt till boende och omvårdnad i boendet vid RgRh eller Rgsär ska kunna överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd.

För den Rh-anpassade gymnasieutbildning fattar nämnden för mottagande även beslut om eventuell rätt till boende i elevhem och omvårdnad i boendet på utbildningsorten⁴¹. Som ett rekvisit för svårt rörelsehinder anges med nuvarande bestämmelser att en ungdom har behov av habilitering och i vissa fall av boende i elevhem och omvårdnad i boendet⁴². Ungdomar som har ett svårt rörelsehinder har rätt att få utbildning vid en gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning om de uppfyller vissa behörighetskriterier⁴³. Enligt nämnden innebär det att det också är möjligt att överklaga ett beslut om elev-

⁴¹ Arbetsordning för Nämnden för mottagande i specialskolan och för Rh-anpassad utbildning, dnr ALL 2011/488.

⁴² 15 kap. 35 § p. 2 skollagen (2010:800).

⁴³ 15 kap. 36 § första stycket skollagen (2010:800).

hemsboende⁴⁴. Det har dock inte förekommit att någon har överklagat ett beslut om elevhemsboende.

Utredningen föreslår att det i skollagen tydliggörs att nämnden ska fatta beslut om rätten till boende och omvårdnad i boendet vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen för vissa sökande samt att beslutet ska vara möjligt att överklaga. Den frågan bör inte enbart regleras i en intern arbetsordning för nämnden. Det ska endast vara den sökande eller dess företrädare som ska ha rätt att överklaga.

Nämndens kriterier för rätt till elevhemsboende vid den Rh-anpassade gymnasieutbildningen motsvarar CSN:s kriterier för det s.k. Rg-bidraget⁴⁵, dvs. det bidrag som elever som bor tillfälligt på studieorten får för att täcka bl.a. kostnader för kost och logi samt resor till och från studieorten. Kriterierna innebär att eleven ska ha ett rimligt pendlingsavstånd, vilket innebär en restid under två timmar per dag med allmänna färdmedel. Om eleven har längre restid eller inte klarar av resorna på grund av sin funktionsnedsättning kan boende i elevhem beviljas.

För elever vid RgRh innebär ett beslut om elevhemsboende många gånger också ett beslut om omfattande omvårdningsinsatser, likvärdiga med LSS-insatser. Det är främst detta som motiverar att eleverna ska ha en rätt till boende som prövas av nämnden för mottagande och som kan överklagas.

Mot denna bakgrund föreslår vi inte att nämnden för mottagande ska fatta beslut om rätt till elevboende för RgT. Utredningen anser att det räcker att det framgår av bestämmelserna att frågor om boende för elever vid RgT ska regleras i avtal mellan staten och den kommun som svarar för utbildningen. Boendet vid RgT kan på ett annat sätt än det vid RgRh jämföras med andra elevboenden för elever som går på gymnasieskolan generellt och inte kan bo hemma, t.ex. på naturbruksgymnasier eller riksidrottsgymnasier. För elever vid RgT bör därför villkoren för boendet avtalas mellan staten och kommunen. Vidare prövar CSN om eleven har rätt till Rg-bidrag mot de kriterier som nämnts ovan.

Boendet för elever vid Rgsär omfattar liksom det vid RgRh mer omfattande omvårdningsinsatser. Utredningen har därför redan i avsnitt 4.5 föreslagit att elever vid Rgsär ska ha rätt till boende och omvårdnad i boendet på motsvarande sätt som elever vid RgRh.

⁴⁴ 28 kap. 17 § skollagen (2010:800).

⁴⁵ 4 och 17 §§ Förordning (1995:667) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan och 2 § Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd (CSNFS 1995:26) om bidrag till vissa funktionshindrade elever i gymnasieskolan.

Mot denna bakgrund föreslår vi att Nämnden för mottagande i specialskolan och till gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning ska få fatta beslut om rätt till boende och omvårdnad i boendet även för elever vid Rgsär samt att ett sådant beslut ska kunna överklagas hos Skolväsendets överklagandekommitté.